

Alat za unapređenje prakse obrazovanja nastavnika za inkluzivno obrazovanje

An inclusive school is a school where:
every child is welcome every parent is involved
every teacher is valued

Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Alat za unapređenje prakse obrazovanja nastavnika za inkluzivno obrazovanje

Autor/Razvoj alata: Judith Hollenweger
Tim stručnjaka: Judith Hollenweger, Nataša Pantić, Lani Florian

Stručnjaci Saveta Evrope

Judith Hollenweger
Nataša Pantić
Lani Florian

Izdato:

Oktober 2015.

Štampa:

Sonic Studio

Grafički dizajn:

Studio Lisica

Copyright © 2015

Savet Evrope

Evropska unija

Generalni direktorat za politiku,
susedstva i pregovore o proširenju
Rue de la Loi 15
B-1000 Brisel

www.europa.eu

Savet Evrope

Avenue de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

www.coe.int

Sadržaj

PREDGOVOR	5
1. DEO: KAKO JE NASTAO: UVOD I PREGLED	7
1. Kako je nastao ovaj alat?	8
2. Zašto je razvijen ovaj alat?	9
3. Ko koristi ovaj alat?	10
4. Gde ovaj alat može da se koristi?	11
5. Kako se koristi ovaj alat?	12
6. Šta ovaj alat sadrži?	13
2. DEO: UNPREĐENJE OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI ZA NASTAVNIKE	15
1. Uvod i pregled	16
2. Identifikacija problema: akcenat na stručnim licima za inkluzivno obrazovanje	21
3. Analiza potreba: fokusirajte se na prakse za inkluzivno obrazovanje	28
4. Ciljevi i komponente: vizualizacija novih obrazovnih praksi za nastavnike	35
5. Strategije i metode: Građenje nove obrazovne prakse za nastavnike	39
6. Implementacija, ocena i povratna informacija: realizovanje novih obrazovnih praksi za nastavnike	42
3. DEO: OKVIR ZA INKLUZIVNU PRAKSU	45
1. Akcenat na praksi	46
2. Inkluzivne prakse u odnosu na stručnost	49
3. Inkluzivna praksa u odnosu na učenike	52
4. Inkluzivne prakse u odnosu na nastavni plan	55
5. Inkluzivne prakse u odnosu na kontekst	58
6. Glosar i literatura	61

Predgovor

Zajednički projekat Evropske unije i Saveta Evrope "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" u Jugoistočnoj Evropi je trogodišnji projekat (1. januar 2013 – 30. novembar 2015), koji je sproveden u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji, "Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji" i na Kosovu*. On jača socijalnu inkluziju i socijalnu koheziju u regionu (u skladu sa posvećenošću korisnika približavanju Evropskoj uniji i standardima Saveta Evrope) promovisanjem inkluzivnog obrazovanja i obučavanja.

Zajednički projekat promovise koncept inkluzivnog obrazovanja kao principa reformi, koji poštuje i vodi računa o različitostima svih učenika, sa posebnim akcentom na one koji su više izloženi marginalizaciji i isključivanju.

Da bi poboljšali razumevanje prednosti inkluzivnog obrazovanja, na početku ovog zajedničkog projekta pokrenut je otvoren, transparentan i konkurentan proces odabira pilot-škola. Ukupno 392 škole su se prijavile, a 49 pilot-škola (7 po korisniku: 3 osnovne, 2 gimnazije i 2 stručne srednje škole) sa različitim nivoima inkluzivne obrazovne prakse je odabrano za učestvovanje u projektu. Ovim školama su dodeljena mala bespovratna sredstva kako bi osmislili i sprovedeli projekat u vezi sa inkluzijom u okviru škole i zajednice. Pred kraj projekta, dodatnih 35 škola je pozvano da se priključi mreži i da iskoristi obuku iz oblasti razvojnog plana škola.

Da bismo negovali uzajamno učenje, profesionalni razvoj i deljenje iskustava među pilot-školama u sklopu projekta, uspostavljena je regionalna Mreža inkluzivnih škola sa 245 članova (nastavnici, direktori škola, roditelji, studenata i predstavnika lokalnih zajednica), i Mreža inkluzivnih nastavnika koja je primila 245 nastavnika iz pilot-škola. Dalje, Mreža inkluzivne politike je stvorena kao objedinjujuća platforma koja je spojila predstavnike mreža *Inclusive SchoolNet* i *Inclusive TeacherNet*, kao i drugih relevantnih interesnih grupa kako bi radili zajedno u domenu javne politike za inkluzivno obrazovanje.

Prvi korak u razvijanju metoda i alata za stručno usavršavanje nastavnika bila je studija mapiranja radi analize obrazovnih aktivnosti za nastavnike iz oblasti inkluzivnog obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi. Proces, koji je predvodio tim stručnjaka, bio je usmeren na uzorak od 36 programa i uključio je 42 interesne grupe iz regiona. Prema nalazima studije, postojali su različiti moduli za obučavanja nastavnika za inkluzivno obrazovanje u regionu, ali proces stručnog usavršavanja za nastavnike (pre početka rada, tokom rada i obučavanje nastavnika pomoću mentora) rasparčan je i posmatra se putem tri zasebne aktivnosti. Studija je identifikovala potrebu za horizontalnom saradnjom između različitih aktera u oblasti inkluzije: univerziteta, ministarstava, škola i drugih obrazovnih ustanova za nastavnike. Preliminarni nalazi su podeljeni, o njima je

* "Ovaj natpis ne prejudicira status Kosova i u skladu je sa Rezolucijom 1244 i mišljenjem MSP o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova"

temeljno prodiskutovano i potvrđeni su od strane članova regionalnih mreža koji su istakli potrebu za opštim okvirima za obrazovanje nastavnika za inkluziju. Takođe, članovi mreže su predložili da, umesto modula i programa, treba napraviti alate za pomaganje i unapređenje postojećih programa za obučavanje nastavnika za inkluziju.

Kao korak u tom pravcu, sačinjena je četrnaestočlana radna grupa, koju je predvodila autorka Džudit Holenveger sa Ciriškog univerziteta zajedno sa predstavnicima tri mreže svih sedam korisnika. Radna grupa je podržala koncept i nacrt alata za unapređenje programa obrazovanja nastavnika. Rad na razvoju alata je izvršen u saradnji sa timom međunarodnih stručnjaka i Univerzitetom u Edinburgu, koji je bio domaćin radionica za članove radne grupe.

Takođe, hteli bismo da pomenemo doprinos Ciriškog univerziteta za obrazovanje nastavnika u smislu njihove podrške autorki Džudit Holenveger i omogućavanja sinergije sa aktuelnim aktivnostima UNICEF-a u domenu obrazovanja nastavnika, kao i da izrazimo zahvalnost Sabine Rohman sa Pedagoškog instituta iz Rajnland-Palatinata i Lani Jurko iz Centra Mreže za obrazovnu politiku u Zagrebu na njihovom stručnom mišljenju i reviziji nacрта alata.

Čvrsto verujemo da će ovaj alat doprineti jačanju kompetencija nastavnika u oblasti inkluzivnog obrazovanja kao ključnom faktoru u promovisanju učešća i učenja svih đaka, a naročito onih koji su najviše izloženi marginalizaciji i isključenju. Takav pristup je usklađen sa sveukupnim ciljevima Saveta Evrope, uključujući negovanje kvalitetnog obrazovanja za sve i razvijanja inkluzivnih društava.

Sara Kiting

Šef Službe za regionalnu i bilateralnu saradnju u Jugoistočnoj Evropi i Turskoj
Odeljenje obrazovanja – Generalni direktorat za demokratiju
Savet Evrope

1. deo

Kako je nastao: uvod i pregled

Kako je nastao: uvod i pregled

1. Kako je nastao ovaj alat?

KONTEKST POLITIKE

Ovaj alat za poboljšanje obrazovnih aktivnosti za nastavnike razvijen je u sklopu međunarodnog zalaganja za podršku realizaciji inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje ovde podrazumeva kvalitetno obrazovanje posvećeno pravu svakog deteta i omladine na obrazovanje. Svi međunarodni akteri vide inkluzivno obrazovanje kao ključnu strategiju za ostvarenje kvalitetnog obrazovanja za sve i obezbeđivanje prava na obrazovanje, posebno za ugrožene i siromašne grupe. Preporuka Odbora ministara CM/Rec (2012)/13 za države članice definiše kvalitetno obrazovanje i ističe važnost uključivanja svih učenika i studenata. Jedan od četiri strateška cilja Okvira Evropske unije pod nazivom *Obrazovanje i obuke 2020* jeste promovisanje jednakosti, društvene kohezije i aktivnog građanstva kroz visokokvalitetno inkluzivno obrazovanje.

Kvalitetno obrazovanje se oslanja na kvalifikovane nastavnike koji su posvećeni neprekidnom stručnom usavršavanju. Različitost i inkluzija predstavljaju izazove za obrazovanje nastavnih kadrova, pitanje kojim se Savet Evrope bavi već niz godina, što je dovelo do razvoja ključnih kompetencija za raznolikost (Savet Evrope, 2009). Evropska fondacija za obrazovanje nedavno je sprovedla temeljnu analizu usavršavanja nastavnika na polju inkluzivnog obrazovanja na Zapadnom Balkanu, uz davanje preporuke za sve interesne grupe, uključujući one koji vrše edukaciju nastavnika (Evropska fondacija za obrazovanje, 2010). Publikacija Evropske unije o sličnoj analizi (Evropska unija, 2013) istakla je potrebu za unapređenjem obrazovanja nastavnika u partnerstvu sa školama i drugim partnerima. Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje sprovedla je trogodišnji projekat (2009–2012) i razvila profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012).

Instrumenti za ljudska prava koje su razvile Ujedinjene nacije (npr. Konvencija o pravima deteta, Konvencija o pravima ljudi sa invaliditetom) i Saveta Evrope (npr. revidirana Evropska socijalna povelja) ne samo da ističu pravo na obrazovanje već i prava dece i omladine u obrazovanju. Takođe, obrazovanjem mladi ljudi postaju sposobni da preuzmu svoja građanska i demokratska prava u društvu. Inkluzivno obrazovanje i obrazovanje za demokratske građane i obrazovanje o ljudskim pravima zahtevaju i nastavnike koji su voljni i sposobni da aktivno uključe đake u osmišljavanje njihovog obrazovanja, u odlučivanje kao i da uzmu u obzir njihova interesovanja i talente. Današnji nastavnici nisu dovoljno dobro pripremljeni da omoguće ili podstaknu aktivno učestvovanje. Jasno je da je potrebno više truda da se svi nastavnici pripreme za inkluzivne aktivnosti.

KONTEKST PROJEKTA

Cilj zajedničkog projekta Evropske unije/Saveta Evrope "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" u Jugoistočnoj Evropi jeste da se pojača socijalna inkluzija i socijalna kohezija u regionu promovisanjem inkluzivnog obrazovanja i obučavanja. Jedna od mreža projekta (TeacherNet) posvećena je razmatranju načina za unapređenje kompetencija i prakse nastavnika za inkluzivno obrazovanje. Članovi mreže TeacherNet sastali su se više puta da bi razmenili iskustva i razmotrili načine za podizanje kapaciteta nastavnika za sprovođenje inkluzivnog obrazovanja. Analizirane su i razmotrene postojeće obrazovne aktivnosti za nastavnike koje promovišu inkluzivno obrazovanje. TeacherNet je razvio viziju inkluzivnog nastavnika i razmotrio uloge osnovnog obrazovanja nastavnika, kontinuiranog profesionalnog razvoja i obučavanja nastavnika uz pomoć

mentora. Oni su identifikovali i razmenili primere dobre prakse u regionu. Identifikovali su kritične stavove, uverenja, veštine i kompetencije koje inkluzivni nastavnici treba da razviju. Ovaj alat sadrži ishode ovih razmatranja i time podržava transfer znanja između škola i obrazovnih ustanova za nastavnike.

RAZVOJNI PROCES

Razvoj ovog alata uključio je nastavnike i druge stručnjake na regionalnom i međunarodnom nivou. Kao prvi korak, sa učesnicima u projektu analizirane su i razmotrene postojeće edukativne aktivnosti za nastavnike za inkluzivno obrazovanje. Postoji mnogo aktivnosti u regionu koje su namenjene nastavnicima i drugim interesnim grupama kako bi oni postali inkluzivni nastavnici, ali opšti stav je bio da bi mogli imati koristi od alatom navođenih aktivnosti za unapređenje postojećih aktivnosti obučavanja nastavnika za inkluzivno obrazovanje.

Nacrt ovog alata temeljno je razmotren tokom Radionice u Edinburgu u maju 2015. godine. Nakon toga, alat je revidiran i pripremljen tako da sadrži komentare i pitanja koja su izražena tokom radionice. Naknadni proces revidiranja uključio je predstavnike iz Evropske fondacije za obrazovanje, Saveta Evrope, Evropske agencije za specijalne potrebe i inkluzivno obrazovanje kao i Regionalne kancelarije UNICEF-a za Centralnu i Istočnu Evropu i Zajednicu nezavisnih država (CEECIS).

Razvoj ovog alata je usaglašen sa razvojem tri modula "Obučeni trenera" za inkluzivno obrazovanje koje je pripremio UNICEF. Ovi moduli su zasnovani na istom razumevanju inkluzivnog obrazovanja i pristupa zasnovanog na ljudskim pravima i upotrebi iste terminologije i koncepta. Usaglašeno je između odgovornih strana u Savetu Evrope i UNICEF-u da njihovi proizvodi budu kompatibilni tako da mogu da se koriste na ovom polju. Moduli koje je razvio UNICEF primer su sadržaja i metoda dok ovaj alat pruža smernice u unapređenju postojećih ili osmišljavanju novih obuka za nastavnike.

2. Zašto je razvijen ovaj alat?

JAČATI PROFESIONALIZAM NASTAVNIKA

Glavni cilj razvijanja ovog alata jeste jačanje profesionalizma nastavnika. Stručnost nastavnika je ključni faktor za promovisanje učešća i učenja svih učenika, i stručnost nastavnika ima jači uticaj na ostvarenja đaka nego ostali školski faktori (Hattie, 2009). Bez kvalifikovanih, motivisanih i jakih nastavnika, visokokvalitetno i inkluzivno obrazovanje nije moguće. Jačanje nastavnika i obezbeđivanje da svi nastavnici budu cenjeni jeste važan cilj zajedničkog projekta Evropske unije/Saveta Evrope "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju". Da bi se pokrenule promene potrebne za realizaciju inkluzivnog obrazovanja, nastavnici moraju davati primer svojom praksom i biti zastupnici promene. Oni moraju biti u mogućnosti da izađu iz svoje izolacije i preuzmu aktivnu ulogu u svojoj školi. Ovaj alat može podržati one koji obučavaju nastavnike, nastavnike i škole u procesu promene i podstaći dijalog o profesionalizmu nastavnika i razvijanju njihove profesionalne karijere tokom čitavog života (*life-long*).

SKRENUTI PAŽNJU NA ŠKOLSKU PRAKSU

Mnogi međunarodni standardi, okviri i smernice nude informacije o inkluzivnom obrazovanju i daju pregled neophodnih promena. Mnoga saznanja su dostupna na osnovu teorijskog i praktičnog rada u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama. Različite organizacije su izradile formulacije o kompetencijama nastavnika, uverenjima i stavovima za inkluzivno obrazovanje. Danas, izazov ne leži u nedostatku znanja ili standarda već u njihovom sprovođenju u delo u raznolikim kontekstima i kulturama. Do sada, mnogo pažnje je posvećeno onome što nastavnici treba da znaju, u šta treba da veruju i koji stavovi podržavaju inkluzivno obrazovanje. Ali na kraju, ono što znači njihovim učenicima i studentima nije šta nastavnici znaju ili veruju već šta rade i šta ne rade svakodnevno u učionici.

Inkluzivni nastavnici su kompetentni u praksi, a obrazovne aktivnosti za nastavnike su učinkovite ako imaju uticaj na praksu nastavnika. Raskorak između teorije i prakse jeste važno pitanje u obrazovanju nastavnika. Da bi se pomoglo premošćavanje ovog raskoraka, ovaj alat ističe kakvu nastavnu praksu treba razvijati. Nastavnici ne samo da moraju da znaju šta treba da rade već i kada, kako i zašto. U datoj situaciji, nastavnici moraju da budu u mogućnosti da aktiviraju konkretne setove kompetencija, uverenja i veština da bi postigli rezultate koji doprinose realizaciji inkluzivnog obrazovanja. Nove prakse se moraju razviti u pogledu đaka,

nastavnog plana, saradnje sa drugima, i razvoja profesionalizma samih nastavnika. Obrazovne aktivnosti za nastavnike treba da doprinesu razvoju ove četiri glavne prakse inkluzivnih nastavnika.

OMOGUĆITI DIJALOG IZMEĐU ŠKOLA I OBRAZOVANJA NASTAVNIKA

Obrazovne aktivnosti za nastavnike treba da podrže napore škola u realizaciji inkluzivnog obrazovanja. Kako se škole pomeraju ka inkluzivnom obrazovanju, one se sve više bave stručnim usavršavanjem svojih nastavnika i ostalih zaposlenih i postaju aktivnije u tome. Takve obrazovne aktivnosti za nastavnike ugrađene su u procese dugoročnog razvoja škola i na njih se gleda kao na činioce procesa izgradnje sveukupnih kapaciteta. Ustanove koje vrše edukaciju nastavnika navikle su da rade nezavisno od neposrednih potreba škola. Univerziteti i pedagoške ustanove uključene u inicijalno obrazovanje nastavnika uglavnom razvijaju svoj nastavni plan na osnovu istraživačkih dokaza i zahteva politike. Nevladine organizacije slede svoju konkretnu agendu i naloge prilikom osmišljavanja radionica za inkluzivno obrazovanje. Ovaj alat pruža okvir za razvoj inkluzivne prakse koja nastoji da omogući dijalog između ustanova koje obrazuju nastavni kadar i škola.

ISTAĆI POTREBU ZA JAČANJEM KAPACITETA OBRAZOVNIH SISTEMA

Progresivna realizacija inkluzivnog obrazovanja zahteva jačanje kapaciteta svih uključenih u obrazovanje ili sa obavezama vezanim za obrazovanje. Neke sposobnosti se mogu razviti tako što se nastavnici izvode van radnog konteksta i obučavaju se pojedinačno. Ali, u prošlosti se ovo nije pokazalo kao najučinkovitija metoda za unapređenje prakse i postizanje većeg stepena inkluzije u školama. Rad zajedno sa kolegama ili razvijanje prakse kao škola su više obećavajući i održiviji pristupi ka ostvarenju inkluzivne škole. Jačanje kapaciteta se tada fokusira na grupe i njihove prakse više nego na pojedinačne nastavnike i njihove kompetencije.

Obrazovanje nastavnika je samo deo procesa jačanja kapaciteta koji su neophodni za realizaciju inkluzivnog obrazovanja, važnu ulogu imaju i ostale interesne grupe, organizacije građanskog društva, svest i stav društva. Ovo se ogleda u podršci koju škole dobijaju od lokalnih vlasti i partnerstava između nastavnika i roditelja. Stoga, jačanje kapaciteta nije samo profesionalno usavršavanje pojedinaca i grupa. Ono se tiče i kapaciteta obrazovnog sistema, ministara i lokalnih vlasti i različitih ustanova koje obrazuju nastavnike. Oni moraju da razviju sopstvenu praksu generisanja odgovarajućih radnih konteksta, podstičuće radne sredine, korisna znanja i alate koje škole mogu da koriste.

3. Ko koristi ovaj alat?

POJEDINCI KOJI SU UKLJUČENI U OBRAZOVANJE NASTAVNIKA IZ OBLASTI INKLUZIJE

Ovaj alat mogu da koriste svi koji su uključeni u obrazovanje nastavnika u smislu ažuriranja ili usklađivanja obrazovnih aktivnosti za nastavnike sa inkluzivnom praksom u školama. Okvir za inkluzivnu praksu može da se koristi za identifikovanje raskoraka kao i onoga što je pokriveno postojećim programima i modulima. Ovaj alat može da se koristi za ličnu refleksiju ili dobijanje povratne informacije od učesnika ili interesnih grupa. Može biti koristan i za uspostavljanje partnerstava sa školama kako bi zajedno razvijali obrazovne aktivnosti za nastavnike.

ORGANIZACIJE UKLJUČENE U OBRAZOVANJE NASTAVNIKA IZ OBLASTI INKLUZIJE

Generalno, više su organizacije nego pojedinci zadužene za obrazovanje nastavnika. Ako je grupa ljudi uključena u ocenjivanje njihovih praksi, možda je potreban formalniji proces. Osim ako nadležni organi ne zahtevaju unapred definisan proces (npr. akreditaciju), uključene strane se moraju usaglasiti kako da nastave dalje. Ovaj alat izlaže proces rešavanja problema i pruža okvir za inkluzivnu praksu. On pruža strukturu i pomaže u organizaciji neophodnih procesa promena. Gde postoji nekoliko organizacija koje su aktivne u pružanju obrazovanja nastavnicima iz oblasti inkluzivnog obrazovanja, takav zajednički alat može pomoći koordinaciju različitih aktivnosti u pogledu postizanja kompatibilnosti i komplementarnosti.

DRŽAVNE USTANOVE KOJE SU ODGOVORNE ZA PROMOVISANJE OBRAZOVANJA NASTAVNIKA IZ OBLASTI INKLUZIJE

Realizovanje inkluzivnog obrazovnog sistema obavezno je za sve države koje su potpisnice odgovarajućih međunarodnih konvencija i povelja. Obrazovanje nastavnika je važan nivo za opšte promene u školstvu. Pitanja kompetencija nastavnika i kvaliteta nastave odražavaju se na akreditacionu praksu, šeme unapređivanja nastavnika ili razvoj karijere. Mnoge države imaju sistem akreditacije ne samo za ustanove inicijalnog obrazovanja nastavnika već i za obrazovanje nastavnika tokom karijere. Države koriste ove aktivnosti kao sistem kvalifikovanja nastavnika i od njih se zahteva da učestvuju u ovim aktivnostima da bi stekli pravo na unapređenje ili napredovanje u karijeri. U nekim slučajevima, ova praksa nije još usklađena sa filozofijom inkluzivnog obrazovanja. Države koje se kreću ka inkluzivnom obrazovanju mogu poželeti da koriste ovaj alat da bi uskladile svoje akreditacione prakse ili ih ocenile i dale povratnu informaciju ustanovama koje obrazuju nastavni kadar i školama koje su uključene u stručno usavršavanje.

ŠKOLE KOJE SU UKLJUČENE U OBRAZOVANJE NASTAVNIKA IZ OBLASTI INKLUZIJE

Sve više i više škola preuzima odgovornost za stručno usavršavanje svog kadra – umesto delegiranja ovog zadatka ustanovama koje nude obrazovanje nastavnika. Obrazovanje nastavnog kadra smatra se važnim činiocem sveukupne strategije jačanja kapaciteta u školama. Inkluzivne škole su svesne potrebe za kontinuiranim stručnim usavršavanjem. One se aktivno uključuju u obrazovne aktivnosti za nastavnike, često kroz učenje od kolega ili partnerstva sa organizacijama koje pružaju neophodnu ekspertizu. Ove škole su se našle u ulozi organizatora obrazovnih aktivnosti za nastavnike da bi podržale procese razvoja škole. One mogu da koriste ovaj alat da bi razmislile i odlučile u kojim oblastima ili aktivnostima je potrebno da jačaju kapacitete. Ovaj okvir za inkluzivnu praksu može pomoći u preciznom određivanju prednosti i mana trenutnih praksi. Škole koje se uključuju u takve diskusije moći će da koordiniraju obrazovnim aktivnostima za nastavnike i da ih sinhronizuju sa razvijanjem inkluzivne prakse na nivou škole.

SVAKO KO JE ZAJNTRESOVAN ZA OBRAZOVANJE NASTAVNIKA IZ OBLASTI INKLUZIJE

Ovaj alat pruža okvir za inkluzivnu praksu koji može da koristi svako ko je zainteresovan za dobru praksu u inkluzivnim školama čak iako ne planiraju da se uključe u obrazovne aktivnosti za nastavnike. U suštini, ovaj alat može biti interesantan svakome ko se bavi profesionalizmom nastavnika u inkluzivnom obrazovanju.

4. Gde ovaj alat može da se koristi?

ŠIROKA PRIMENA U RAZLIČITIM OKRUŽENJIMA

U suštini, ovaj alat može da se koristi za sve obrazovne aktivnosti za nastavnike, nezavisno od toga ko ih pruža i gde ili kada se one realizuju. Inkluzivno obrazovanje nije ništa drugo do visoko kvalitetno obrazovanje za svu decu i omladinu koje zahteva da nastavnici kontinuirano razvijaju svoj praktični rad tokom čitavog radnog veka. Korišćenje istog okvira za inkluzivnu praksu daje ustanovama koje pružaju inicijalno obrazovanje i obrazovanje tokom rada nastavnicima da koordiniraju i dopunjuju jedni druge u ovim aktivnostima. Takođe, alat može da se koristi da bi se razvio opšti program za stručno usavršavanje nastavnika u različitim okruženjima i od strane različitih obrazovnih ustanova da bi se osigurala doslednost i koherentnost.

INICIJALNO ILI POČETNO OBRAZOVANJE NASTAVNIKA

Inicijalno ili početno obrazovanje nastavnika usmereno je na razvoj osnovnog identiteta inkluzivnog nastavnika i osnovnih sposobnosti vezanih za sistem vrednovanja različitosti đaka, podržavajući sve učenike i rad sa drugima. Nastavnicima studentima mora se pružiti prilika da rade u inkluzivnim sredinama, i od njih se očekuje da učestvuju, ali ne još da usmeravaju ili vode procese promena. Oni moraju biti osposobljeni da sprovedu inkluzivni nastavni plan na nivou škole, ne i da ga razvijaju. Ovaj alat može pomoći da se razjasni koje sposobnosti moraju da se razvijaju pre nego što nastavnik dobije dozvolu za rad. Škole mogu da koriste alat da razvijaju kriterijume za kvalifikacije nastavnika početnika zajedno sa ustanovama koje pružaju inicijalno obrazovanje za nastavnike. Ako su škole uključene u praktično obrazovanje nastavnika studenata, ovaj alat se može koristiti za koordinaciju između teorijskog i praktičnog rada.

OBRAZOVANJE NASTAVNIKA TOKOM RADA I KONTINUIRANO STRUČNO USAVRŠAVANJE

Tokom faze uvođenja novih nastavnika u rad, ovaj alat može biti koristan za ukazivanje na sposobnosti koje su već stečene tokom inicijalnog obrazovanja i neposrednih potreba za učenje kod nastavnika koji su na početku svojih profesionalnih karijera. Mentori ili treneri mogu koristiti ovaj alat za refleksiju, pružanje smernica i kontekstualizaciju svojih aktivnosti u širem kontekstu inkluzivnog obrazovanja. Kako nastavnici budu napredovali tokom svojih karijera, okvir za inkluzivnu praksu može da posluži kao pregled njihovih ostvarenja i potreba za učenjem. Ovo će pomoći da se uključe u obrazovne aktivnosti za nastavnike koje učinkovito promovišu praksu i šire znanje i iskustvo na smislene načine. Iskusni nastavnici ne treba samo da budu sposobni da cene različitost učenika već i da razvijaju praksu na nivou škole koja jača poštovanje i razumevanje različitosti. Oni moraju steći aktivnu ulogu u razvoju inkluzivne prakse. Škole mogu koristiti ovaj alat da identifikuju svoje potrebe za razvojem i jačanjem kapaciteta, postavljajući obrazovanje nastavnika u centar pažnje celog tima, a ne samo pojedinih nastavnika. Uz razvoj kompetencija, timovi će postati zastupnici inkluzivnog obrazovanja i razvijaće inovativnu praksu. Ovaj alat može pomoći školama da identifikuju svoje potrebe za razvojem i jačanjem kapaciteta.

OBRAZOVANJE EKSPERATA, MENTORA I ONIH KOJU OBRAZUJU NASTAVNIKE

Inkluzivne škole sa dobro razvijenom praksom i stručnim kadrom, visoko kompetentnim zastupnicima promena za inkluzivno obrazovanje mogu poželeti da se uključe u obrazovanje nastavnika iz drugih škola ili pojedinaca kako bi pomogli jačanje kapaciteta u širem obrazovnom kontekstu. Školski timovi ili pojedinačni stručnjaci koji su sposobni da razviju inkluzivnu praksu imaju potencijal da unapređuju praksu razvijanjem pedagoških strategija, alata za ocenjivanje ili transformisanjem zajednica da bi stvorili inkluzivne sredine. Drugim rečima, njihova praksa se sada usredsređuje na kapacitet drugih stručnjaka, drugih škola i obrazovnih sistema, ne samo na njihove kapacitete i kapacitete njihovih đaka. Razvijanje novih strategija tradicionalno je bio zadatak ustanova za razvoj obrazovanja pri ministarstvima. U nekim državama, međunarodne i nevladine organizacije aktivne su u promovisanju inovacija koje čine škole inkluzivnijim. Transformacija samog obrazovanja nastavnika bila je do sada isključivo odgovornost obrazovnih ustanova kao što su univerziteti, pedagoški fakulteti ili druge organizacije. U ovom smislu, alat može pomoći da se identifikuju obrazovne aktivnosti za nastavnike koje nastoje da transformišu i unaprede praksu nastavnika i pomognu koordinacijom i upotpunjavanjem aktivnosti.

MREŽE I PARTNERSTVA ZA JAČANJE KAPACITETA

Sistemska transformacija prakse radi realizacije inkluzivnog obrazovanja zahteva partnerstva i umrežavanje sa učesnicima izvan neposredne školske sredine. Inkluzivno obrazovanje treba da proširi svoju praksu na zajednicu i sredinu iz koje dolaze njihovi učenici i u kojoj žive. Ovo zahteva veoma blisku saradnju i aktivno angažovanje različitih stručnih lica i partnera van škola, neophodno jačanje kapaciteta ne može biti odgovornost jedne obrazovne ustanove ili zastupnika. Udruženja roditelja, lokalne vlasti, udruženja lica sa invaliditetom i druge interesne grupe igraju važne uloge u jačanju kapaciteta zajednica kako bi postale inkluzivnije. Održiva inkluzivna praksa u školama ne može biti izolovana od ostale društvene prakse. Ovaj alat i okvir za razvijanje inkluzivne prakse može se koristiti za razmatranje praksi i uključivanje u proces promena zajedno sa ovim partnerima. On može pomoći u stvaranju zajedničkog jezika organizacija i stvaranju mreža i partnerstava za jačanje kapaciteta.

5. Kako se koristi ovaj alat?

ALAT ZA SAMOREFLEKSIJU NASTAVNIKA I ONIH KOJU OBRAZUJU NASTAVNIKE

Ovaj alat je koristan za svakog ko obrazuje nastavnike a ko želi da razmisli o svojoj praksi sa ciljem da je poboljša ili uskladi sa principima inkluzivnog obrazovanja. Ovaj alat podstiče strukturiranje ovog napora ukazivanjem na različite korake koji omogućavaju sveukupni pregled onoga što nastavnici treba da budu sposobni da rade u sklopu svoje inkluzivne prakse i kako obrazovne aktivnosti za nastavnike mogu da pomognu u razvijanju ove sposobnosti. Oni koji obrazuju nastavnike mogu da koriste ovaj alat kako bi revidirali svoju praksu i unapredili postojeće programe, radionice ili module kako bi bili usklađeniji sa inkluzivnim obrazovanjem. Ako različite obrazovne ustanove poštuju istu proceduru, moći će da predstavljaju svoja razmišljanja u sličnom formatu što će omogućiti komunikaciju između različitih obrazovnih ustanova radi deljenja onoga što rade ili čak koordinacije ili dopunjavanja aktivnosti. Nastavnici mogu da koriste ovaj alat da bi bolje razumeli trenutni položaju svom profesionalnom razvoju i koje sposobnosti će možda biti potrebno da steknu u svom napredovanju ka inkluzivnom nastavniku.

ALAT ZA IDENTIFIKOVANJE POTREBA ZA UČENJEM KOD NASTAVNIKA

Škole se sve više i više bave stručnim usavršavanjem svog kadra u sklopu procesa realizovanja inkluzivnog obrazovanja. Ovaj alat može da pomogne rukovodiocima škola da bolje razumeju potrebe za učenjem kod nastavnika i kako da ih povežu sa potrebom za razvijanjem inkluzivne prakse. Ostali učesnici mogu takođe biti zainteresovani da bolje razumeju implikacije inkluzivnog obrazovanja u smislu stavova, vrednosti, veština, kompetencija i zastupanja nastavnika. Ovaj alat je koristan za podsticanje diskusije o trenutnim obrazovnim aktivnostima nastavnika i sposobnostima nastavnika da doprinesu inkluzivnoj praksi u školama.

ALAT ZA OCENJIVANJE OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI ZA NASTAVNIKE

U mnogim zemljama, u toku je diskusija o potrebi za promenom prakse radi pripreme nastavnika za učionicu. Ovaj alat može pomoći u ovim diskusijama pružanjem okvira i metodologije koja ocenjuje obrazovne aktivnosti nastavnika. Smatra se da obrazovanje nastavnika treba efektivnije da doprinese praktičnom radu nastavnika, a ne da ih uči teorijskim osnovama relevantnim za nastavu. Stavljanjem akcenta na nastavnu praksu i prakse inkluzivne škole, ovaj alat može koristiti takvim diskusijama i podstaći postizanje konsenzusa između relevantnih interesnih grupa. Obrazovne ustanove za nastavnike mogu da upotrebe ovaj alat za samoocenjivanje svojih aktivnosti u oblasti inkluzivnog obrazovanja. Ovo može biti prvi korak u revidiranju njihovih aktivnosti ili može biti deo istraživanja kompetencija nastavnika i njihovog razvoja.

ALAT ZA PROGRAMIRANJE OBRAZOVANJA NASTAVNIKA

Neke države su pokazale interesovanje za revizijom čitavog pristupa obrazovanju nastavnika za inkluzivno obrazovanje. Mnoge države i dalje imaju zasebne programe za nastavnike koji rade sa decom sa invaliditetom. Ovo se smatra značajnom barijerom ka inkluzivnom obrazovanju pošto se redovni i specijalni nastavnici obrazuju nezavisno jedni od drugih. Korišćenjem istog alata i razgovorom o inkluzivnoj nastavnoj praksi može se podstaći bolja koordinacija ili se čak mogu zblížiti ove dve vrste obrazovanja nastavnika.

6. Šta ovaj alat sadrži?

PROCEDURA I OKVIR

Alat za unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike za inkluzivno obrazovanje ima dva dela. Prvi deo opisuje proceduru unapređivanja kao niz aktivnosti u koje korisnici ovog alata mogu da se uključe. On vodi korisnike kroz ciklus rešavanja problema u šest faza: identifikovanje problema, ocena potreba, ciljevi, obrazovne strategije, implementacija, ocena i povratna informacija. Drugi deo opisuje okvir za inkluzivnu praksu. Na osnovu rada Evropske agencije na profilu inkluzivnog nastavnika (2012), razvijen je okvir za opisivanje prakse za inkluzivne nastavnike. Ovaj okvir identifikuje četiri ključne prakse značajne za inkluzivno obrazovanje.

KONCEPTI

Ovaj alat je zasnovan na konceptima koji odgovaraju inkluzivnom obrazovanju koji su se pojavili na međunarodnom nivou tokom poslednjih par godina. Ključni koncepti su objašnjeni u glosaru radi lakšeg snalaženja. Termin "sposobnost" koristi se kao kolektivni termin koji pokriva stavove, uverenja, veštine i znanja, kompetencije i zastupništvo. Ovaj termin ističe šta nastavnici i ostali stručnjaci mogu da urade, uključujući primere sposobnosti da se motivišu ili da usmere svoj rad prema ostvarenju vizije inkluzivnog obrazovanja. Uz to, alat sadrži koncepte razvijene radi objašnjenja jačanja kapaciteta u različitim sistemima i okruženjima. On koristi saznanja vezana za razvoj praktičnih zajednica (Lavé & Wenger 1991), ekspanzivno učenje u organizaciji (Engeström 2001) i organizacije koje uče (Senge 1990, Senge et al. 2012). Alat takođe uzima u obzir poteškoće koje nastaju kada se znanje prenosi iz jednog okruženja (npr. seminar na univerzitetu ili pedagoškom fakultetu) u drugo (učionicu u lokalnoj školi). Veštine (npr. održavanje discipline u učionici) ili kompetencije (podržavanje učenja) nisu nužno iste kada se predaje dvanaestogodišnjacima i kada se radi sa iskusnim nastavnicima. Učenje je vezano za situacije u kojima se učenje dešava i nastavnici treba da budu u mogućnosti da razmisle o novoj situaciji i primene ono što su naučili. Koncept refleksivnog nastavnika (Argyris & Schön 1996) i važnost nastavnika kao zastupnika društvene promene (Fullan 1993, Priestley et al. 2012).

PRAKSA

Raskorak između teorije i prakse kao i između obrazovanja nastavnika i stvarnosti u školama jeste više puta identifikovan u razgovorima oko stručnog usavršavanja nastavnika. Nije dovoljno držati predavanje o filozofiji inkluzivnog obrazovanja ili pričati o važnosti inkluzivnog obrazovanja. Takođe nije dovoljno da se predaje teorija inkluzivne prakse, kao što je individualno obrazovno planiranje ili strategije za diferencijaciju uputstava i upoznavanje sa formativnim strategijama ocenjivanja. Prenos znanja je uspešan samo ako se nove kompetencije, veštine i znanja, novi uvidi i pogledi stvarno uključe u svakodnevnu praksu nastavnika. Sve što nastavnik nauči mora da se spoji na način koji na kraju podržava proces inkluzije. Ono što je bitno u stvarnim situacijama u školi nije šta nastavnik zna ili veruje već šta je u stanju da uradi u svom stvarnom radu. Ovaj alat se stoga fokusira na praksu nastavnika i ističe važnost nastavničkog zastupanja. Okvir za inkluzivnu praksu uzima kompetencije koje su identifikovane u sklopu profila inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija 2012) i proširuje ih u praksu. Uverenja, stavovi, veštine i znanja, kao i kompetencije, moraju biti usmereni ka smislenim ciljevima i željenim ishodima. Oni moraju da uzmu u obzir društveni i fizički kontekst u kom se koriste. Konkretno situacije zahtevaju aktivaciju određenog seta uverenja, stavova, veština i znanja i kompetencija i upotrebu adekvatnih metoda i procesa. Alat se stoga fokusira na razvoj inkluzivne prakse, a ne na izolovane sposobnosti.

AKTIVNOSTI

“Praksa” je kolektivni termin za sve relevantne aktivnosti i radnje koje se vrše pri obavljanju profesionalnih dužnosti i obaveza. Upravo se kroz postupke vide sposobnosti nastavnika i oni su ti koji imaju uticaj na đake, kolege, roditelje kao i druga stručna lica ili članove zajednice. Aktivnost nastavnika može imati za cilj podršku dečaku koji potiče iz kuće u nepovoljnom društvenom položaju u smislu dostupnosti nastavnog plana, stvaranja pozitivne atmosfere učenja za sve učenike ili pojašnjavanja strategija timskog učenja sa kolegom. Sve ove aktivnosti moraju da se spoje na takav način da podržavaju realizaciju inkluzivnog obrazovanja. Model je uveden (videti okvir) za analizu prakse i aktivnosti izdvajanjem komponenti koje odgovaraju na sledeća pitanja: ko vrši aktivnost, ka čemu je aktivnost usmerena, zašto ili u koju svrhu se radi aktivnost, kako se vrši aktivnost, gde se vrši aktivnost.

Isto se primenjuje na obrazovne aktivnosti za nastavnike. Sve što obrazovne ustanove za nastavnike rade treba da doprinese realizaciji inkluzivnog obrazovanja. Unapređenje postojećih ili stvaranje novih modula, programa ili radionica za razvoj sposobnosti nastavnika koje su od značaja za inkluzivno obrazovanje uključuje niz aktivnosti. Treba identifikovati nedostatke ili poteškoće u postojećim programima, potrebno je uraditi ocenu potreba radi razvijanja temeljnog razumevanja onoga što nastavnici koji rade u inkluzivnoj sredini treba da budu u mogućnosti da urade itd. Ovaj alat opisuje proces unapređivanja kao niz aktivnosti koje mogu da izvedu obrazovne ustanove za nastavnike i drugi učesnici. Isti model opisivanja aktivnosti koristi se za aktivnosti nastavnika u školama i za obrazovne aktivnosti za nastavnika. Zajednička premisa je da se fokusiranjem na praksu može bolje prevazići raskorak između onoga što se uči pri obrazovanju nastavnika i prakse nastavnika u školama.

2. deo

Unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike

Unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike

1. Uvod i pregled

ORGANIZACIJA ALATA

Alat za unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike organizovan je kao niz aktivnosti. Osnovna premisa jeste da se poboljšanje postojećih modula, programa, radionica ili projekata najbolje omogućava ukazivanjem na ono što može da se uradi u tom procesu. U ovom delu alata, korisnik će naći redosled aktivnosti koje vode kroz različite korake unapređenja postojećih obrazovnih aktivnosti za nastavnike ili stvaranja novih. Čak i za iskusne autore nastavnih planova, opis aktivnosti pruža usmeravanje u procesu unapređenja i omogućava refleksiju. Ovo je posebno korisno ako proces unapređenja uključuje ljude različitih profila koji treba da sinhronizuju svoj rad. Eksplicitan opis aktivnosti i redosled kojim se vrše podstiču diskusiju interesnih grupa. Doprinosi transparentnosti procesa unapređenja i stoga stvara prilike da se ljudi uključe i doprinesu. Ovo je posebno važno u kontekstu inkluzivnog obrazovanja.

Ovaj alat takođe sadrži okvir za inkluzivnu praksu u sledećem delu. Ovaj okvir organizuje inkluzivne aktivnosti nastavnika u četiri domena prakse. On sadrži elemente dobre prakse koju inkluzivni nastavnici treba da usvoje tokom svoje karijere. Okvir pruža informacije o tome šta nastavnici treba da nauče da bi postali inkluzivni nastavnici dok prolaze inicijalnu obuku za nastavnike, kada postanu iskusniji i konačno kada počnu da podučavaju druge nastavnike o inkluzivnoj praksi. Ovo su informacije na osnovu kojih će korisnik ovog alata razmisliti o nedostajućem sadržaju, relevantnim sposobnostima nastavnika koje treba razviti ili praksama koje treba uvesti.

AKCENAT NA PRAKSI

Konačno, obrazovne aktivnosti za nastavnike za inkluzivno obrazovanje nastoje da transformišu praksu u školama kako bi promovisala uključivanje, a ne isključivanje. Važno je da se ovaj cilj ne izgubi iz vida. Inkluzivnim školama su potrebni praktičari koji su sposobni da promovišu inkluziju, ne samo da pričaju ili pišu o njoj. Obrazovne aktivnosti za nastavnike treba da doprinesu inkluzivnoj praksi, direktno kroz rad sa stručnim licima u školi ili indirektno kroz jačanje kapaciteta budućih nastavnika koji studiraju na univerzitetima ili pedagoškim fakultetima. Sposobnosti nastavnika postaju vidljive i učinkovite kroz njihovo delovanje i aktivnosti u stvarnom životu. Efekat ovih aktivnosti zajedno čini školu inkluzivnom ili ne. Stoga, ovaj alat stavlja akcenat na praksu, a ne na teoriju, na ono što inkluzivni nastavnici treba da budu u stanju da urade, ne samo šta treba da znaju ili ne znaju. Pozitivni stavovi i uverenja, neophodne veštine, znanje i kompetencije jesu važni i treba ih razvijati. Međutim, još važnije je kako se to primenjuje u praksi. Alat se zato fokusira na praksu: praksu unapređenja obrazovnih aktivnosti za nastavnike i praksu inkluzivnih škola koju ove aktivnosti nastoje da unaprede.

Da bi akcenat bio na praksi, alat uvodi model za analizu i opisivanje aktivnosti. Umesto navođenja relevantnih karakteristika ili kvaliteta nastavnika, ovaj alat se fokusira na to kako ove sposobnosti treba objediniti u svakodnevnoj praksi nastavnika. Alat posmatra aktivnosti nastavnika i drugih stručnih lica iz njihove perspektive. Iz ovog ugla dobra praksa je opisana u okviru. Na primer, kada podučavaju raznoliku grupu dece:

šta primećuju, šta privlači njihovu pažnju, koja uverenja, stavovi ili namere se aktiviraju, koje strategije se primenjuju i koja atmosfera se stvara u učionici. Praksa se definiše onim što nastavnici rade, kako to rade, koje su njihove namere dok rade i da li se sve ovo uklapa u kontekst u kom rade. Na primer, posmatranje i procena razlika između učenika jeste važna kompetencija inkluzivnih nastavnika. Ali ako se prihvatanje razlika povezuje sa malim očekivanjima, sposobnost da procene zapravo vodi diskriminišućoj nastavnoj praksi.

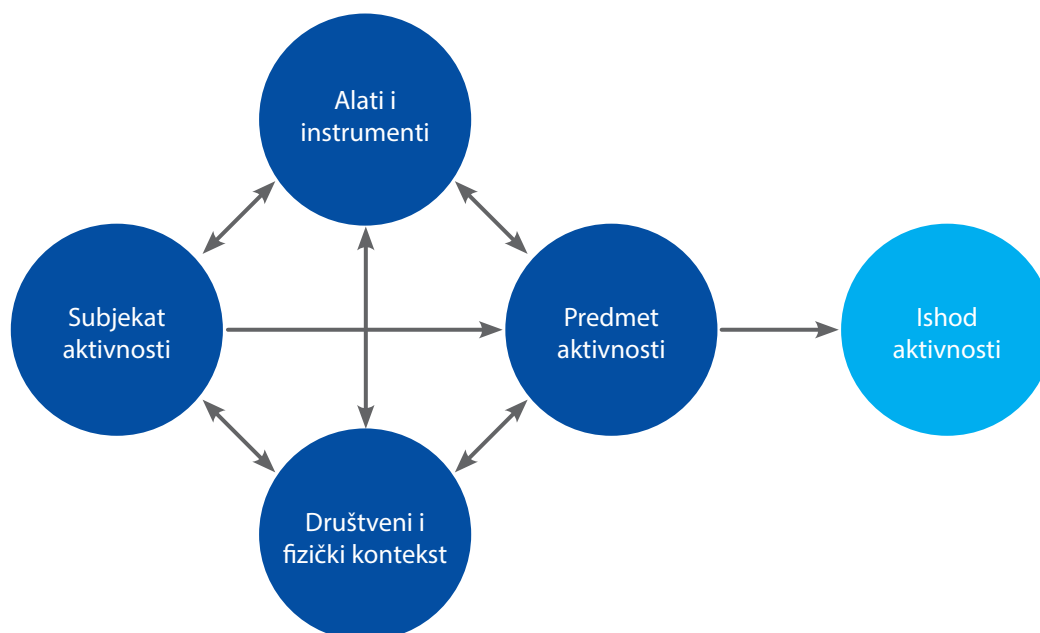
MODEL AKTIVNOSTI

Model aktivnosti pomaže da se ne misli samo o tome šta rade ili treba da rade inkluzivni praktičari, već takođe šta nameravaju ili očekuju da postignu kroz svoje aktivnosti. Nastavnik kao zastupnik objedinjuje set uverenja, stavova, veština, znanja i kompetencija pri svakoj aktivnosti u učionici ili u drugim školskim situacijama. Biti inkluzivni praktičar ne znači (samo) imati visok učinak na završnim ispitima ili znati tačan odgovor kada se postavi pitanje o inkluzivnom obrazovanju. Odgovor na pitanje da li su nastavnici efektni u podržavanju đaka i kao zastupnici društvene promene ka inkluzivnom obrazovanju treba ocenjivati kroz njihove postupke. Tu se jednako radi o sposobnostima nastavnika koliko i o njihovom aktiviranju u pravom trenutku.

Model aktivnosti se koristi u dve svrhe u ovom alatu. Prvo, da se opišu aktivnosti uključene u ažuriranje procesa i drugo da se opišu opšte aktivnosti uključene u inkluzivnu praksu u školama. Model pomaže u isticanju glavnih komponenti svake aktivnosti. Komponente upotrebene u modelu aktivnosti odgovaraju na sledeća pitanja:

- Ko radi (subjekat aktivnosti)?
- Šta se radi (predmet radnje)?
- Zašto ili zbog čega se to radi (ishod aktivnosti)?
- Kako se radi (alati i instrumenti)?
- Gde se radi (društveni i fizički kontekst)?

Ove komponente su predstavljene u modelu na sledeći način:

Slika 1: Model aktivnosti za opis prakse

Definicije komponenti:

“Subjekt” se odnosi na osobu ili osobe koje vrše aktivnost. Aktivnost se posmatra i analizira iz njegove/njene perspektive (npr. osoba koja obrazuje nastavnike i nastavnika u osnovnoj školi).

“**Predmet**” se odnosi na fokus aktivnosti. On definiše ka čemu je aktivnost usmerena. Ovo može biti druga osoba, problem, tema ili fizički predmet. Osobine predmeta zavise od razumevanja, stava i iskustva subjekta, kao i od prirode aktivnosti (npr. različite osobine vode su važne kada je pijem, kada merim litru, plivam u jezeru ili kad čitam o Nojevoj barci).

“**Ishod**” se odnosi na sve željene i neželjene rezultate ili uticaje koji su nastali kao posledica vršenja aktivnosti (npr. postignuće, neuspeh). Ishodi se predviđaju kroz izjave o nameni ili svrsi, mogu biti namerni ili nenamerni.

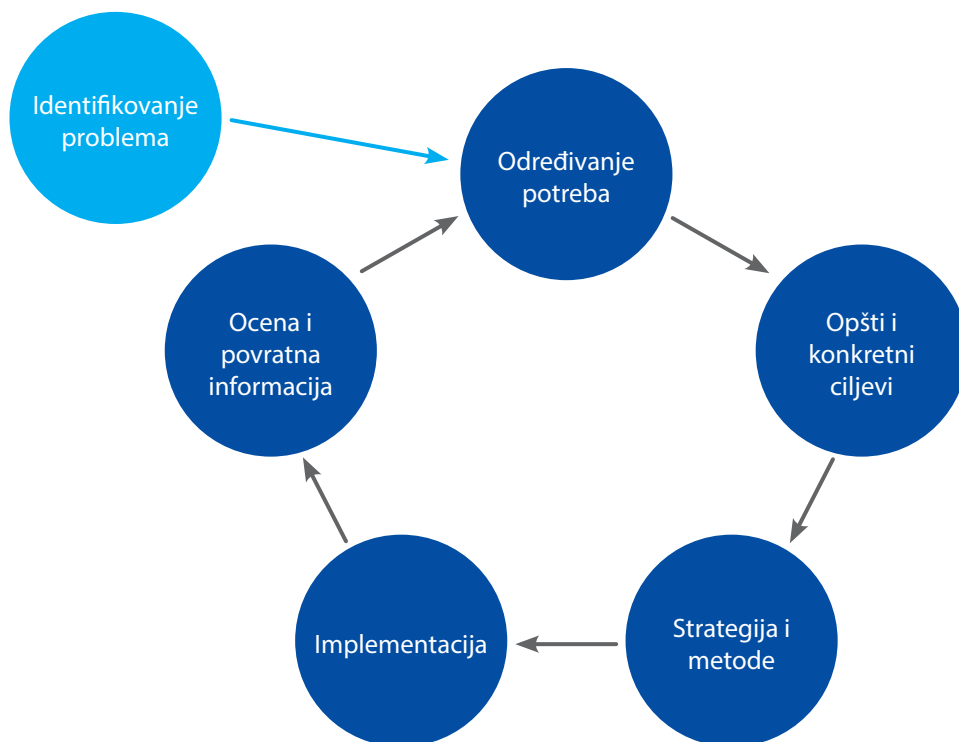
“**Alati i sredstva**” su fizički i kognitivni alati ili metode koje se koriste prilikom vršenja aktivnosti (npr. udžbenik, strategije učenja, jezik kao alat komunikacije).

“**Kontekst**” se odnosi na karakteristike socijalnog okruženja ili sredine u kojoj se aktivnost vrši. Ovo se može odnositi na društvene vrednosti, uverenja, norme ili pravila, ali takođe i na atmosferu u učionici, podršku koju daju vršnjaci. Čak su i fizička okruženja nekada izraz društvenih uverenja i praksi, što se odražava na infrastrukturu, zgrade, ili druge ljudski izazvane promene prirodne sredine.

Model aktivnosti se koristi za svaku aktivnost i služi da pruži pregled. Subjekt ili agent koji koristi alat i kontekst u kom se koristi variraju i stoga nisu uključeni. Ali pregled svake aktivnosti navodi svrhu ili predviđeni ishod (ishod), fokus aktivnosti (predmet) i materijale i metode (alate i sredstva).

CIKLUS REŠAVANJA PROBLEMA

Unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike da bi se one uskladile sa zahtevima inkluzivnog obrazovanja najbolje je shvatiti kao proces rešavanja problema. Upravo kroz međusobno povezane aktivnosti koje se izvršavaju u smislenom redosledu rešava se problem kao što je unapređenje obrazovnih aktivnosti za nastavnike. Aktivnosti vode korisnika kroz pitanja kojima se treba baviti i pitanja koja treba pojasniti pre promene trenutne prakse obrazovanja nastavnika. One podrazumevaju informacije iz okvira u oblicima korisnim za određene faze ciklusa rešavanja problema. Okvir pomaže da se ne izgubi iz vida opšta svrha unapređenja obrazovanja nastavnika, a to je da se poveća njihova učinkovitost u podršci ili promovisanju inkluzivnih praksi. Ciklus rešavanja problema koji se koristi za organizovanje aktivnosti za unapređenje predstavljen je na Slici 2:

Slika 2: Ciklus rešavanja problema

U praksi, unapređenje neće biti strogo linearan proces izvršenja jednog koraka nakon što se prethodni završi. U pitanju je interaktivan i dinamičan proces gde se napredak često postiže istovremeno u dva koraka, jer će napredak u jednom koraku pokrenuti nove ideje o sledećem ili prethodnom koraku. Iako će sveukupni proces teći u skladu sa ciklusom rešavanja problema, nekada će biti neophodno vratiti se korak unazad da bi se ponovo razmotrile nove ideje. U stvarnom životu, razvijanje nastavnog plana nikada se ne završava jer će implementacija istaći potrebe za prilagođavanjem i identifikovaće se nove potrebe za obukom. Različiti koraci u ciklusu rešavanja problema jesu sledeći:

Identifikovanje problema

Identifikovanje problema znači da postanemo svesni sveukupne potrebe za promenom. Da bismo razumeli potrebu za promenom, potrebno je analizirati trenutni pristup, praksu ili situaciju i uporediti ih sa idealom ili vizijom inkluzivne prakse. Radi razvijanja sveobuhvatnije vizije, model inkluzivne nastavne prakse dat je u alatu i sa njim može da se poredi opšti pristup koji koriste pružaoci obrazovanja za nastavnike. Ishod ove analize jeste široko razumevanje šta je predmet i cilj kojima je potrebna transformacija. Na primer, ako se trenutna praksa izvođenja nastavnog plana od strane škola vidi kao glavni problem, informacije date o praksi "podrška svih učenika da bi se omogućio pristup nastavnom planu" može se iskoristiti kao pomoć u razvoju vizije o inkluzivnoj praksi. Spram ove vizije razvija se potreba za promenom ili razumevanje trenutnog problema;

Analiza potreba

Analiza potreba koristi sveukupno identifikovanje problema i nastoji da razume šta ovo znači u odnosu na konkretne ciljne grupe. Ciljne grupe će varirati u skladu sa glavnom aktivnošću pružaoca obrazovnih usluga za nastavnike. Kod početnog ili inicijalnog obrazovanja nastavnika, ciljna grupa su nastavnici studenti, kod obrazovanja nastavnika tokom rada fokus može biti na nastavnicima početnicima, iskusnim nastavnicima ili i jednim i drugim. Programi mentorstva ili obrazovni programi za one koji žele da budu edukatori nastavnika obično kao ciljnu grupu biraju iskusne nastavnike koji žele da steknu konkretnu ekspertizu da bi radili sa nastavnicima ili drugim stručnim licima. Neke aktivnosti pružaoca obrazovnih usluga za nastavnike za inkluzivno obrazovanje, uključuju dodatne ciljne grupe kao što su druga stručna lica koja rade u inkluzivnim školama, rukovodioci škola, predstavnici lokalnih vlasti, inspektori, edukatori nastavnika ili drugi članovi zajednice. Analiza potreba zasniva se na konkretnoj praksi koju očekujemo da određena ciljna grupa razvije u kontekstu inkluzivnog obrazovanja. Za nastavnike i druga stručna lica koja rade u inkluzivnim školama, četiri oblasti prakse služiće kao model spram kog će se definisati nedostaci ili potrebe za razvojem. Zatim će biti potrebno da korisnik odluči kojim nedostacima se treba baviti u datoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike;

Opšti i konkretni ciljevi

Kada se identifikuju potrebe učenika koji su ciljna grupa i donese odluka kojima će se baviti, ciljevi za obrazovne aktivnosti za nastavnike mogu da se razviju. Opšti ciljevi će se postaviti spram četiri oblasti prakse, odabirom jedne, dve, tri ili uzimajući u obzir sve četiri oblasti. Na primer, vrednovanje različitosti đaka može biti glavni cilj radionice koju organizuje lokalna nevladina organizacija za školu koja ima veoma raznoliku populaciju đaka dok će se master program o inkluzivnom obrazovanju fokusirati na sve četiri prakse. Kada se opšti ciljevi razviju, detaljan opis praksi koji pruža okvir može se koristiti za razvoj konkretnih ciljeva. Konkretni ciljevi zavise od ciljne grupe i mogu podrazumevati promenu stavova i vrednosti, sticanje znanja i veština, razvoj kompetencija ili zastupništva. Ciljevi nisu samo izjave o idealnom budućem stanju, oni su takođe povezani sa razumevanjem aktivnosti ili sredstvima koja će pomoći nastavnicima da razviju inkluzivnu praksu. Drugim rečima, ciljevi sadrže opšte specifikacije budućih obrazovnih aktivnosti za nastavnike;

Strategije i metode

Kada su opšti i konkretni ciljevi jasni, akcenat se prebacuje na ono što treba raditi u budućnosti i kako. Na osnovu opštih specifikacija i razumevanja šta nastavnici treba da budu u mogućnosti da rade kao rezultat unapređenih obrazovnih aktivnosti za nastavnike, mora se razmisliti o tome šta će se tačno uraditi i kako će se postići ovi opšti i konkretni ciljevi. Treba razviti razumevanje sadržaja nastavnog plana (pokrivenosti) i načina na koji će se ciljne grupe angažovati u učenju. Treba razmisliti o tome gde je najbolje sprovesti učenje, time definišući socijalni i fizički kontekst budućih obrazovnih aktivnosti za nastavnike. U suštini, ovo se tiče spajanja sadržaja, ciljeva, metoda i konteksta radi definisanja budućeg učenja za predmetne ciljne grupe. Ovo se takođe tiče razvijanja smislenih redosleda različitih aktivnosti i njihovog iznošenja kao plana, programa ili nastavnog plana;

Implementacija ili realizacija

Ova aktivnost je ključna za uspeh nove obrazovne prakse za nastavnike. Ona prenosi ono što je u našim glavama u stvarnost. Implementacija ili realizacija vaših novih obrazovnih aktivnosti znači sprovođenje vašeg plana u delo, radi stvaranja nove obrazovne prakse za nastavnike. Pošto će ovo u velikoj meri zavisiti od konkretne situacije korisnika, ovaj alat ne može ponuditi puno informacija o tome kako dalje. Korisnik će možda morati da dobije političku podršku da bi osigurao održivost svoje aktivnosti, što može uključivati proces akreditacije od strane državne ustanove. Možda će biti potrebno identifikovati ili obezbediti neophodna sredstva, infrastrukturu i podršku. Potencijalne prepreke treba identifikovati i rešiti i razmisliti o uvođenju unapređenih obrazovnih aktivnosti za nastavnike. Može biti neophodno da se stvori savez sa nastavnicima, rukovodiocima škola, lokalnim vlastima ili drugim relevantnim grupama i dobije njihovo odobrenje. Treba razmisliti o dokumentaciji, administraciji i prečišćavanju nove prakse, kako ona bude postajala aktivnost u stvarnom svetu.

Ocena i povratna informacija

Ocena vaše nove obrazovne prakse za nastavnike sadrži ocenu svake komponente vaše prakse:

- *Da li su odabrani opšti ciljevi bili adekvatni za usmeravanje vaše nove prakse?*
- *Da li su ostvareni konkretni ciljevi?*
- *Da li su učesnici promenili svoja uverenja i stavove, stekli veštine i znanje, razvili kompetencije i zastupništvo u skladu sa namerom?*
- *Da li su odabrane strategije i metode adekvatne?*
- *Da li su stvorene neophodne prilike za učenje?*

Da sumiramo: Da li je nova obrazovna aktivnost sprovedena kako je predviđeno? Da bi se ocenila nova obrazovna aktivnost za nastavnike i dobila povratna informacija od učesnika i drugih interesnih grupa, model aktivnosti se može ponovo upotrebiti. U ovom alatu, implementacija, ocena i povratna informacija opisani su kao jedna planirajuća aktivnost jer će samu realizaciju i sledeće korake biti potrebno voditi u skladu sa konkretnim okolnostima u kojima se vrši obrazovna aktivnost za nastavnike.

AKTIVNOSTI ZA REŠAVANJE PROBLEMA

Svaki korak ciklusa rešavanja problema sadrži tri aktivnosti. Za svaku aktivnost se daje pregled korišćenjem komponenti modela aktivnosti. Naknadno se korisniku daju informacije koje pomažu u vršenju aktivnosti i isticanju važnih tački koje treba uzeti u obzir. Aktivnost se zatim opisuje detaljnije, obezbeđivanjem formulara ili obrazaca koji mogu da se koriste da bi se povezala aktivnost sa okvirom za inkluzivnu praksu (vidi sledeći deo).

Pregled aktivnosti koje su predložene za svaki korak ciklusa rešavanja problema predstavljen je ovde radi lakše orijentacije.

Identifikacija problema: akcenat na praksama za inkluzivno obrazovanje

Aktivnost 2.1: Identifikovanje opštih izazova i problema stručnih lica

Aktivnost 2.2: Razvijanje sveobuhvatnije vizije inkluzivne prakse

Aktivnost 2.3: Definisavanje opšte potrebe za promenom

Analiza potreba: akcenat na stručnim licima za inkluzivno obrazovanje

Aktivnost 3.1: Ocena potreba iz perspektive ciljne grupe

Aktivnost 3.2: Ocena potreba iz vaše perspektive

Aktivnost 3.3: Definisavanje potreba kojima se treba baviti u konkretnim obrazovnim aktivnostima za nastavnike

Opšti i konkretni ciljevi: vizualizacija nove prakse obrazovanja nastavnika

Aktivnost 4.1: Vizualizacija ciljeva i ishoda

Aktivnost 4.2: Vizualizacija sredstava i konteksta

Aktivnost 4.3: Razvijanje novih specifikacija

Strategije i metode: izgradnja nove prakse obrazovanja nastavnika

Aktivnost 5.1: Definisavanje aktivnosti i konkretnih ciljeva za novu obrazovnu aktivnost

Aktivnost 5.2: Definisavanje metoda i okruženja

Aktivnost 5.3: Objedinjavanje

Implementacija, ocena i povratna informacija: realizovanje nove obrazovne prakse za nastavnike

Aktivnost 6.1: Razvijanje plana implementacije

Aktivnost 6.2: Obezbeđivanje neophodnih uslova

Aktivnost 6.3: Primena, ocena i dobijanje povratne informacije

2. Identifikacija problema: akcenat na stručnim licima za inkluzivno obrazovanje

AKTIVNOST 2.1: IDENTIFIKOVANJE OPŠTIH IZAZOVA I PROBLEMA STRUČNIH LICA

Pregled:

Svrha:

- Postići razumevanje i podići svest o izazovima realizacije inkluzivnog obrazovanja u smislu nastavne prakse
- Razviti pregled problema sa nastavnom praksom u kontekstu realizovanja inkluzivnog obrazovanja

Fokus aktivnosti:

- Stručnost današnjih nastavnika u vašem regionu ili zemlji
- Izazovi i problemi u vezi sa stručnošću današnjih nastavnika u četiri oblasti koje su relevantne za inkluzivno obrazovanje: (1) lično profesionalno usavršavanje, (2) vrednovanje različitosti učenika, (3) podrška svim učenicima, i (4) rad sa drugima

Materijali i metode:

- Samolepljivi blokčići, flipčart tabla ili veliki listovi papira, olovke
- Obrazac modela aktivnosti
- *Brejnstorming*, organizovanje i dokumentovanje problema i izazova

Dodatne informacije:

- Okvir za inkluzivnu praksu za nastavnike: Okvir za inkluzivne prakse u školama (u ovom alatu)
- Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija 2012)
- UNICEF-ovi *Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje* (UNICEF 2015)

Informacije za korisnike

Pre promene vaših obrazovnih aktivnosti za nastavnike da biste rešili pitanja oko inkluzivnog obrazovanja, važno je da se postigne sveobuhvatno razumevanje situacija nastavnika u školama. "Dobro sročeni problem je do pola rešen problem" (Dewey, 1938), ili drugim rečima, ako se postigne adekvatno razumevanje datog problema, samo rešavanje će biti mnogo lakše. Fokus ovde nije na "nastavniku kao problemu" već na problemima i izazovima sa kojima se sreću nastavnici u svom svakodnevnom radu.

Ova aktivnost se može izvršiti *ad hoc* bez dalje pripreme, ali korisnik treba dobro da razume inkluzivno obrazovanje i kako nastavnici mogu da doprinesu realizaciji inkluzivne prakse u školama. U isto vreme, ova aktivnost takođe pomaže u aktiviranju i razjašnjavanju shvatanja inkluzivnog obrazovanja kod učesnika. Ako odstupanja postanu vidljiva u toku aktivnosti, možda će biti potrebno baviti se njima detaljnije i kroz duži proces od onoga koji je ovde opisan. Korisnik može odlučiti da sakupi relevantne informacije od različitih interesnih grupa kroz razgovore, ankete ili analizu dostupnih podataka i informacija.

Osnovni model za aktivnosti nastavnika jeste deo okvira za inkluzivne prakse koji je uključen u ovaj alat i koji može da se koristi ovde kao dodatna literatura. Model se može koristiti kao pomoć u organizovanju rezultata *brejnstorming* vežbe. On ističe opštu usmerenost inkluzivnih praksi ka učeniku – a ne nastavni plan kao opšti alat. Model takođe uključuje društveni i fizički kontekst u kom se primenjuje nastavni plan. Rezultati *brejnstorming* vežbe organizuju se u ovom modelu radi pojašnjenja: da li pričamo o verovanjima nastavnika u vezi sa različitostima generalno, o sprovođenju fleksibilnog nastavnog plana, o različitosti učenika ili o stvaranju

prihvatljivog okruženja za učenja? Model takođe može da se koristi za identifikovanje nedostataka. Na primer, možda će biti pomenuta slaba svest nastavnika o invaliditetu. Slaba svest nije vidljiva tako da pitanje treba podići na nivo kako se ovaj problem odražava na praksu.

Uz osnovni model nastavnih aktivnosti koji je dat ovde, možda ćete hteti da konsultujete "Profil inkluzivnih nastavnika", koji je pripremila Evropska agencija za specijalne potrebe i inkluzivno obrazovanje (2012). Profil vam daje detaljnije informacije o sposobnostima nastavnika u vezi sa samom stručnošću nastavnika (nastavnik), vrednovanjem različitosti učenika (učenik), podržavanje svih učenika (nastavni plan) i radom sa drugima (kontekst). *Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje* (UNICEF, 2015), posebno Modul 1, sadrže aktivnosti koje daju pregled onoga što označavaju ova četiri domena inkluzivnih sposobnosti nastavnika.

Ova aktivnost se fokusira na probleme i izazove sa kojima se sreću stručna lica koja rade u školama, posebno nastavnici. Ovo ne znači da nema problema ili izazova u vezi sa drugim interesnim grupama ili kontekstualnim faktorima kao što su politika ili zakonodavstvo, društveni stavovi, ili resursi. Ali pošto ovaj alat nastoji da pomogne da se poboljšaju obrazovne aktivnosti za nastavnike, potrebno je staviti akcenat na stručna lica i njihove prakse.

Opis aktivnosti

Korak 1: Brejnstorming o problemima i izazovima stručnih lica u vezi sa inkluzijom

Brejnstorming je jednostavan metod za aktiviranje vaših razmišljanja, iskustava i sećanja stvari koje su vam drugi rekli. Jedan način je da se koriste mali papirići ili samolepljivi blokčići da se misli zapišu.

Sledeća pitanja mogu biti korisna za stimulisavanje *brejnstorminga*:

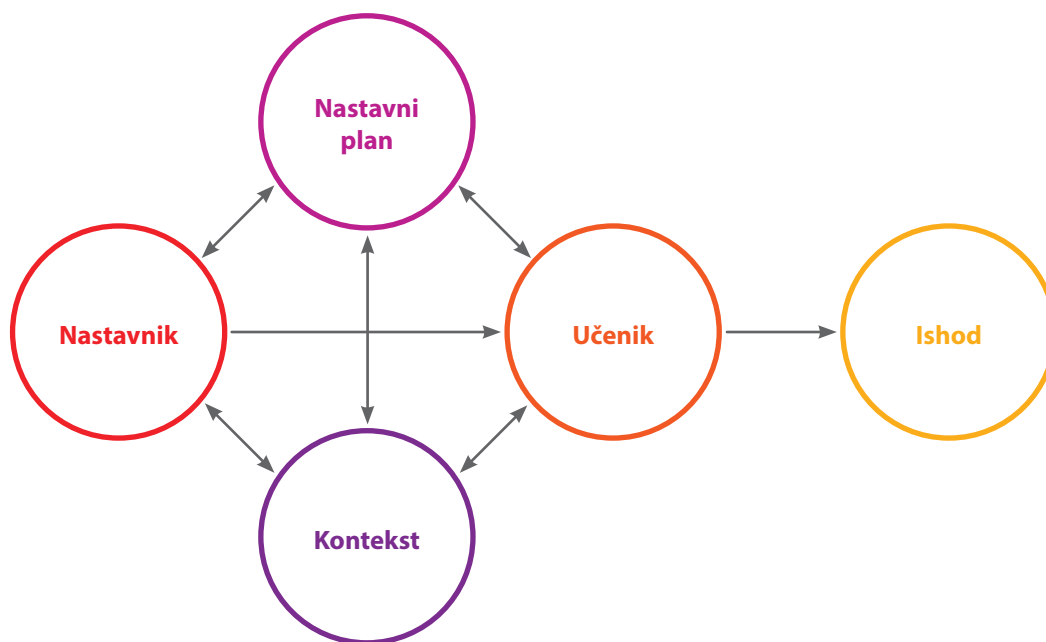
- Koji su glavni problemi sa kojima se nastavnici suočavaju u školi u vašoj zemlji u vezi sa ?
- Koji su glavni problemi nastavnika pri realizaciji inkluzivnog obrazovanja?
- Šta je to što inkluzivni nastavnici treba da mogu da urade što nije uključeno u trenutnu praksu?

Korak 2: Organizovanje problema i izazova u četiri domena inkluzivne prakse

Kada ste zapisali sva svoja razmišljanja, sledeća pitanja vam mogu pomoći za usmereniji *brejnstorming*:

- Koji su problemi povezani sa identitetom nastavnika kao inkluzivnim nastavnikom?
- Koji su problemi povezani sa različitosti učenika?
- Koji su problemi povezani sa nastavnim planom i instrukcijskim strategijama?
- Koji su problemi povezani sa kontekstom (npr. učionica, škola, zajednica)?

Ova pitanja možete koristiti da biste označili različite probleme i izazove u opštoj nastavnoj praksi. Kada završite *brejnstorming*, treba da organizujete svoje samolepljive papiriće u skladu sa temom i da proverite da li su završeni. Ako ustanovite da za određeni problem imate informacije samo za jednu ili dve komponente, možda ćete hteti da dalje razmislite o ostalim komponentama.

Slika 3: Osnovni model nastavnih aktivnosti za organizovanje i dopunjavanje rezultata brejnstorming aktivnosti

Korak 3: Dokumentovanje izazova i problema korišćenjem Slike 3 ili bilo kog drugog formata po vašem izboru

Kada ste organizovali svoju kolekciju problema, važno je da je adekvatno dokumentujete. Rezultati iz ove aktivnosti će vam biti potrebni kao smernice za sledeće korake u procesu.

AKTIVNOST 2.2: RAZVIJANJE SVEOBUHvatNIJE VIZIJE INKLUZIVNE PRAKSE

Pregled:

Svrha:

- Steći jasno shvatanje opšte vizije inkluzivne prakse koja će vas voditi ka unapređenju procesa
- Organizovanje komponenti ove vizije u praksi korišćenjem modela aktivnosti

Fokus aktivnosti:

- Vaša vizija o inkluzivnoj praksi odgovara na pitanja: Ko? Šta? Zbog čega/Zašto? Kako? Gde?
- Model aktivnosti objedinjuje komponente vizije

Materijali i metode:

- Obrazac modela aktivnosti
- Papir, olovke, samolepljivi blokčići (opciono)
- Vizualizovanje i organizovanje vizije u praksi

Dodatne informacije:

- Okvir za inkluzivnu praksu nastavnika: Okvir za inkluzivnu praksu u školama (ovaj alat)
- Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012)
- UNICEF-ovi Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje (UNICEF, 2015)

Informacija za korisnika

Sticanje šireg razumevanja problema i izazova nastavnika nije dovoljno da se zaista razume šta treba promeniti u vašoj sopstvenoj praksi i kojim pitanjima treba da se bave vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike u budućnosti. Ono što je sada potrebno jeste sveobuhvatna vizija o tome kako bi stvari mogle biti drugačije. Vizualizacija idealne situacije važna je jer daje smernice za proces rešavanja problema. Bez shvatanja gde želite da idete, možete izgubiti iz vida šta je ključno i koncentrisati se na detalje koji ne obuhvataju ništa što je zaista smisleno.

Lako je izvaditi knjige, otvoriti sajtove ili pričati sa stručnjacima koji opisuju različite kompetencije nastavnika koje su od značaja za bavljenje različitostima đaka, koji stavovi su neophodni ili koje su veštine uključene u rešavanje konkretnih pitanja u vezi sa inkluzivnim obrazovanjem. Teže je vizualizovati kako se u stvari uklapaju svi ovi stavovi, uverenja, veštine i znanja kao i kompetencije radi realizovanja inkluzivnog obrazovanja. S obzirom na njihovu konkretnu situaciju, u konkretnoj školi i zajednici sa specifičnim potrebama za učenjem kod njihovih đaka, nastavnici moraju biti u mogućnosti da sprovedu inkluzivno obrazovanje – ne samo da pričaju o tome. "Razmišljanje o praksi" znači stavljanje sebe na mesto nastavnika i zamišljanje na šta se nastavnik (ko?) fokusira kada radi (šta?) i sa kojim namerama ili svrhom (zbog čega/zašto?). Takođe je potrebno razmisliti o metodama i alatima (kako?) koje će nastavnik koristiti i u kojim okruženjima (gde?) će nastavni izvoditi aktivnosti. Model aktivnosti objedinjuje ova pitanja i pomaže u razvijanju vizije inkluzivnih praksi – umesto razmišljanja o izolovanim osobinama nastavnika. Vaše ideje stoga treba organizovati kako bi se jedne sa drugom povezale smisleno. Ovo se postiže njihovim organizovanjem u model aktivnosti. Razmišljanje o praksama, a ne o izolovanim idejama "dobre prakse" može biti izazov u početku. Ali prednosti zauzimanja sveobuhvatnog pristupa radi postizanja razumevanja inkluzivne prakse nadvladavaju poteškoće sa kojima se srećete pri navikavanju na ovaj novi pristup.

Stoga, vizualizacija kako stvari mogu biti drugačije i kako bi izgledala inkluzivnija praksa u školi jeste važan sledeći korak. Možete vršiti ovu aktivnost sami ili sa drugim ljudima iz vaših organizacija ili zajedno sa ostalim interesnim grupama. Što je bogatiji doprinos, kompletnija će biti vaša vizija. Proizvod ove aktivnosti se takođe može iskoristiti za prenošenje vaše vizije na druge, na primer kada tražite finansijsku podršku ili motivišete druge da se pridruže procesu unapređenja.

Opis aktivnosti

Korak 1: Vizualizacija kako stvari mogu biti drugačije

U aktivnosti 2.1 identifikovali ste probleme i izazove sa kojima se nastavnici susreću prilikom realizovanja inkluzivnog obrazovanja. Sada ih ostavite po strani i razmišljajte o načinima kako stvari mogu biti drugačije.

Sledeća pitanja se mogu upotrebiti radi stimulisanja vizualizacije:

- Kakvi ljudi rade u inkluzivnim školama?
- Šta to rade inkluzivni nastavnici?
- Kako izgleda inkluzivna škola u fizičkom smislu?
- Kako i šta uče deca i omladina u inkluzivnoj školi?
- Gde se sastaju deca i omladina da bi se bolje upoznali?
- Šta postižu inkluzivne škole što druge škole ne mogu?
- Kakva interakcija postoji među ljudima u inkluzivnoj školi?
- Kako izgleda zajednica koja ima inkluzivnu školu?
- Kako se zajednica uključuje u škole?

Dodatna pitanja se mogu razviti na osnovu rezultata aktivnosti 2.1. identifikovanjem rešenja za navedene probleme. Napišite svoje ideje na papir ili samolepljivi blokčić i izaberite one koje su po vašem mišljenju važnije.

Idealno bi bilo da se u ovu aktivnost uključite zajedno sa drugima. Njihov doprinos će učiniti vašu viziju smislenijom za druge interesne grupe. Na primer, možda ćete želeti da uključite one koji već rade u inkluzivnom obrazovanju ili imaju iskustva sa razvijanjem inkluzivne prakse u školama. Komunikacija sa drugima će pomoći da razvijete viziju i može omogućiti njeno dalje komuniciranje.

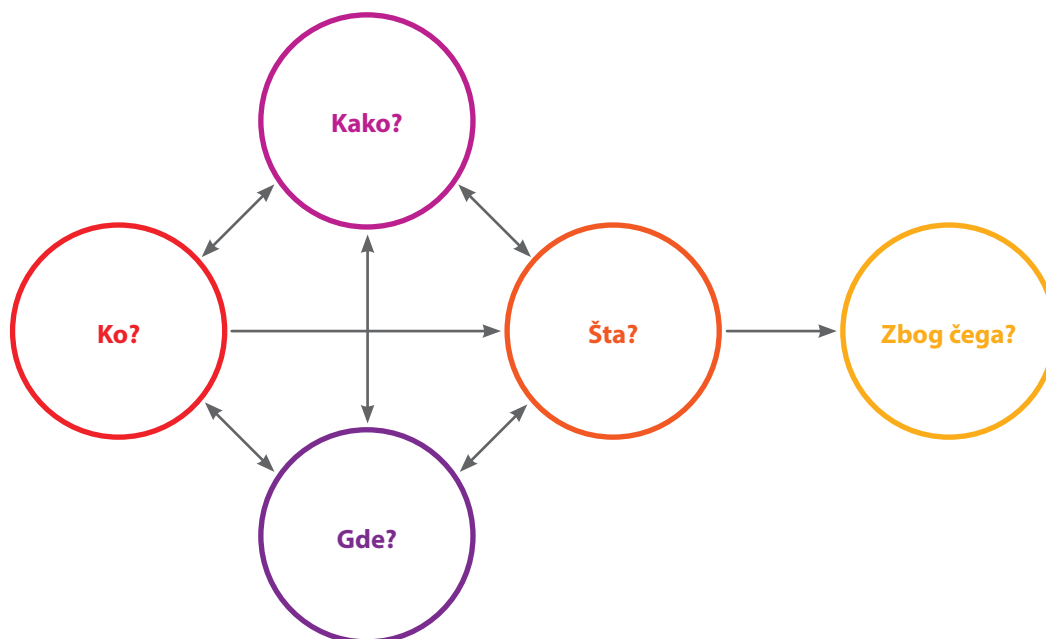
Korak 2: Vizualizacija idealne inkluzivne prakse

Korak 1 ove aktivnosti će najverovatnije dovesti do mnogo ideja, koje neće nužno biti direktno međusobno povezane. Posebno ako su učestvovala i ostale interesne grupe u diskusiji, ideje i izjave o tome kako stvari treba postaviti iz mnogo različitih pogleda na obrazovanje i mogu se baviti mnogim pitanjima koja nisu direktno povezana sa inkluzivnim praksama. Sada ćete morati da odredite prioritete, da sažete i organizujete ove ideje kako biste dobili viziju idealne inkluzivne prakse. Preporučuje se da koristite model aktivnosti za ove potrebe, navođenjem pitanja kojima je potrebno baviti se i organizovanjem vaših ideja i vizija. Možete uraditi sami ovu aktivnost ili sa drugima. Dole možete naći odgovarajući obrazac (Slika 4).

Odaberite najvažnije ideje ili vizije i probajte da dobijete što potpuniju sliku tako što ćete odgovoriti na sledeća pitanja:

- **Ko:** Koji stavovi, veštine i znanja, kompetencije i zastupanja nastavnika ili drugih stručnih lica jesu potrebni za ostvarenje ove vizije ili ideje? (Fokusirajte se na subjekte, one koji rade.)
- **Šta:** Na šta inkluzivni nastavnici treba da se fokusiraju ili šta treba da rade ili da promene da bi se ostvarila ova vizija ili ideja? (Fokusirajte se na aktivnost.)
- **Zbog čega/zašto:** Koje ishode treba da imaju nastavnici na umu ili kojim namerama ili ciljevima treba da se rukovode u praksi da bi ostvarili ovu viziju ili ideju? (Svrha)
- **Kako:** Kako inkluzivni nastavnik predaje, kakve ima interakcije ili kako komunicira; koje metode, alate ili nastavni plan koristi da bi ostvario ovu viziju ili ideju? (Alati i sredstva)
- **Gde:** Gde treba da radi inkluzivni nastavnik i koje su karakteristike inkluzivne sredine potrebne za ostvarenje ove vizije ili ideje? (Kontekst)

Možete da koristite obrazac modela aktivnosti da biste razvili svoju viziju idealne inkluzivne prakse nastavnika. Ako ovu vežbu radite sa drugima, možete preneti ovaj obrazac na flipčart ili koristiti projektor da biste prikazali model na zidu. Možete koristiti samolepljive blokčice da objedinite ideje različitih učesnika. Obrazac se može koristiti za svaku ideju ili viziju koja se smatra važnom i dovoljno sveobuhvatnom da bi se na ovaj način istražila. Možda ćete hteti da slikate završen obrazac za potrebe dokumentovanja.

Slika 4: Korišćenje modela aktivnosti radi stvaranja vizije inkluzivne prakse

Korak 3: Dokumentovanje idealne inkluzivne prakse

Kada ste završili mapiranje vaše vizije prema modelu aktivnosti – razvivši je time u idealne buduće prakse, biće potrebno da odlučite koje od ovih vizija jesu dovoljno široke da vode dalji proces. Možda ćete razviti samo jednu viziju korišćenjem osnovnog modela nastavnih aktivnosti (Tabela 1) ili ćete možda odabrati da koristite četiri domena nastavne prakse (fokusrajte se na nastavnika, učenika, nastavni plan, kontekst).

Način na koji dokumentujete svoju viziju idealnih inkluzivnih praksi nastavnika ili drugih stručnih lica zavisice od konteksta u kom se to radi. Ako tim nastavnika radi ovu aktivnost, rezultati bi mogli da se uključe u školski razvojni program. Ako nevladina organizacija razvija takvu viziju, ona će voditi razvoj svog programa i pomoći komunikaciju sa donatorima ili drugim partnerima. Ključne izjave ove vizije mogu da se koriste radi komuniciranja sa drugima o vašim obrazovnim aktivnostima za nastavnike, na primer tokom faze implementacije.

AKTIVNOST 2.3: DEFINISANJE OPŠTE POTREBE ZA PROMENOM

Pregled:

Svrha:

- Istražite razlike između identifikovanih problema i vizije inkluzivne prakse.
- Definišite najvažniju potrebu za promenom u odnosu na stručnost nastavnika, vrednovanje raznolikosti nastavnika, nastavni plan koji podržava sve učenike, rad sa drugima na stvaranju podsticajne sredine, kako za nastavnu praksu tako i za obrazovanje nastavnika.

Fokus aktivnosti:

- Problemi i izazovi identifikovani u aktivnosti 2.1
- Sveobuhvatna vizija inkluzivnih praksi razvijenih u aktivnosti 2.2

Materijali i metode:

- Nije potreban materijal
- Poređenje, diskusija, objedinjavanje informacija

Dodatne informacije

- Okvir za inkluzivne prakse u školama (u ovom alatu)
- Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012)
- Nastavnička profesija 21. veka, Unapređenje nastavničke profesije za inkluzivno, kvalitetno i relevantno obrazovanje – ATEPIE (Centar za obrazovne politike, Beograd, 2013)
- Ključne kompetencije za različitost (Savet Evrope, 2009)

Informacije za korisnike

Na kraju procesa identifikovanja problema, važno je razumeti razliku između trenutne situacije, uključujući sve probleme i izazove sa kojima se nastavnici susreću u svojoj praksi i vizije inkluzivne nastavne prakse razvijene u aktivnosti 2.2. Poređenjem onoga što je sada i onoga što treba da bude ističe se potreba za obrazovanjem nastavnika. Ova aktivnost je u suštini analiza raskoraka/nedostataka, poređenje trenutne prakse sa željenom praksom u budućnosti.

U ovom momentu, akcenat nije na onome što nastavnici treba da nauče u određenom momentu tokom svoje profesionalne karijere (npr. kao nastavnici studenti, nastavnici početnici,iskusni nastavnici ili nastavnici eksperti). Fokus je na opštoj potrebi nastavničke profesije ili drugih profesija koje rade u inkluzivnom obrazovnom okruženju.

Opis aktivnosti

Identifikujte potrebu za promenom

Do sada ste razvijali opšte razumevanje problema i kako se oni predstavljaju u pogledu stručnosti nastavnika, vrednovanja različitosti đaka, podrške svim učenicima i rada sa drugima na stvaranju podsticajne sredine (Aktivnost 2.1). Generisali ste ideje o budućim praksama koje će bolje doprineti realizaciji inkluzivnog obrazovanja (Aktivnost 2.2).

Sada vas molimo da se pozabavite sledećim pitanjima i zapišete svoja razmišljanja:

- Koji su najveći raskoraci između aktuelne prakse i buduće inkluzivne prakse?
- Kojim karakteristikama vaše vizije možete da se bavite tako što ćete obrazovati nastavnike i druga stručna lica?
- Možete li precizno da odredite potrebu za promenom i da je zapišete?

Organizujte svoja razmišljanja duž ove četiri oblasti nastavnih kompetencija kako je definisano u Profilu inkluzivnih nastavnika (vidi pod Materijali i metode). Kada ovo postignete, koristite Tabelu 1 da biste dokumentovali potrebu za promenom. Prvo, ispunite deo o "identifikovanom raskoraku/potrebom za promenom u vezi sa nastavnom praksom", onda se osvrnite na pojedinačne nedostatke i potrebe za promenom u obrazovanju nastavnika. Umesto da koristite dole datu Tabelu 1, možda ćete hteti da upotrebite drugačiji format koji će odgovarati vašoj potrebi za detaljima i organizacijom.

	Identifikovan raskorak/ potreba za promenom u vezi sa nastavnom praksom	Identifikovan raskorak/ potreba za promenom u vezi sa obrazovanjem nastavnika
Stručno usavršavanje za inkluzivne nastavnike		
Vrednovanje različitosti kod učenika radi promovisanja pristupačnosti, učešća i učenja, postignuća		
Podrška svim učenicima u pristupanju nastavnom planu		
Rad sa drugima na stvaranju podsticajne sredine		
Ostala pitanja:		

Tabela 1: Dokumentovanje potrebe za promenom kroz četiri domena inkluzivne prakse

3. Analiza potreba: fokusirajte se na prakse za inkluzivno obrazovanje

AKTIVNOST 3.1: OCENA POTREBA IZ PERSPEKTIVE VAŠE CILJNE GRUPE

Pregled:

Svrha:

- Steći detaljnije razumevanje kako potreba za promenom utiče na vašu ciljnu grupu

Fokus aktivnosti:

- Šta vaša ciljna grupa već može da uradi, a šta ne može u pogledu inkluzivnih praksi

Materijali i metode:

- Lista identifikovanih nedostataka i potreba razvijenih u aktivnosti 2.3
- Papir, hemijske, samolepljivi blokčiči (opciono)
- *Breinstorming*, dokumentovanje

Dodatne informacije:

- Okvir za inkluzivnu praksu (u ovom alatu)
- Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012)
- Nastavnička profesija 21. veka, Unapređenje nastavničke profesije za inkluzivno, kvalitetno i relevantno obrazovanje – ATEPIE (Centar za obrazovne politike, Beograd, 2013)
- Ključne kompetencije za različitost (Savet Evrope, 2009)

Informacije za korisnika

Prethodni odeljak se fokusirao na opštu potrebu za promenom koja utiče na sva stručna lica i sve obrazovne aktivnosti za nastavnike. Bilo je važno da se dobije pregled koji može da se koristi u različitim fazama profesionalnog razvoja i za različita stručna lica koja rade u inkluzivnim školama. Sada je potrebna detaljnija i usmerenija analiza da bi se razumela potreba vaše konkretne ciljne grupe (npr. nastavnici studenti tokom njihovog inicijalnog obučavanja, iskusni nastavnici koji već rade u školama). Šta znači ova sveopšta potreba za promenom za vašu ciljnu grupu? Da li je vaša ciljna grupa dovoljno kompetentna i stoga sposobna da realizuje inkluzivnu praksu?

Vaša ciljna grupa mogu biti nastavnici ili druga stručna lica čak i roditelji ili članovi zajednice koji doprinose realizaciji inkluzivnog obrazovanja. Vaša ciljna grupa mogu biti nastavnici studenti, nastavnici početnici, iskusni nastavnici ili nastavnici eksperti. Oni se nalaze u različitim fazama svog profesionalnog razvoja i stoga će imati različite potrebe. Za škole koje se angažuju na polju profesionalnog razvoja u sklopu kretanja ka inkluzivnijoj praksi ova aktivnost će se fokusirati na njih same i na njihove kolege.

Za ovu aktivnost, treba da usvojite širok pogled na vašu ciljnu grupu da ne biste isključili potencijalne buduće učesnike u vašoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike. Ovo može podrazumevati oslanjanje na drugačije populacije u odnosu na trenutne ili na širenje vašeg delovanja kako biste uključili nastavnike u različitim fazama njihovog profesionalnog razvoja ili druga stručna lica.

Opis aktivnosti

Korak 1: Ocena potreba vaše ciljne grupe – brejnstorming

Prođite kroz ispunjenu Tabelu 1 (proizvod iz aktivnosti 2.3; leva kolona o identifikovanom raskoraku/potrebi za promenom u vezi sa nastavnom praksom) i razmislite šta ste zapisali pri opisivanju potrebe za promenom iz perspektive vaše ciljne grupe.

- U kojoj meri identifikovana potreba za promenom utiče na vašu ciljnu grupu (Aktivnost 2.3)?
- U čemu je razlika između aktuelne prakse i predviđenih budućih praksi za inkluziju za vašu ciljnu grupu?
- Koliko dobro je vaša ciljna grupa već pripremljena za usvajanje nove prakse?
- Za šta vaša ciljna grupa treba da se pripremi u ovoj konkretnoj fazi profesionalnog razvoja?
- Gde će se vaša ciljna grupa najverovatnije sresti sa poteškoćama i zašto (npr. u vezi sa njihovim stavovima, uverenjima, veštinama i znanjem, kompetencijama i zastupanjem)?

Zapišite razmišljanja na parčetu papira ili na samolepljivom blokčiću kako vam padnu na pamet. Kada završite, provedite neko vreme organizujući razmišljanja u smislu četiri oblasti inkluzivne prakse (vidi Aktivnost 2.3) ili u obliku po vašem izboru.

Možda ćete poželeti da porazgovarate o ovim pitanjima sa drugim interesnim grupama ili sa predstavnicima vaše ciljne grupe kako biste obogatili diskusiju i dobili dodatni doprinos o potrebama vaše ciljne grupe. Može biti korisno za buduću saradnju sa drugim pružaocima obrazovnih aktivnosti za nastavnike kako biste pokušali da dostignete zajedničko razumevanje opštih potreba vaše ciljne grupe za profesionalnim razvojem.

Korak 2: Poređenje identifikovanih potreba sa informacijama datim u okviru

Sada pogledajte okvir za razvoj inkluzivne prakse. Pročitajte opise date za svaki domen inkluzivne prakse i uporedite ih sa rezultatom vaše *brejnstorming* vežbe. Postavite sebi sledeća pitanja:

- Da li informacije date u pregledu ukazuju na potrebe koje niste još razmotrili?
- Da li informacije u delu "Akcent na sposobnosti" ukazuju na potrebe koje niste još razmotrili?
- Da li informacije u delu "Predmet i ciljevi" ukazuju na potrebe koje niste još razmotrili?
- Da li informacije u delu "Alati i strategije" ukazuju na potrebe koje niste još razmotrili?
- Da li informacije u delu "Kontekst" ukazuju na potrebe koje niste još razmotrili?

Odgovaranjem na ova pitanja treba da postignete da vaša lista potreba bude potpunija za vašu ciljnu grupu. U ovoj fazi, samo se postarajte da razmislite o svemu važnom. Možda ćete želeti da se vratite na Aktivnost 2.2. gde ste razvili širu viziju inkluzivne prakse. Možda ima tačaka kojima se još niste bavili.

Korak 3: Odlučivanje koje potrebe su važne i relevantne za vašu ciljnu grupu

Vaše rezultate treba sada organizovati tako da možete da ih koristite u sledećim koracima ciklusa rešavanja problema. Sada ćete morati da odlučite koje su prakse važne za vašu ciljnu grupu i da identifikujete povezane potrebe: koja inkluzivna praksa je apsolutno neophodna tako da vaša ciljna grupa može da doprinese realizaciji inkluzivnog obrazovanja, koje su promene ili poboljšanja prakse potrebne tako da vaša ciljna grupa bude uključena u inkluzivne prakse?

Koristite Tabelu 2 za identifikovanje praksi za vašu ciljnu grupu i označite potrebu za boljom pripremom. Odaberite najrelevantnije informacije koje su generisane u Koraku 2 i koristite okvir kao literaturu. Možda ćete želeti da u ovu aktivnost uključite druge interesne grupe ili predstavnike ciljne grupe.

	Sledeće prakse su veoma važne za našu ciljnu grupu:	Naša ciljna grupa treba da se bolje pripremi za:
Profesionalni razvoj za inkluzivne nastavnike		
Vrednovanje različitosti učenika radi promovisanja pristupačnosti, učešća i učenja, postignuća		
Podrška svim učenicima radi omogućavanja pristupa nastavnom planu		
Rad sa drugima na stvaranju podsticajnih sredina		
Ostala pitanja:		

Tabela 2: Potrebe vaše ciljne grupe u vezi sa važnim praksama

AKTIVNOST 3.2: OCENA POTREBA IZ VAŠE PERSPEKTIVE

Pregled:

Svrha:

- Dobiti detaljnije razumevanje kako potreba za promenom utiče na vas
- Definirati vaš doprinos obrazovanju nastavnika uzevši u obzir obim vaših odgovornosti

Fokus aktivnosti:

- Potrebe kojima se bavite ili kojima ćete se baviti u budućnosti
- Vaša pripremljenost da zadovoljite potrebe generalno

Materijali i metode:

- Lista identifikovanih raskoraka i potreba razvijenih u Aktivnosti 2.3
- Ispunjena tabela razvijena u Aktivnosti 3.1
- Obrazac modela aktivnosti (opciono)
- Papir, hemijske, samolepljivi blokčići (opciono)
- *Breinstorming*, organizovanje, poređenje, dokumentovanje

Dodatne informacije:

- Okvir za inkluzivne prakse u školama (u ovom alatu)
- Evropska fondacija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima budućnosti: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacije za korisnika

Sada menjate perspektivu i razmišljate o vašoj situaciji kao nekome ko želi da doprinese realizaciji inkluzivnog obrazovanja kroz obrazovanje nastavnika. Ova aktivnost se tiče pogleda iz vašeg konkretnog ugla (edukatora nastavnika, nastavnika, rukovodioca škole) i koje su vaše potrebe za promenom. Obrazovne aktivnosti za nastavnike mogu se ponuditi na različitim mestima i korišćenjem različitih strategija, sve od predavanja na univerzitetu, održavanja radionica u zajednici do deljenja prakse kroz dane otvorenih vrata škole. Učenje nastavnika može da se odigra i u sklopu saradnje između iskusnijih i manje iskusnih kolega sa ciljem podizanja svesti, prenosa znanja ili jačanja kompetencija, zastupništva i posvećenosti.

Obrazovne aktivnosti za nastavnike za inkluzivno obrazovanje takođe moraju da usvoje inkluzivne prakse – ne samo škole. Inkluzivno obrazovanje se zasniva na principima aktivnog, samoregulisano učenja, poštovanju različitosti i ličnog razvoja – da navedemo samo neke. Ako su se u prošlosti vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike oslanjale uglavnom na predavanja, možda ćete želeći da razmotrite aktivniju ulogu za vašu ciljnu grupu. Možda ćete hteti da uspostavite bliži odnos sa školama da biste podstakli premošćavanje raskoraka između teorije i prakse. Ako ste rukovodilac škole uključen u profesionalni razvoj vašeg kadra, stavljanje u položaj “edukatora nastavnika” pomaže da se razmisli o učinkovitim strategijama za promovisanje profesionalnog učenja na radnom mestu.

Imajte na umu da drugi mogu imati različite poglede na vašu praksu. Na primer, možda ćete hteti da dobijete mišljenja škola u kojima vaši nastavnici studenti prolaze svoju praktičnu obuku tokom inicijalnog obrazovanja nastavnika ili rukovodioca škole, možda ćete želeći da uključite svoje zaposlene, predstavnike lokalnih vlasti, inspektore ili druge strane u upoznavanje sa vašom praksom.

*Opis aktivnosti***Korak 1: Identifikovanje potreba specifičnih za vašu ciljnu grupu – brejnstorming**

Prođite popunjenu Tabelu 1 (Aktivnost 2.3; uključujući desnu kolonu ispunjenu identifikovanim raskoracima/potrebama za promenom u vezi sa obrazovanjem nastavnika). Molimo razmotrite sledeća pitanja:

- Kojim raskoracima/potrebama za promenom u vezi sa nastavnom praksom želite da se bavite?
- Kojim raskoracima/potrebama za promenom u vezi sa obrazovanjem nastavnika želite da se bavite?

Sada ste identifikovali sa čime želite da se bavite u obrazovnim aktivnostima za nastavnike koje trenutno unapređujete. Da biste imali potpunije razumevanje čime želite da se bavite, proširite razumevanje kroz *brejnstorming*:

- **Ko:** Kojim stavovima, veštinama i znanjima, kompetencijama i zastupanjima nastavnika i drugih stručnih lica želimo da se bavimo i da ih razvijamo? (Fokusirajte se na subjekat, onog ko radi.)
- **Šta:** Koje aktivnosti želimo da koristimo da bismo razvili obrazovanje nastavnika? (Fokus na aktivnosti)
- **Zbog čega/zašto:** Kojim namerama ili ciljevima treba da se rukovodi praksa koju želimo da razvijemo? (Svrha)
- **Kako:** Koje metode, alate ili strategije želimo da razvijemo kod nastavnika? (Alati i sredstva)
- **Gde:** U kakvim kontekstima želimo da naši nastavnici budu u stanju da rade i da se razvijaju? (Kontekst)

Možete koristiti obrazac modela aktivnosti dat u Aktivnosti 2.2 radi organizovanja rezultata vaše *brejnstorming* aktivnosti. Možete se uključiti u kratak *brejnstorming* da biste prosto stekli bolje razumevanje kojim prazninama ili potrebama želite da se bavite ili možete da se uključite u produženu vežbu radi postizanja detaljnog razumevanja dalje prakse koju želite da razvijete kroz vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike. Odluka će zavisiti od vaše potrebe za dokumentovanjem ili komunikacijom sa drugim pružaocima ili interesnim grupama.

Korak 2: Ocenjivanje potreba vaše ciljne grupe iz vaše specifične perspektive

Korak 1 vam pruža osnovno razumevanje potreba ili praznina kojima želite da se bavite u svojim obrazovnim aktivnostima za nastavnike uopšte. Sledeći korak vam pomaže da se fokusirate na potrebe vaše ciljne grupe kojima želite realno da se bavite. Na primer, ako ste profesor koji radi na inicijalnom obrazovanju nastavnika, moći ćete da se uključite u neke obrazovne aktivnosti za nastavnike, ali u neke ne. Ako radite za nevladinu organizaciju, vaše delovanje može biti ograničeno na određene domene nastavne prakse.

Uzmite ispunjenu Tabelu 2 (Aktivnost 3.1) i revidirajte svoje odgovore na pitanje “šta je važno za vašu ciljnu grupu” i “gde je potrebno da se vaša ciljna grupa bolje pripremi”. Sada ćete se koncentrisati na vaš doprinos (sadašnji i budući) identifikovan u koraku 1. Može biti drugih pružalaca obrazovnih aktivnosti za nastavnike koji rade sa istom ciljnom grupom ili možda jednostavno nećete moći da se bavite svim potrebama uzevši u obzir vaše resurse i vremenska ograničenja.

- Kojim potrebama vaše ciljne grupe se već bavite?
- Kojim potrebama vaše ciljne grupe ćete se baviti u budućnosti?
- Kojim potrebama vaše ciljne grupe nećete uspeli da se bavite?
- Koje komponente vaših obrazovnih aktivnosti za nastavnike odgovaraju kojim potrebama?
- Kojim od identifikovanih potreba možete da se bavite samo ako promenite svoju praksu?
- Koliko dobro ste pripremljeni za bavljenje identifikovanim potrebama vaše ciljne grupe?

Zapišite vaša razmišljanja na parče papira ili samolepljivi blokčić kako vam padnu na pamet. Kada završite, posvetite vreme organizovanju vaših razmišljanja kroz četiri oblasti inkluzivne prakse (vidi Aktivnost 2.3) ili u obliku po vašem izboru. Možda ćete želeti da se vratite na širu viziju inkluzivnog obrazovanja koju ste razvili (Aktivnost 2.2) da biste proverili da li ste odgovorili na najvažnija pitanja.

Slično kao kod Aktivnosti 3.1, možete koristiti okvir za razvoj inkluzivne prakse ili možete prosto da se pozovete na informacije koje ste sakupili kroz Tabelu 2 (Aktivnost 3.1). Prođite kroz tabelu i odlučite se za svaki unos da li želite da se bavite time ili ne u obrazovnim aktivnostima za nastavnike.

Možda ćete želeti da prođete kroz ovu aktivnost sa drugim pružaocima obrazovnih aktivnosti za nastavnike, sa drugim interesnim grupama ili sa predstavnicima vaše ciljne grupe kako biste obogatili diskusiju i dobili dodatne informacije o tome kojim potrebama ćete se baviti u budućnosti. Ovo može biti posebno korisno za buduću saradnju sa drugim pružaocima obrazovnih aktivnosti za nastavnike kako biste pokušali da koordinirate i dopunjavate aktivnosti.

Korak 3: Dokumentovanje potrebavaše ciljne grupe sa kojima želite da se bavite

Ishod ove aktivnosti treba da bude dokument u kom ćete navesti potrebe kojima želite da se bavite u vašim budućim obrazovnim aktivnostima za nastavnike i potrebu za promenom u vašoj praksi da biste se bavili njima. Može biti korisno dokumentovati čime se nećete baviti radi koordiniranja sa drugim pružaocima.

Možete upotrebiti Tabelu 3 (vidi dole) za ove potrebe. Ovo će pomoći da istaknete nedostajuće informacije, da povežete rezultate prethodnih aktivnosti i omogućite poređenje informacija spram ciklusa rešavanja problema.

Pogled iz vašeg specifičnog ugla...	Potrebe kojima želite da se bavite u vašim obrazovnim aktivnostima za nastavnike:	Vaša potreba za promenom da biste se bavili ovom potrebom vaše ciljne grupe:
Profesionalni razvoj za inkluzivne nastavnike		
Vrednovanje različitosti učenika radi promovisanja pristupačnosti, učešća i učenja, postignuća		
Podrška svim učenicima radi omogućavanja pristupa nastavnom planu		
Rad sa drugima na stvaranju podsticajnih sredina		
Ostala pitanja:		

Tabela 3: Opšta analiza potreba iz vaše konkretne perspektive

AKTIVNOST 3.3: DEFINISANJE POTREBA KOJIMA SE TREBA BAVITI KROZ KONKRETNU OBRAZOVNU AKTIVNOST ZA NASTAVNIKE

Pregled:

Svrha:

- Identifikujte potrebe kojima ćete se baviti tokom jedne konkretne obrazovne aktivnosti za nastavnike
- Definisanje potreba za učenjem kod stručnih lica koja učestvuju u vašoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike

Fokus aktivnosti:

- Potrebe na koje ćete odgovoriti u konkretnoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike
- Vaša sopstvena spremnost da odgovorite na ove potrebe

Materijali i metode:

- Rezultati iz Aktivnosti 3.1 i 3.2

Dodatne informacije:

- Okvir i informacije u 3. delu
- Evropska fondacija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima za budućnost: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacije za korisnika

Ova Aktivnost 3.3 jeste ključna aktivnost za odlučivanje koje potrebe u vezi sa inkluzivnim praksama u školama će biti uključene u obrazovnu aktivnost za nastavnike koju trenutno unapređujete. Većina pružalaca obrazovnih aktivnosti za nastavnike nudi različite programe, kurseve, module ili radionice i svi treba da doprinesu realizaciji inkluzivnih praksi u školama. U idealnom slučaju, ove aktivnosti će zajedno odgovoriti na sve do sada identifikovane potrebe vaše ciljne grupe. U ovom slučaju, informacije razvijene u Aktivnosti 3.2 treba razbiti i prilagoditi konkretnim obrazovnim aktivnostima za nastavnike koje su podvrgnute procesu unapređenja. Ako pružate samo jednu obrazovnu aktivnost za nastavnike, rezultati iz Aktivnosti 3.2 mogu da se koriste direktno za razvijanje opštih i konkretnih ciljeva i nema potrebe da se radi 1. korak iz Aktivnosti 3.3.

Za potrebe koordinacije, važno je da se ne navedu samo potrebe kojima ćete se baviti, već i potrebe sa kojima se nećete baviti. Drugi pružaoci ovakvih usluga će možda biti u boljoj poziciji da odgovore na određene potrebe ili na neke potrebe možete bolje odgovoriti u ranijoj ili kasnijoj fazi stručnog usavršavanja nastavnika. Drugi korak Aktivnosti 3.3 predlaže da dokumentujete i potrebe vaše ciljne grupe na koje nećete odgovoriti. Ova informacija je važna da biste komunicirali sa drugim ustanovama koje rade u isto vreme, u ranijoj ili kasnijoj fazi stručnog usavršavanja nastavnika. Ovo će omogućiti komunikaciju i koordinaciju obrazovnih aktivnosti nastavnika tokom profesionalnog veka nastavnika.

Takođe, možda ćete identifikovati potrebe koje prevazilaze ono što se može ostvariti kroz obrazovanje nastavnika, jer zahtevaju promene u zakonodavstvu ili reformu nastavnog plana. Iako ove potrebe prevazilaze vašu neposrednu obrazovnu aktivnost za nastavnika, važno je da dokumentujete ove potrebe. Informacija data u poglavljima o "razvoju sposobnosti tokom životnog ciklusa" za sva četiri domena inkluzivne prakse (vidi okvir u sledećem delu) mogu se koristiti za ove potrebe.

Opis aktivnosti

Korak 1: Podelite rezultate Aktivnosti 3.2 po potrebi

Ako pružate različite obrazovne aktivnosti za nastavnike i ako ste razvili široku analizu potreba, biće potrebno da podelite rezultate tako što ćete se fokusirati na konkretne obrazovne aktivnosti koje želite da unapredite. Vratite se na Aktivnost 3.2 i odaberite potrebe kojima ćete se baviti u jednoj konkretnoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike. Možda ćete želeći da uradite ovu vežbu za sve aktivnosti kako biste poboljšali kompatibilnost i komplementarnost.

Ako pružate samo jednu obrazovnu aktivnost za nastavnike, onda informacija iz aktivnosti 3.2 može da se koristi za sledeće aktivnosti bez promena.

Korak 2: Identifikovati potrebe kojima će se baviti druge aktivnosti ili druge ustanove

Da biste omogućili komunikaciju sa drugim pružaocima obrazovanja za nastavnike, važno je postići dogovor u smislu koje sposobnosti treba razviti u kojoj fazi profesionalnog razvoja. Stoga, osvrnite se na ono što je potrebno u fazi pre ili posle faze profesionalnog razvoja nastavnika na kojoj radite.

Prođite kroz rezultate iz 1. koraka (ili Aktivnosti 3.2) uzimajući u obzir šta je potrebno izgraditi u isto vreme, pre i posle vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike. Podelite rezultate sa drugim pružaocima obrazovnih aktivnosti za nastavnike i sa drugim partnerima sa ciljem da uskladite svoje aktivnosti.

Korak 3: Identifikujte sopstvene potrebe za razvojem ili druge potrebe za promenom

Na osnovu Aktivnosti 3.2 i koraka 1 i 2 ove aktivnosti, sada možete da date informaciju o načinima na koje vi kao pružalac usluga treba da promenite ili razvijete svoju praksu. Ovo je važno da biste osigurali dovoljno vremena za građenje kapaciteta dok unapređujete svoje obrazovne aktivnosti za nastavnike.

Koristeći informacije koje ste već prikupili i generisali, možete sada da se osvrnete na potrebu za promenom ili problemima sa trenutnim praksama sa kojima trenutno ne možete da se bavite kroz obrazovne aktivnosti za nastavnike. Razmislite o svojim mogućnostima da se bavite ovim potrebama na druge načine, na primer, kroz istraživanje, školske projekte ili razvoj novih alata ili metoda.

Konačno, treba da razmislite o potrebi za promenom kojom će se drugi baviti jer oni prevazilaze vaš delokrug. Kroz saradnju sa javnim i privatnim partnerima, na neke od ovih potreba možete odgovoriti u budućnosti. Razmenite svoje rezultate sa drugim interesnim grupama u inkluzivnom obrazovanju koje mogu doprineti jačanju kapaciteta u identifikovanim oblastima.

4. Ciljevi i komponente: vizualizacija novih obrazovnih praksi za nastavnike

AKTIVNOST 4.1: VIZUALIZACIJA CILJEVA I ISHODA

Pregled:

Svrha:

- Istražiti moguće doprinose radi razvoja sposobnosti i praksi nastavnika
- Definirati opšte komponente na osnovu doprinosa koje želite da ostvarite

Fokus aktivnosti:

- Ciljevi ili ishodi koje želite da postignete ("Zašto/Zbog čega?")
- Aktivnosti koje pomažu ostvarenju nekih ciljeva ("Šta?")

Materijali i metode:

- Rezultati iz Aktivnosti 2.2 i Aktivnosti 3.3

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje*
- Evropska agencija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima za budućnost: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacije za korisnika

Sada ste izgradili solidno razumevanje potreba kojima želite da se bavite u sklopu vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike i stekli ste razumevanje o tome kako možete da promenite svoju aktivnost da biste odgovorili na te potrebe (vidi ishod Aktivnosti 3.3). Sada morate da se prebacite sa pogleda zasnovanog na potrebama na pogled zasnovan na ciljevima. U ove svrhe, morate da se prebacite sa analiziranja i razumevanja problema na predviđanje rešenja i razvijanje ciljeva. Sada ćete prestati da gledate unazad i početi da gledate unapred.

Česta greška koja se pravi u ovoj fazi jeste razmatranje svakog problema pojedinačno i nalaženje leka za to. Na primer, nastavnici treba da promene svoj negativni stav prema deci sa invaliditetom, tako da planiraju aktivnosti usmerene ka podizanju svesti. Međutim, ako se ove aktivnosti ne povežu sa aktivnostima nastavnika u učionici, imaće slab efekat na praksu nastavnika. Ako nastavnici ne budu u mogućnosti da ocene potrebe za učenjem i efektivno omogućе učenje, "podignuta svest" o invaliditetima može čak imati i negativan uticaj na đake. Rešavanje problema i bavljenje potrebama zahteva inovaciju trenutnih praksi. Vizija razvijena u Aktivnosti 2.2 pomoći će vam u tome da imate na umu sveukupnu viziju inkluzivne prakse.

Sada morate da istražujete koje doprinose želite da napravite u budućnosti; vizualizacija vaših predviđenih ciljeva ili ishoda i aktivnosti koje ćete koristiti da biste postigli ove ciljeve. Drugim rečima: morate da otkrijete šta želite da postignete u budućnosti i šta ćete uraditi da biste ostvarili predviđene ciljeve.

Kao i svaki rad sa ljudima, obrazovne aktivnosti za nastavnike ograničene su vremenskim i prostornim ograničenjima. Mudrim kombinovanjem ciljeva moći ćete da najbolje iskoristite vreme koja imate na raspolaganju. Na primer, nastavnici studenti mogu naučiti da sarađuju, postanu svesniji invaliditeta i razviti bolje razumevanje potreba za podrškom radeći sa slepim kolegom na nekom školskom projektu u lokalnoj zajednici u sklopu praktične obuke.

Rezultat ove aktivnosti treba da bude široko razumevanje komponenti vaše nove obrazovne prakse, uključujući ciljeve koje nastojite da postignete kroz ove komponente. Razmišljanje o modelu aktivnosti će vas podstaći da ne razmišljate samo o sadržaju koji želite da prenesete na ciljnu grupu, već o aktivnostima koje će oni vršiti da bi postigli ciljeve koje definišete u prvom koraku. Grafikoni korišćeni u okviru za razvoj inkluzivne prakse mogu pomoći da ostanete usredsređeni na ciljeve, umesto koncentrisanja na sadržaj.

Opis aktivnosti

Korak 1: Vizualizacija vaših predviđenih ciljeva i ishoda

Uzmite rezultate iz Odeljka 3 (Aktivnost 3.1, Aktivnost 3.2, Aktivnost 3.3) i prođite kroz sledeća pitanja:

- Koji su očekivani ishodi vaših budućih obrazovnih aktivnosti za nastavnike?
- Koje aktivnosti bi bile najbolja podrška nastavnicima u razvoju neophodnih sposobnosti za odgovaranje na identifikovane potrebe?
- U koje teme ili sadržaje želite da uključite svoju ciljnu grupu dok rade ove aktivnosti?
- Koja je svrha ovih aktivnosti?
- Koje bi bile vaše namere za uključivanje vaše ciljne grupe u ove aktivnosti?

Možda ćete želeći da prvo uradite *brejnstorming* da biste razvili aktivnosti. Povežite rezultate vašeg *brejnstorminga* sa četiri domena prakse i osigurajte da ste odgovorili na sve identifikovane potrebe.

Korak 2: Definišite komponente vaše buduće prakse

Nakon istraživačke faze u 1. koraku, treba da razmislite o komponentama koje želite da uključite u svoju buduću obrazovnu praksu za nastavnike. Ove komponente će biti ojačanja vaše buduće obrazovne prakse za nastavnike. Na primer, možda ćete želeći da koristite UNICEF-ove module za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje. Ima tri modula i svaki modul sadrži nekoliko poglavlja koji se fokusiraju na konkretne aspekte inkluzivne prakse.

Način na koji razvijate ove komponente i opisujete ih zavisice od zahteva vašeg okruženja. Ne postoji najbolji način da se ovo uradi. Možda ćete želeći da koristite četiri domena prakse inkluzivnog obrazovanja (Deo 3) kao referencu ili da koristite neke druge organizacione principe (npr. na osnovu standarda korišćenih u vašem okruženju ili izjave o misiji vaše organizacije). Za svaku komponentu, treba da definišete sledeće parametre:

- Naziv ili naslov komponente,
- Očekivane ishode ili ciljeve koje želite da postignete sa ovom komponentom,
- Aktivnosti u koje želite da uključite vašu ciljnu grupu,
- Svrhu konkretnih aktivnosti i kako su povezane sa očekivanim ishodom.

Do kraja aktivnosti, treba da imate pregled komponenti koje želite da uključite u svoje nove ili unapređene obrazovne aktivnosti za nastavnike.

AKTIVNOST 4.2: VIZUALIZACIJA SREDSTAVA I KONTEKSTA

Pregled:

Svrha:

- Istražiti metode i pristupe koje želite da koristite za identifikovanje komponenti
- Definišite opšte metode i pristupe koji mogu da se koriste u datoj konkretnoj situaciji

Fokus aktivnosti:

- Sredstva sa kojima želite da ostvarite ishode ("Kako?")
- Kontekst u kom želite da postignete ishode ("Gde?")

Materijali i metode:

- Rezultati iz Aktivnosti 4.1 (Komponente)
- Informacije date u 3. delu (Okvir za razvoj inkluzivne prakse) kao reference

Dodatne informacije:

- Evropska fondacija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima budućnosti: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacije za korisnika

U aktivnosti 4.1 razvili ste komponente koje želite da uključite u obrazovnu praksu nastavnika. Ako niste to već uradili, sada treba da razmotrite metode ili alate koje želite da upotrebite i kontekste, uslove ili okruženje u kojima ćete raditi u budućnosti. Drugim rečima, sada ćete razmotriti i "kako" i "gde" za vaše buduće obrazovne aktivnosti za nastavnike. Ovo će pomoći da razvijete potpunije razumevanje vaše buduće prakse. Ovo je važan deo vašeg procesa vizualizacije: vizualizovati način na koji ćete postići ciljeve jednako je važno kao i vizualizovanje samih ciljeva i ishoda.

Dodavanjem informacija o metodama i okruženjima koje želite da koristite ili stvorite za svoje nove obrazovne aktivnosti za nastavnike, stvarate potpunu vizualizaciju vaše nove prakse.

*Opis aktivnosti***Korak 1: Istraživanje metoda, pristupa i konteksta za komponente**

U Aktivnosti 4.1 ste identifikovali komponente koje želite da uključite u vaše buduće obrazovne aktivnosti za nastavnike. Sada ćete postaviti pitanje "kako" (metode, strategije) i "gde" (kontekst, infrastruktura, okruženje). Za svaku komponentu vaše buduće obrazovne prakse razvijene u Aktivnosti 4.1. treba da definišete sledeće parametre:

- Koja je najbolja opšta strategija za angažovanje vaše ciljne grupe (npr. čitanje literature, posmatranje prakse, pisanje radova, rad na studijama slučaja, vršnjačko učenje, priprema časova, interakcija sa porodicama ili decom itd.)?
- Koje su opšte metode ili alati potrebni za vršenje aktivnosti planiranih u vašim komponentama?
- Koja vam je infrastruktura potrebna da biste izvršili aktivnosti u ovoj komponenti?
- Koji su vam partneri ili kakva društvena sredina potrebni za vršenje aktivnosti iz komponenti?

Korak 2: Definisavanje metoda, pristupa i konteksta za komponente

Kada ste razvili zadovoljavajući odgovor na sva pitanja postavljena u 1. koraku, možete dodati ove informacije informacijama o komponentama razvijenim u Aktivnosti 4.1. Sada ste obogatili listu komponenti uključujući ne samo opis komponenti već i ono što nastojite da ostvarite sa njima i kako želite da radite u okviru komponente.

AKTIVNOST 4.3: RAZVIJANJE NOVIH SPECIFIKACIJA*Pregled:***Svrha:**

- Razvijanje mogućih specifikacija za vašu novu obrazovnu praksu za nastavnike
- Definišite vaše nove specifikacije spajanjem "Šta", "Zašto", "Kako", "Gde" i "Ko".

Fokus aktivnosti:

- Komponente uključujući ciljeve, aktivnosti, metode i pristupe, kontekste i stvaranje okruženja
- Nove specifikacije koje treba koristiti

Materijali i metode:

- Rezultati iz Aktivnosti 4.1 i 4.2
- Obrasci Modela aktivnosti kako biste izložili novu specifikaciju
- Samolepljivi blokčići

Dodatna informacija:

- UNICEF-ovi moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje
- Evropska fondacija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima budućnosti: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacije za korisnika

Svrha ove aktivnosti jeste da razvije i definiše nove specifikacije za svaku komponentu koju ste razvili u Aktivnosti 4.1 i 4.2. Treba da koristite model aktivnosti za ove potrebe pošto ima nekoliko prednosti u tome. Grafički prikaz omogućava diskusiju i *brejnstorming* u timovima, informacije su dostupnije nego kod tekstualnih dokumenata, i lako se unose promene, posebno ako koristite samolepljive blokčiče uz proširenu verziju modela aktivnosti (nacrtanu na flipčartu ili projektovanu na zid).

Ova aktivnosti takođe skreće pažnju na vas i vaše kolege kao pružaoce budućeg obrazovanja nastavnika ("ko"). Drugim rečima, takođe treba da uključite specifikacije za sebe (vidite grafikon pripremljen u Aktivnosti 3.2).

Kada je ispunjen model aktivnosti za svaku komponentu vaše buduće obrazovne prakse za nastavnike, možete da proverite da li su specifikacije izvodljive i kompatibilne jedne sa drugom. Na primer, ako želite da nastavnici razviju svoju sposobnost podrške svih učenika i planirate da ih učite kako da pišu individualni obrazovni plan, postoji neslaganje koje treba da rešite. Pisanje pojedinačnog obrazovnog plana nije isto kao pružanje podrške učenju. Okvir za inkluzivne prakse može da se koristi kao referenca i da istakne raskorake u specifikaciji svake komponente budućih obrazovnih aktivnosti za nastavnike.

Opis aktivnosti

Definisanje specifikacija vaših unapređenih obrazovnih aktivnosti za nastavnike

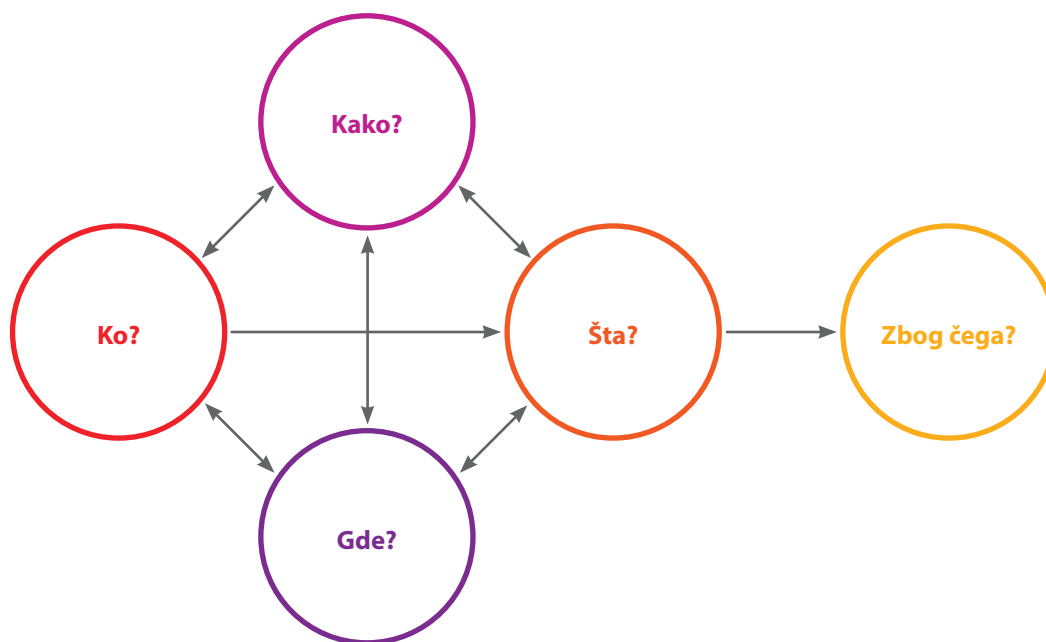
Molimo da prođete kroz svoju vizualizaciju komponenti i sredstava. Dobar način da ovo uradite jeste da stvarno upotrebite obrazac teorijskog modela aktivnosti i ispunite sve relevantne informacije. Možete ovo uraditi posebno za svaku komponentu koju ste definisali, ali takođe je važno da uradite to za sve vašu ukupnu unapređenu praksu. Ovo uključuje vaš odgovore na sledeća pitanja:

- Koji su opšti ciljevi koje treba vi da postignete (zbog čega)? Ishode učenja, ostvarenja, promene u stavovima, veštinama i znanju, kompetenciji i zastupanju;
- Čime želite da se vaša ciljna grupa bavi? Sadržaji, fokus, aktivnosti;
- Koje su opšte metode, pristupi koje ćete primeniti da biste angažovali ciljnu grupu (kako);
- Koji kontekst je potrebno da upotrebite da biste omogućili učenje (gde);
- Da li ste spremni da se angažujete sa vašom ciljnom grupom na ovaj način (ko)? Potreba za promenom, priprema, sticanje veština i znanja itd. za sebe.

Prođite kroz vaš ispunjen model aktivnosti i postarajte se da nema kontradikcije i da ono što tražite da postignete bude izvodljivo!

Prođite kroz vaš ispunjen model i postarajte se da je praksa koju ste razvili dosledna sa principima inkluzivnog obrazovanja!

Prilagodite po potrebi i zapišite rezultate ove aktivnosti u obliku koji je koristan za vas kako biste zaista izgradili novu obrazovnu praksu za nastavnike u sledećem delu.

Slika 5: Obrazac modela aktivnosti za razvijanje nove specifikacije

5. Strategije i metode: Građenje nove obrazovne prakse za nastavnike

AKTIVNOST 5.1: DEFINISANJE AKTIVNOSTI I CILJEVA ZA KOMPONENTE

Pregled:

Svrha:

- Razbiti informacije o komponentama na različite aktivnosti i ciljeve
- Organizovati sadržaj tako da odgovara zahtevima institucija

Fokus aktivnosti:

- Rezultati iz Aktivnosti 4.3 i sve druge informacije generisane o sadržaju
- Aktivnosti i ciljevi u sklopu svake komponente

Materijali i metode:

- Materijali i metode će zavisiti od zahteva institucija i organizacija

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje

Informacije za korisnika

Počevši od vizualizacije širih ciljeva i ishoda, razvili ste komponente svoje buduće obrazovne prakse za nastavnike. Ove komponente su najverovatnije i dalje široke i potrebno je razdeliti ih na aktivnosti. Aktivnosti koje čine komponentu treba povezati sa konkretnim ciljevima koji su važni za ostvarenje opštih ciljeva i ishoda. Sposobnost da se napiše individualni obrazovni plansamo je jedan od nekoliko konkretnih ciljeva koje treba realizovati i sam po sebi nije dovoljan da se osigura inkluzivna praksa.

Ova aktivnost se bavi razbijanjem širokih komponenti (predstavljenih u modelu aktivnosti) na aktivnosti u koje će nastavnici studenti, učesnici u radionicama ili polaznici programa obuke biti uključeni. Kao primer kako se ovo može uraditi, pogledajte UNICEF-ove module za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje. Svaki

od tri modula podeljen je na različita poglavlja i svako poglavlje se sastoji od nekoliko aktivnosti i istražuje različite aspekte elemenata inkluzivnih praksi u školi.

Ako je vaša vizualizacija komponenti već veoma detaljna, možda ćete imati malo dodatnog posla. Ako unapređujete studijski program, komponente razvijene u poslednjem odeljku biće suviše široke da bi dovoljno opisale vaše unapređene ili nove obrazovne aktivnosti za nastavnike. U Aktivnosti 4.3 razvili ste opšte specifikacije za svaku komponentu rukovodeći se ovim alatom ili drugim informacijama o inkluzivnom obrazovanju. Za svaki detaljan opis onoga što ćete raditi u budućnosti, moraćete da razmotrite prakse i regulative institucija ili organizacija koje učestvuju. Mnogi univerziteti ili pedagoški fakulteti naveli su kako treba da izgleda plan studija, opis modula ili nastavni plan.

Moraćete da definišete formant dokumentovanja ishoda aktivnosti kako biste osigurali da odgovara zahtevima koje treba da ispunite u konkretnoj situaciji. Ovo će zavisiti od ustanove ili organizacije za koju radite i dodatnih zahteva koje definišu treća lica, na primer, državne agencije odgovorne za akreditaciju ili superviziju.

Opis aktivnosti

Razbijanje komponenti na aktivnosti

Za ovu Aktivnost potrebna vam je nova specifikacija za komponente razvijene u Aktivnosti 4.3. One su izgrađene oko širokih opštih ciljeva i ishoda koje težite da ostvarite. Ove široke ciljeve treba razbiti na konkretne ciljeve koje treba ostvariti angažovanjem vaše ciljne grupe u aktivnosti. Ovi ciljevi i aktivnosti koje su osmišljene radi njihovog ostvarenja mogući su blokovi za izgradnju vašeg kursa, modula, radionice ili programa.

Aktivnosti predstavljaju smislene prilike za učenje u koje se uključuje vaša ciljna grupa kako bi ostvarila određene konkretne ciljeve. Konkretni ciljevi treba da doprinesu opštim ciljevima navedenim za datu komponentu. Aktivnost može da traje puno nedelja ili nekoliko sati. Elementi modela aktivnosti korisni su za osvrtnja i definisanja kako možete da očekujete da se ciljna grupa uključi.

U ovom momentu, pokušajte da razbijete sve svoje komponente na nekoliko različitih aktivnosti korišćenjem modela aktivnosti ako vam je od pomoći. Kao rezultat, treba da imate barem listu aktivnosti organizovanu oko komponenti. Po potrebi, razmislite o revidiranju komponenti.

AKTIVNOST 5.2: DEFINISANJE METODA I OKRUŽENJA

Pregled:

Svrha:

- Objediniti sve informacije radi definisanja detaljne metodologije
- Organizovanje metodologije u odnosu na zahteve institucije

Fokus aktivnosti:

- Rezultati iz Aktivnosti 4.3 i sve druge informacije koje ste dobili o okruženju
- Metode i okruženje za svaku komponentu

Materijali i metode:

- Materijali i metode će zavisiti od zahteva institucije i organizacije

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje*

Informacije za korisnika

Sledeći korak koji treba preduzeti jeste da pretvorite informacije o sredstvima i kontekstima razvijene za komponente u detaljnije informacije o metodama i okruženju pogodne za predviđene aktivnosti. Ako vaša vizualizacija sredstava i konteksta (Aktivnost 4.2) već ima dosta detalja, možda ćete ovde imati malo posla.

Većina pitanja otvorenih u prethodnoj aktivnosti (5.1) primenljiva su i ovde, npr. potreba za razmatranjem smernica i specifikacija relevantnih za vašu ustanovu ili organizaciju. Na primer, ako radite u kontekstu univerziteta, biće nekih ograničenja u smislu koliko možete da menjate trenutnu praksu. Moraćete da predstavite novi studijski plan, opis modula ili razvojni plan za vašu školu na određen način. Za potrebe ovoga, možete da uzmete novu specifikaciju koju ste razvili u odeljcima 4 (vaša vizualizacija nove prakse) i da je učinite konkretnijom i samim tim da zadovoljite zahteve okruženja u kom radite. Možda ste vi već razmotrili metode i pristupe u sklopu Aktivnosti 5.1, u tom slučaju ne morate da dodajete više informacija. Samo se postarajte da se sve uklapa.

Moraćete definisati format dokumentovanja ishoda ove aktivnosti tako da odgovara zahtevima koje treba da zadovoljite u vašoj konkretnoj situaciji. Ovo će zavisiti od ustanove ili organizacije za koju radite i od dodatnih zahteva koje definišu treća lica, na primer, državne agencije odgovorne za akreditaciju ili nadzor.

Opis aktivnosti

Dodavanje metoda i okruženja u vaše aktivnosti

Ishod Aktivnosti 5.1 treba da bude strukturirana lista (npr. komponente, poglavlja, aktivnosti) onoga što ćete raditi u vašim budućim obrazovnim aktivnostima za nastavnike. Ako niste još razmislili o metodama i alatima koje treba koristiti u ovim aktivnostima ili okruženju u kom ćete ih izvršiti, sada je vreme da to uradite.

Razmislite o svakoj aktivnosti koju ste naveli i razvijte ideje o tome kako bi mogle biti osmišljene da bi najbolje odgovarale navedenim ciljevima. Radeći to, razvijate prakse u koje ćete uključiti vaše ciljne grupe. Razmislite o načinima da uključite inovativne metode (npr. učenje kroz saradnju) i okruženje (studijska putovanja) ili načine njihovog kombinovanja (npr. pristup otvorene učionice, mikro-podučavanje).

AKTIVNOST 5.3: OBJEDINJAVANJE

Pregled:

Svrha:

- Objediniti sve informacije da biste opisali vaše buduće obrazovne aktivnosti za nastavnike
- Definišite resurse potrebne za vršenje ove obrazovne aktivnostiza nastavnike

Fokus aktivnosti:

- Studijski program ili nastavni plan
- Neophodni resursi

Materijali i metode:

- Materijali i metode će zavisiti od zahteva institucija i organizacija

Dodatne informacije

- UNICEF-ovi moduli za obuku trenera za inkluzivno obrazovanje

Informacije za korisnike

Ovo se stvarno tiče objedinjavanja svega kako biste izgradili buduću obrazovnu aktivnost za nastavnike, uključujući potrebne resurse.

Možda ćete želeći da pogledate UNICEF-ove module za obuku za inkluzivno obrazovanje kao primer kako se relevantne informacije mogu organizovati i predstaviti. Najverovatnije, biće potrebno da zadovoljite zahteve vaše ustanove ili organizacije kada budete predstavljali informacije o vašoj novoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike. Ako je potrebno akreditovati vašu obrazovnu aktivnost za nastavnike da biste dobili odobrenje ili da pristupite finansiranju, biće potrebno da pratite format i uključite potrebne informacije.

Kada ste završili pregled onoga što ćete uraditi u vašoj unapređenoj ili novoj obrazovnoj aktivnosti za nastavnike, imate sve informacije potrebne za razmatranje verovatnih troškova. Treba platiti trenere ili edukatore nastavnika, iznajmiti prostor gde će se obrazovna aktivnost za nastavnike održati, biće troškova za potrebne materijale i možda druga stručna lica koja će biti uključena u određene aktivnosti. Ako obuka uključuje stručna lica koji imaju obavezu da predaju, možda će biti potrebno pokriti i trošak zamena za te nastavnike.

6. Implementacija, ocena i povratna informacija: realizovanje novih obrazovnih praksi za nastavnike

AKTIVNOST 6.1: RAZVIJANJE PLANA IMPLEMENTACIJE

Pregled:

Svrha:

- Osvrnite se na korake potrebne za implementaciju nove prakse
- Osvrnite se na resurse potrebne za implementaciju

Fokus aktivnosti:

- Vremenski tok i prekretnice za implementaciju
- Resursi potrebni za implementaciju
- Potreba za jačanjem kapaciteta (vas i vaših kolega, drugih partnera)

Materijali i metode:

- Definiše korisnik

Informacija za korisnika

Sada kada ste razvili nove obrazovne prakse za nastavnike, treba da razmislite o tome kao ćete ih pretvoriti u stvarnost. Najverovatnije, imate postojeće prakse implementacije u vašoj organizaciji, na univerzitetu ili u školi. Vodite računa da plan implementacije ima realan vremenski tok i da mislite o svim potrebnim resursima za implementaciju. Vašu obrazovnu aktivnost za nastavnike možda treba uključiti u strategijski plan vaše organizacije kako biste obezbedili neophodnu institucionalnu podršku i resurse.

Unapređenje postojeće prakse ili implementacija novog nastavnog plana uvek zahteva dodatne troškove. Veb-sajtove možda treba ažurirati, nastavne ili materijale za učenje treba razviti ili revidirati, nove brošure štampati ili organizovati događaje radi informisanja vaše ciljne grupe o novoj prilici za obrazovanje nastavnika.

Takođe morate da razmotrite ljudske resurse koji su potrebni za implementaciju. Možda će biti potrebno da investirate u jačanje kapaciteta da biste osigurali uspešnu implementaciju vaše nove obrazovne aktivnosti za nastavnike. Vi ili vaše kolege možda treba da steknete neke nove sposobnosti, vaši partneri sa kojima saradujete u školama, ministarstvima ili nevladinim organizacijama možda treba obuka. Kritička ocena sopstvene sposobnosti kao nekoga ko se bavi inkluzijom u praksi je etička obaveza svih edukatora nastavnika. Okvir za inkluzivne prakse (3. deo) validan je i za edukatore nastavnika, ne samo za nastavnike.

AKTIVNOST 6.2: OBEZBEĐIVANJE NEOPHODNIH USLOVA

Pregled:

Svrha:

- Osvrnite se na uslove potrebne za uspešnu implementaciju
- Osvrnite se na partnerstva potrebna za uspešnu implementaciju

Fokus aktivnosti:

- Politički i zakonodavstveni preduslovi i potencijalna potreba za promenom
- Profesionalni preduslovi i potencijalna potreba za promenom
- Finansijski preduslovi i potencijalna potreba za promenom

Materijali i metode:

- Definiše korisnik
- SWOT-analiza (*strengths* – snage, *weaknesses* – slabosti, *opportunities* – prilike, *threats* – pretnje)

Dodatne informacije:

- Evropska fondacija za obučavanje (2011), Izveštaj o nastavnicima za budućnost: Razvoj nastavnika za inkluzivno obrazovanje na Zapadnom Balkanu

Informacija za korisnika

Nijedna obrazovna aktivnost za nastavnike nije održiva ako nije podržana politički, profesionalno i finansijski. Stoga je važno osvrnuti se na dostupne resurse i kako ih proširiti po potrebi. Ovo može uključivati traženje novih partnera ili uspostavljanje strategijskih veza sa postojećim partnerima.

Politički i zakonski preduslovi mogu podrazumevati trenutne procese akreditacije, zahtev za sertifikacijom nastavnika i zakonodavstvo relevantno za profesionalni razvoj nastavnika. Biće važno da se pojasni kako se vaše aktivnosti za nastavnike uklapaju u ovo i kako možete da osigurate da se postignuća učesnika priznaju kao takva.

Profesionalni preduslovi mogu podrazumevati stav udruženja nastavnika ili nekih drugih interesnih grupa sa jakim uticajem na definisanje stručnosti nastavnika i opis posla. Ove interesne grupe treba da podrže inkluzivno obrazovanje i viziju stručnosti nastavnika koja je u skladu sa inkluzivnim obrazovanjem. Možda ćete želeći da uključite etičko razmatranje i minimalne zahteve kako biste osigurali status inkluzivnog nastavnika.

Biće potrebno da dokumentujete relevantne informacije, bilo u planu implementacije ili u sklopu posebnog dokumenta. Ako nema drugih pokrenutih mera koje vode ka realizaciji inkluzivnog obrazovanja, vaša obrazovna aktivnost za nastavnike možda neće biti održiva.

Jedan način analiziranja situacije u vašem regionu ili zemlji jeste da se uradi SWOT analiza. Za dalje informacije o ovoj metodi, molimo pogledajte resurse dostupne na internetu.

AKTIVNOST 6.3: PRIMENITE, OCENITE I DOBIJTE POVRATNU INFORMACIJU

Pregled:

Svrha:

- Realizacija unapređenih obrazovnih aktivnosti za nastavnike

Fokus aktivnosti:

- Nova praksa za obrazovne aktivnosti za nastavnike
- Problemi koji nastaju tokom implementacije
- Perspektiva i pogledi drugih

Materijali i metode:

- Definiše korisnik

Informacije za korisnika

Treba uraditi eksternu ocenu kada ste potpuno sproveli novu obrazovnu aktivnost za nastavnike, ali moraćete da pratite napredak vaše obrazovne aktivnosti za nastavnike već tokom implementacije. Važno je da uspostavite dijalog sa učesnicima, ali i sa svojom ciljnom grupom generalno kako biste bolje razumeli šta radi ili ne radi, gde je možda potrebna revizija ili poboljšanje. Ako unapređujete ili uvodite program za mastere ili neki drugi oblik dugoročne obuke, možda ćete želeći da razvijete plan monitoringa i evaluacije.

3. deo

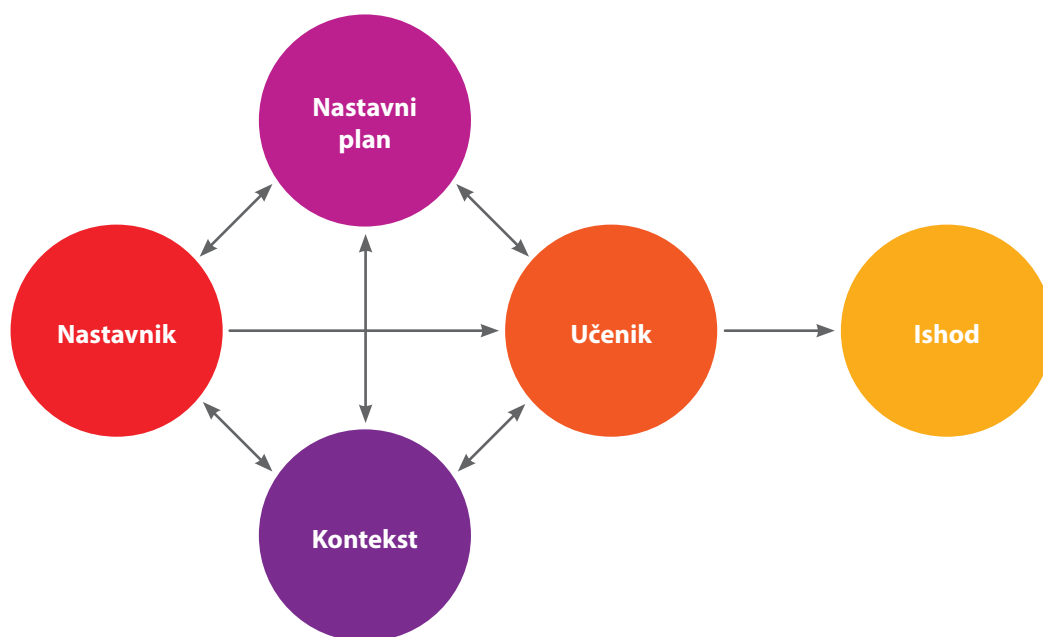
Okvir za inkluzivnu praksu

Okvir za inkluzivnu praksu

1. Akcenat na praksi

OSNOVNI MODEL NASTAVNIH AKTIVNOSTI

U osnovi okvira za inkluzivnu praksu je model aktivnosti, koji smo predstavili u 2. delu ovog alata. Nastavnici i edukatori nastavnika jesu zastupnici ili subjekti i kroz njihove oči ovaj alat gleda na obrazovne prakse. Opšta nastavna aktivnost usmerena je ka učeniku. Uverenja i sposobnosti nastavnika utiču na percepciju učenika i utiču na njihove aktivnosti i interakcije sa drugim učenicima. Najvažniji alat nastavnika jeste nastavni plan. Nastavni plan se ovde koristi kao objedinjujući termin za sadržaj, ciljeve i strategije koji se primenjuju u predavanju i učenju. On podrazumeva sve sekvence uputstava i interakcije koje se dešavaju u učionici u odnosu na obrazovne ciljeve koje nastavnici, škola ili obrazovni sistem nastoje da ostvare. Kontekst nastavnih aktivnosti je uglavnom učionica, ali takođe drugi prostori u školama i zajednicama. Nastavnici treba da stvore prilike za učenje u školskoj sredini. Ove komponente treba da budu predstavljene kroz model aktivnosti:

Slika 6: Praksa nastavnika i edukatora nastavnika

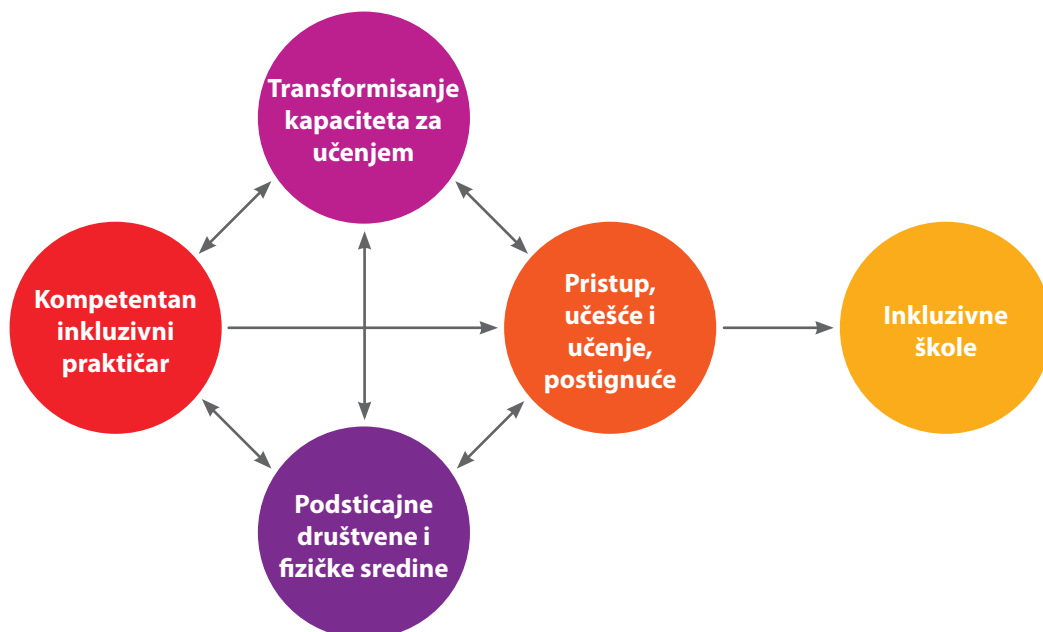
Ovaj model se može primeniti na obrazovne aktivnosti za nastavnike i na nastavne aktivnosti i pomaže u analizi prakse kako edukatora nastavnika tako i nastavnika u školama. Primenjen na obrazovne aktivnosti za nastavnike, nastavnik može biti profesor na univerzitetu, član pedagoškog fakulteta, konsultant u vladinoj ili nevladinoj organizaciji, predstavnik ministarstva ili svako ko ima ulogu edukatora ili mentora drugih nastavnika. Učenici mogu biti nastavnici studenti, nastavnici početnici ili timovi u školama. Nastavni plan može biti izložen u studijskim programima ili opisima radionica i može sadržati izjave o sadržaju, ciljevima ili

očekivanim postignućima korišćenim za razvoj njihovih sposobnosti. Fizički kontekst može biti univerzitetsko okruženje, konferencijska sala, škola ili učionica; društveni kontekst zajednice ili organizacija. Primenjen na nastavne aktivnosti, nastavnik može biti vaspitač u obdaništu, nastavnik u osnovnoj ili srednjoj školi ili nastavnik stručnih predmeta u lokalnim školama. Učenici su đaci ili studenti bilo kog uzrasta. Odgovorno vladino telo (npr. Ministarstvo prosvete) obezbeđuje nastavni plan i definiše tipični kontekst u kom se obrazovanje dešava (npr. lokalne škole, razredi, veličinu učionice itd.). Kultura škole, odnosi i vrednosti čine društveni kontekst škole.

Model aktivnosti pomaže da se usredsredite na praksu, kako različite stvari moraju da se objedine da bi se stvorila inkluzivna praksa. Model takođe pomaže u boljem razumevanju onoga što je potrebno da biste bili inkluzivni praktičar, inkluzivno obrazovanje nastoji da pojača učenje za svu decu i omladinu kroz promovisanje sposobnosti kod nastavnika, kojima se osigurava da su sposobni da primene nastavni plan u kontekstima koji promovišu učenje svih đaka. Opšta svrha nastavnika je da spoji učenika, nastavni plan i kontekst radi pružanja kvalitetnog obrazovanja i postizanja pozitivnih ishoda.

OKVIR ZA INKLUZIVNE PRAKSE U ŠKOLAMA

Inkluzivno obrazovanje nije ništa drugo nego kvalitetno obrazovanje za sve i stoga inkluzivne prakse nisu ništa drugo do odlične prakse. Obrazovne aktivnosti za nastavnike koje nastoje da poboljšaju nastavnu praksu treba da se rukovode vizijom odličnih, inkluzivnih praksi u školama. Okvir za inkluzivne prakse razvijen je za potrebe ovoga: da se pruži vizija koja može da vodi razvoj ili inovacije. On koristi model aktivnosti kao strukturu kako bi spojio dokaze dobre prakse na smislen način. Sve nastavne aktivnosti treba na kraju da doprinesu glavnim ciljevima inkluzivnih praksi. Ovaj krajnji cilj treba da osigura da svi učenici imaju pristup školama i nastavnom planu, da su u mogućnosti da učestvuju i uče i stoga da su u mogućnosti da ostvaruju postignuća i da se uspešno prebace na više obrazovanje, da rade i vode generalno odgovoran i ispunjen život odrasle osobe. Da bi se ostvario ovaj cilj, nastavnici treba da koriste nastavni plan kao alat za transformaciju kapaciteta za učenje kod đaka, a ne kao nešto što treba predavati prateći strogi raspored. Konteksti koje stvaraju nastavnici treba da budu pristupačni deci, podsticajne sredine koje omogućavaju učenje i učešće sve dece i omladine. Sami nastavnici treba da postanu kompetentni inkluzivni praktičari koji su u stanju da transformišu kapacitete kroz nastavni plan i stvore socijalno i fizičko okruženje koje obezbeđuje pristup, učešće, učenje i postignuća za sve učenike. Model aktivnosti inkluzivne prakse spaja ove osobine:

Slika 7: Praksa inkluzivnih škola

Da biste postigli inkluzivnu praksu (makro perspektiva), nastavnici moraju da se angažuju na polju četiri konkretne prakse (mezo perspektiva) povezane sa četiri komponente modela aktivnosti (nastavnik, učenik, nastavni plan, kontekst). Nastavnici ne rade samo sa đacima. Važan deo njihove prakse usmeren je ka nastavnom planu, na primer, kada ga razbijaju na nedeljne aktivnosti, kada razvijaju vežbe, ili pripremaju ispite. Nastavnici takođe provode značajnu količinu vremena u stvaranju bezbednog i podsticajnog konteksta, na primer, kada poboljšavaju sredinu za učenje zajedno sa specijalistima, pričaju sa roditeljima, i kao tim provode vreme razvijajući sopstvene sposobnosti, čitanjem literature, razmenom iskustava sa kolegama ili pohađanjem radionica i nadzornih sesija. Evropska agencija za specijalne potrebe i inkluzivno obrazovanje razvila je profil inkluzivnih nastavnika (2012) korišćenjem četiri komponente za definisanje oblasti kompetencija za inkluzivne nastavnike:

- **Učenik:** Vrednuje različitost učenika (učenik kao osoba sa pravom na obrazovanje),
- **Nastavni plan:** Podrška svim učenicima (studenti kao učenici koji pristupaju nastavnom planu),
- **Kontekst:** Rad sa drugima (saradnja i timski rad radi izgradnje boljih sredina za učenje),
- **Nastavnik:** Lični profesionalni razvoj (nastavnici kao učenici koji su odgovorni za svoje doživotno učenje).

Ove četiri oblasti kompetencija povezane su sa četiri vizije ili cilja koji su uključeni u model za inkluzivnu praksu:

- **Učenik:** Pristup, učešće i učenje, postignuće,
- **Nastavni plan:** Transformisanje kapaciteta za učenje,
- **Kontekst:** Podsticajna socijalna i fizička sredina,
- **Nastavnik:** Kompetentan inkluzivni nastavnik.

Kao zajednička referenca, okvir za inkluzivnu praksu u školama razvijen je na osnovu rada međunarodnih organizacija, istraživača i iskustava sa projekta "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju". U sledećim odeljcima, četiri prakse će biti detaljnije opisane. Za svaku praksu, iskustvo, dokazi i resursi su dodati kako bi dali korisniku bolje razumevanje onoga što ove prakse podrazumevaju.

RAZVIJANJE INKLUZIVNE PRAKSE KROZ JAČANJE KAPACITETA

Inkluzivno obrazovanje je proces; ono je nešto što se stvara kroz svakodnevnu praksu povezanu sa nastavnicima, učenicima, nastavnim planovima i kontekstima. Inkluzivno obrazovanje je uvek aproksimacija, ne nešto što je ikada postignuto u potpunosti. Škole širom sveta su u procesu da postanu inkluzivnije. Nalaze se u različitim fazama svog razvoja: neke su postigle mnogo u jednoj ili dve oblasti, ali se muče sa drugima. Obrazovne aktivnosti za nastavnike u kontekstu inkluzivnog obrazovanja treba da budu usmerene na podršku školama u procesu ostvarenja većeg stepena inkluzije. Obrazovne aktivnosti nastavnika doprinose jačanju kapaciteta koji su neophodni za stvaranje sistema inkluzivnog obrazovanja. Međutim, obrazovanje pojedinačnih nastavnika nije dovoljno. Nastavnici moraju da razviju svoje prakse u timovima, ovo je nešto što ne mogu da nauče u izolaciji. Stoga, edukatori nastavnika treba da razmotre kontekst u kom ostvaruju interakciju sa svojim učenicima (npr. nastavnicima studentima, nastavnicima) i metode koje primenjuju u tom procesu. Nekada se bolje postiže jačanje kapaciteta kroz učešće u procesima razvoja škola. Razvoj školskog programa može da promeni razumevanje nastavnika njihovog posla pružanjem vizije inkluzivne prakse. Ovo će uticati na pogled na njihov rad i na ono što nastoje da postignu. Jačanje kapaciteta se takođe postiže kroz razvijanje novih alata ili nastavnih strategija. Nastavnici i druga stručna lica će učiti ako razvijaju svoje prakse i isprobavaju nove pristupe predavanju. Oni se mogu uključiti u razvijanje novih alata za saradnju i praćenje učenja đaka i time mogu steći znanja i veštine, ali takođe i podići nivo motivacije i posvećenosti. Kao rezultat, jača se opšti kapacitet škole kada se novi alati ili strategije učinkovito sprovedu.

Ovi primeri ističu da obučavanje nastavnika u izolaciji ima svoja ograničenja kada je u pitanju jačanje kapaciteta. Obrazovne aktivnosti za nastavnike u širem smislu treba da pruže prilike za učenje radi razvoja kompetencija (sposobnosti subjekta), ali i bolje razumevanje onoga što je važno u nastavnoj praksi (predmet, cilj). Treba da pomognu u razvijanju alata i strategija i da razviju ili transformišu okruženja u kom rade. Sveobuhvatno jačanje kapaciteta se bavi svim komponentama prakse, ne samo razvojem sposobnosti pojedinaca. Na osnovu modela aktivnosti za inkluzivnu praksu, četiri oblasti kompetencija (ovde su "sposobnosti", sveobuhvatni termin za stavove, vrednosti, veštine i znanja, kompetenciju i zastupništvo) predstavljaju četiri prakse koje su potrebne školama da bi postale inkluzivne. Ove prakse se mogu razviti bavljenjem sposobnostima subjekta, ciljevima njihovih praksi, alatima i strategijama primenjenim ili

okruženju u kom rade. Sledeća tabela daje pregled vizija kojim se treba rukovoditi prilikom jačanja kapaciteta za inkluziju:

	<i>Kompetentni inkluzivni praktičari (nastavnik)</i>	<i>Pristup, učešće i učenje, postignuće (učenik)</i>	<i>Transformisanje kapaciteta za učenje (nastavni plan)</i>	<i>Podsticajna društvena i fizička sredina (kontekst)</i>
<i>Akcent na sposobnosti subjekta</i>	Lični profesionalni razvoj	Vrednovanje različitosti učenika	Podrška svim učenicima	Rad sa drugima
<i>Akcent na predmetu i ciljevima</i>	Zajednica prakse	Zajednica za učenje	Fleksibilni nastavni plan	Odnosi s poštovanjem
<i>Akcent na alatima i strategijama</i>	Jačanje zajedničkog repertoara	Personalizovano obrazovanje	Jačanje učenja	Stvaranje mreža i partnerstava
<i>Akcent na sredini</i>	Kultura profesionalnog učenja	Atmosfera inkluzije	Prilike za učenje	Obrazovno upravljanje

Tabela 4: Okvir za jačanje kapaciteta radi promovisanja inkluzivnih praksi u školama

Četiri prakse koje su uključene u postizanje inkluzivnih praksi u školama biće detaljnije opisane u sledećim poglavljima. Okvir koji se ovde uvodi usmerava svakoga ko se uključuje u jačanje kapaciteta radi inkluzivnog obrazovanja. Korišćenjem istog okvira omogućava se komunikacija između različitih pružalaca obrazovnih usluga, ali takođe između obrazovanja nastavnika, škola i drugih interesnih grupa. Ovo može biti važno radi razjašnjavanja odgovornosti oko jačanja kapaciteta iz bilo kog domena. Različiti regioni ili države će imati različitu organizaciju ovde. Na primer, razvoj alata (udžbenika, materijala za učenje, testova) može biti u rukama vladinih agencija ili odgovornost škola. Neki obrazovni sistemi imaju strogu regulativu u vezi sa nastavim planom i sprovode nacionalne testove radi ocene učinka đaka. U takvim sistemima, fleksibilni nastavni plan je teško ili nemoguće sprovesti i prateće obrazovne aktivnosti za nastavnike će imati malo efekta na praksu. Važno je imati na umu da nastavnici zaista igraju ključnu ulogu, ali nekada jačanje kapaciteta mora da se desi u drugim delovima obrazovnog sistema pre nego što nastavnici mogu da postanu inkluzivni.

Razmišljanje o praksama umesto izolovanim osobinama "dobre prakse" pomaže u razvijanju sistemske perspektive o sposobnostima nastavnika i nastavnoj praksi. Nedostatak kompetencije nije uvek (jedini) razlog zašto nastavnici ne uspeju da postanu inkluzivni praktičari. Često postoje prepreke u radnoj sredini usled suprotstavljenih ciljeva koji treba da se postignu (npr. predavati raznolikoj grupi dece naspram sprovođenja rigidnog nastavnog plana). Ovaj okvir pomaže u isticanju takvih tenzija i kontradikcija u nastavnoj praksi i razvija shvatanje kako se baviti ovim. Da biste bili u mogućnosti da prepoznate suprotstavljene prakse (podrška učenicima naspram obaranja istih na kraju godine) je prvi korak ka pronalaženju rešenja. U ovom slučaju, ovaj problem ne može da se reši kroz obrazovanje nastavnika, već kroz promene u zakonodavstvu, koje omogućava nastavnicima da podrže učenje sa različitim nivoom postignuća bez isključivanja. Okvir pomaže u razvijanju šire perspektive o jačanju kapaciteta u nadi da ovo može stimulisati čitaoca da razmisli o inovativnim pristupima radi promovisanja razvoja inkluzivnog obrazovanja.

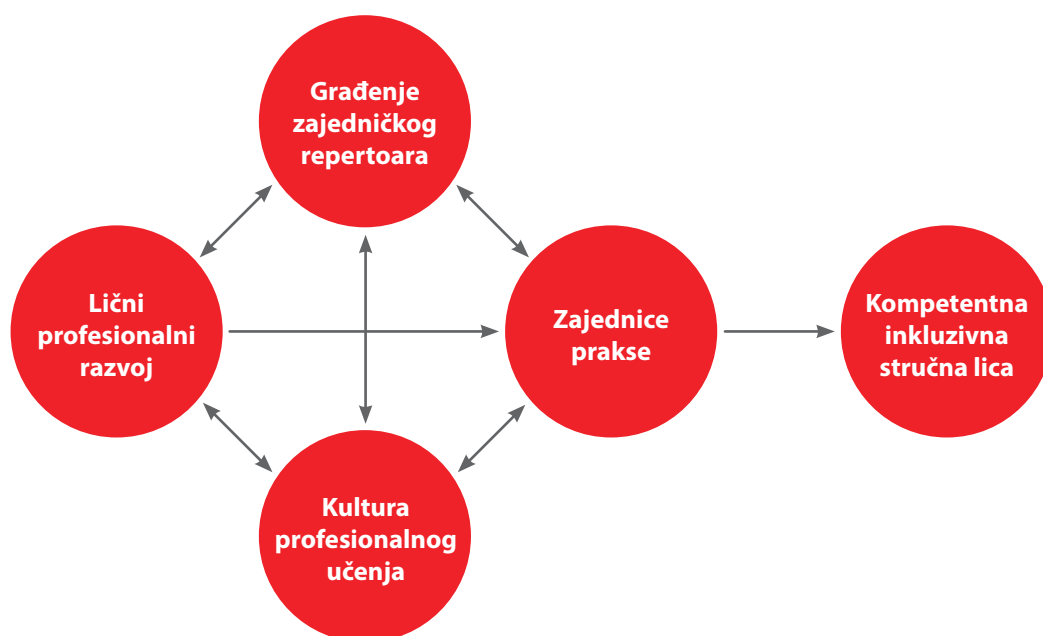
2. Inkluzivne prakse u odnosu na stručnost

KOMPETENTNA INKLUZIVNA STRUČNA LICA

Pregled

Stručna lica u školama i drugim obrazovnim sredinama koji žele da postanu inkluzivni moraju da imaju sposobnost da se angažuju na planu profesionalnog razvoja, ali je potrebnije da se uključe u prakse koje imaju za cilj razvoj stručnosti nastavnika. Kako bi postali kompetentni, inkluzivna stručna lica, zaposleni u jednoj školi ili svim školama u zajednici moraju da stvore zajednice prakse, gde se iskustva dele i koriste za vršnjačko učenje, gde se ljudi osećaju dobro i postaju sve motivisaniji i gde se može razviti kolektivno zastupanje kako

bi škola napredovala. Da bi se ovo postiglo, treba razviti zajednički repertoar koji pomaže zaposlenima da se uključe u zajedničke prakse. Školski razvojni planovi, zajednička infrastruktura, zajednički profesionalni jezik i koncepti ili zajednički komunikacioni alati samo su neki promeri. Biće neophodno da svi učesnici grade kulturu profesionalnog učenja. Ovo znači stvaranje sredina ili konteksta koji omogućavaju učenje nastavnika: inkluzivne škole postaju organizacije koje uče. Profesionalni razvoj postaje deo neprekidnog procesa adaptacije i način transformacije.

Slika 8: Praksa za postajanje kompetentnih inkluzivnih praktičara

Akcent na sposobnostima: lični profesionalni razvoj

Inkluzivna stručna lica razumeju, prihvataju i pozdravljaju činjenicu da je postajanje inkluzivnog praktičara proces koji obuhvata čitav njihov profesionalni vek. Oni se aktivno uključuju u učenje, ne samo u predavanje. Oni koriste niz pristupa profesionalnom razvoju kao što su konsultacije, obučavanje, pohađanje predavanja, konferencija ili radionica, ali takođe koriste otvorena vrata, vršnjačko učenje i mentorstvo. Postati inkluzivni praktičar je proces bez kraja koji zahteva promišljenost, vršnjačko učenje, kritičko ocenjivanje sopstvenih radnji i spremnost da se doprinese učenju drugih. Ovo takođe podrazumeva da postanete zastupnici pojedinačnog ili kolektivnog učenja radi razvijanja stavova, vrednosti, veština i znanja, kompetencija kroz lični profesionalni razvoj. Za više detalja, pogledajte Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012).

Akcent na predmetu i konkretnim ciljevima: zajednica prakse

Nastavnici moraju da se pomere iz izolacije i da rade sa drugima. Ovo je neophodan korak prema postajanju zaista kompetentnih inkluzivnih stručnih lica. Razvijanje zajedničke prakse sa drugima stoga predstavlja važan cilj. Ovo se najbolje postiže aktivnim radom prema viziji postajanja zajednice prakse. U zajednici prakse, stručna lica uče kroz deljenje svojih iskustava i rad ka zajedničkom cilju postajanja kompetentnih inkluzivnih stručnih lica. Inkluzivna stručna lica se bave različitim mišljenjima, kompetencijama, težnjama ili komunikacijskim stilovima i na najbolji mogući način ih koriste da poboljšaju praksu. U zajednici prakse, svako stručno lice je cenjeno, poštovano i drugi ga slušaju znajući da svako može da doprinese razvijanju stručnosti nastavnika.

Akcent na alatima i strategijama: građenje zajedničkog repertoara

Da bi postali zajednica prakse, biće neophodno da svi u timu, školi ili zajednici saraduju efektivno i efikasno. Da bi se ovo postiglo i ojačala zajednica prakse, mora da se izgradi zajednički repertoar interakcije, komunikacije i saradnje. Zajednički jezik je na primer moćan alat za zajednički rad i poboljšava učinkovitost vaše saradnje. Kao zajednici profesionalaca koji rade zajedno na poboljšanju kolektivnih vrednosti, veština i znanja, vaše kompetencije i vašeg zastupništva, potrebni su vam alati kao što je školski razvojni plan ili procedure za održavanje efikasnih sastanaka tima za profesionalni razvoj. Deo zajedničkog repertoara su takođe zajednički

pristupi razvoju tima, na primer, korišćenje nadzora ili drugih metoda profesionalne razmene. Može uključivati zajedničke metode za planiranje projekata, otvorene časove ili druge pristupe vršnjačkom učenju.

Akcent na kontekstu: kultura profesionalnog razvoja

Ako praktičari treba da postanu inkluzivni praktičari u timu profesionalaca, biće im potrebna sredina koja podržava njihove napore ka dostizanju višeg stepena stručnosti. Profesionalci treba da budu u mogućnosti da rade u sredini koja vidi greške kao prilike za učenje, a ne nedostatak stručnosti. Na nastavnike se takođe gleda kao na učenike u svakoj fazi njihovog profesionalnog razvoja. Inkluzivne škole su sposobne da stvore kulturu profesionalnog učenja i da se uključe u učenje kao organizacija. Mora da postoji jako rukovodstvo koje je sposobno da vodi ovaj proces i da pokrene neophodne organizacione promene koje omogućavaju učenje u timovima i pojedinačno. Praktičari moraju da razviju razumevanje škole kao entiteta ili sistema, koji će se promeniti samo kroz promenu njihove prakse – sinhronizovane sa drugima. Škole koje uče su zbog ovoga sposobne da se promene i da evoluiraju. One mogu menjati svoju strukturu upravljanja, organizaciju i procedure da bi stvorile sredine za profesionalni razvoj nastavnika i drugog osoblja.

RAZVOJ SPOSOBNOSTI DA BI POSTALI KOMPETENTNI INKLUZIVNI PRAKTIČARI

Profesionalni razvoj u tri faze

Sljedeća tabela daje pregled onoga što se može očekivati od inkluzivnih praktičara tokom tri faze profesionalnog razvoja:

Kompetentni inkluzivni praktičar	Inicijalno obrazovanje nastavnika	Kontinuirani profesionalni razvoj	Obrazovanje za mentore, lidere i zastupnike promene
Razvijte sopstveni profesionalizam	Sposoban da preuzme identitet inkluzivnog nastavnika	Sposoban za refleksiju i razvoj	Sposoban da stvara i transformiše praksu
Zajednica prakse	Sposoban za učešće u zajednici prakse	Sposoban da razvije zajednice prakse	Sposoban da transformiše zajednice prakse
Građenje zajedničkog repertoara	Sposoban da koristi postojeći zajednički repertoar	Sposoban da razvija zajednički repertoar	Sposoban da transformiše zajednički repertoar
Kultura profesionalnog učenja	Sposoban da doprinese kulturi profesionalnog učenja	Sposoban da razvije kulturu profesionalnog učenja	Sposoban da transformiše kulturu profesionalnog razvoja

Tabela 5: Nivoi sposobnosti u toku profesionalnog razvoja – stručnost

Praktični primeri i ideje od nastavnika uključenih u projekat "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" nakon brejnstorminga:

- Lično blagostanje, može da se nosi sa stresom;
- Nastavnici kao zastupnici sopstvenog učenja;
- Nastavnici kao efektivna stručna lica, uključujući pozitivan stav prema sebi, autoefektivnost;
- Situaciona svest a ne kognitivno sužavanje;
- Kombinovati praktični i teorijski rad;
- Nastavnici kao reflektivna stručna lica, uključujući situacionu svest, metakognitivne veštine, kritičku samoevaluaciju;
- Spremnost nastavnika da uče jedni od drugih i da se uključe u vršnjačko učenje;
- Mentorstvo vršnjaka;
- Razmena iskustava između vršnjaka (npr. studijske posete, otvoreni časovi, zajedničke aktivnosti, vršnjačko učenje);
- Mešanje časova radi uključivanja u timsko podučavanje i međusobno učenje;

- Početak sa mikrotimom motivisanih nastavnika, zatim deljenje iskustava sa drugima radi postepene promene njihovih stavova prema saradnji;
- Korišćenje planiranja školskog razvoja radi razvoja zajedničke vizije inkluzivnog obrazovanja u školi;
- Sprovođenje procedure samoocenjivanja kao osnova za razvoj dokumenata o školskoj politici;
- Prevazilaženje poteškoća sa uspostavljanjem procedura na nivou škola za pojedinačno obrazovno planiranje;
- Stvorite bazu podataka dobre prakse i materijala i podelite ih sa kolegama.

Primeri dobre prakse van okvira projekta

- “*Koliko je dobra naša škola?*” predstavlja set pokazatelja za samoevaluaciju škole, organizovanu kroz okvir kvaliteta koji je isti kao okvir koji se koristi u sredinama za rano obrazovanje, obrazovnim službama i službama za brigu o deci. Sposobnost da se proceni sopstvena praksa važan je prvi korak ka profesionalizaciji. Informacije su dostupne na: http://www.educationscotland.gov.uk/resources/h/genericresource_tcm4684382.asp;
- Međunarodni projekat Nastavnici kao lideri. Informacije dostupne na: <http://www.teacherleadership.org.uk/the-itl-initiative.html>.

Literatura i dodatne informacije:

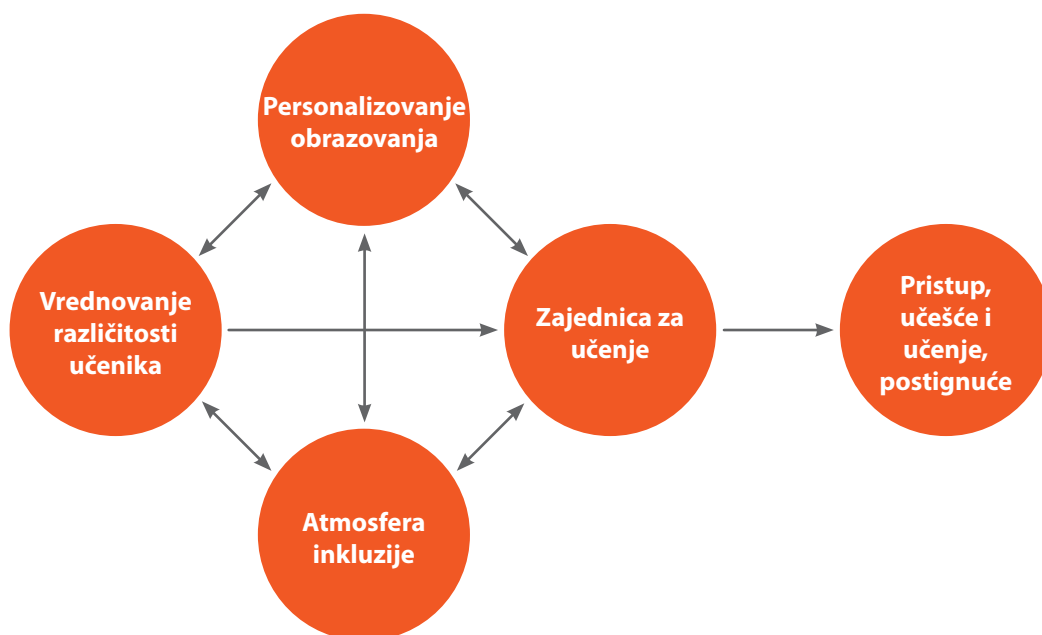
- *Schools that learn* (Senge 2012);
- *Becoming a Reflective Practitioner* (Schön 1983);
- *Teachers leading change. Doing Research for school improvement* (Durrant & Holden 2006);
- *Creating communities of practice* (Lave and Wenger 1991).

3. Inkluzivna praksa u odnosu na učenike

PRISTUP, UČEŠĆE I UČENJE, POSTIGNUĆE

Pregled

Stručna lica u školama i drugim obrazovnim okruženjima koji žele da promovišu pristup, učešće, učenje i postignuće među svojim studentima ili učenicima treba da budu u mogućnosti da vrednuju različitost učenika. Ali još potrebnije je da budu uključeni u prakse kojima se ostvaruje pravo svakog deteta ili omladine na obrazovanje. Da bi se ovo postiglo, sva deca i omladina moraju biti deo zajednice koja uči – u učionici, u školi i u zajednici. Vrednovanje različitosti učenika u praksi znači da obezbedite da postoji atmosfera inkluzije među učenicima, njihovim porodicama i prijateljima. Đaci moraju da cene jedni druge, poštuju, pomažu i uče jedni od drugih. Inkluzivne škole su škole gde je svako dobrodošao ne samo od strane nastavnika, već od strane svih. Da bi se ovo postiglo, nastavnici i druga stručna lica moraju da koriste alate, metode i strategije da pomognu razumevanje, poštovanje i podršku za svako dete kao osobe i kao vlasnika prava. Ovo se tiče personalizovanog obrazovanja da bi osigurali da različitost učenika ne vodi ka kršenju njihovih prava na obrazovanje (pristup), njihovih prava u obrazovanju (učenje i učešće) i vodeći računa da oni kroz svoje obrazovanje mogu da ostvare svoja prava u društvu (postignuće). Personalizovano obrazovanje znači da se talenti, ambicije i interesovanja učenika uzimaju u obzir i koriste kao alati u stvaranju zajednice učenja.

Slika 9: Praksa za postizanje pristupa, učešća i učenja, i postignuća

Akcent na sposobnostima: vrednovanje različitosti učenika

Inkluzivni nastavnici jednako vrednuju, prihvataju i poštuju svu decu ili omladinu i njihovo pravo na obrazovanje. Oni aktivno ohrabruju svu decu i omladinu da se izaze i da aktivno doprinose zajednici za učenje. Razlike u polu, jeziku, poreklu, socijalno-ekonomskom položaju, fizičkim i mentalnim karakteristikama, sposobnosti se poštuju i koriste kao resursi, a ne gleda se na njih kao na prepreke. Vrednovanje različitosti kod učenika ukazuje na vrednovanje njihovih porodica kao važnih doprinosilaca učenju i razvoju i ukazuje na vrednovanje različitosti u školskom timu i zajednici. Inkluzivni nastavnici donose sa sobom stavove, vrednosti, veštine i znanja, kompetencije kao i zastupanje i time obezbeđuju pristup, učešće i učenje, i postignuće za svu decu i omladinu. Za detalje, pogledajte *Profil inkluzivnih nastavnika* (Evropska agencija, 2012).

Akcent na predmetu i ciljevima: zajednica za učenje

Da biste koristili ove sposobnosti u datoj situaciji, inkluzivni nastavnici treba da budu sposobni da stvore viziju pristupa, učešća i učenja, kao i postignuća za svu decu i omladinu i da postave svoje opšte i konkretne ciljeve radi njihovog ostvarenja. Konkretni ciljevi se bave različitostu učenika u učionici ciljajući na njihovo objedinjavanje radi ostvarivanja zajednice u kojoj svi uče. U jednoj zajednici, svaki učenik je dobrodošao, poštuju ga i obezbeđuje mu se neophodna podrška kako bi mogao da učestvuje, uči i postiže rezultate. Razlike se koriste kao snage tako što se ostavlja prostora za različite poglede i talente radi doprinosa sveukupnom učenju grupe. Pažnja nastavnika nije na pojedinačnim đacima već na zajednici koja uči koja se sastoji od svih učenika. U zajednici koja uči, svi đaci mogu da nađu svoje mesto i kada bi svi đaci bili isti, to bi bila besmislena zajednica – pošto različita deca ili omladina ne bi mogli da pomognu jedni drugima u njihovom učenju.

Akcent na alatima i strategijama: personalizovanje obrazovanja

Važan alat za stvaranje zajednice učenika je personalizovanje obrazovanja. U suštini ovo znači da se na učenike ne gleda kroz njihovu ulogu đaka, već kao osobe sa sopstvenim biografijama, iskustvima, sposobnostima i težnjama. Zasniva se na premisi da se duboko učenje dešava samo kada je smisleno osobi i kada je prilagođeno njihovom identitetu i interesovanjima. Personalizovanje obrazovanja je glavna strategija u postizanju da svoj deci i omladini bude omogućeno da doprinose zajednici učenika čiji su deo. Ovo podrazumeva korišćenje pristupa kao što je mentorstvo, obučavanje ili postavljanje privremenih platformi radi podrške procesa učenja, ali takođe i podrška autonomije radi promovisanja zastupanja kod đaka. Podrška je data radi poboljšanja samoregulacije, volje i motivacije đaka na načine koji poštuju njihov identitet. Podrazumeva ostavljanje izbora, ali takođe i davanje povratne informacije o tome kako đaci napreduju u svom obrazovanju.

Akcent na kontekst: inkluzivna atmosfera

Realizacija zajednice učenika zahteva sredinu za učenje gde se svi osećaju cenjeno i prihvaćeno. Atmosfera inkluzije treba da se razvije tako da se na greške gleda kao na prilike za učenje i gde se postignuće proslavlja kao uspeh pojedinca i grupe. Škola treba da postane mesto poverenja i poštovanja, gde đaci i nastavnici aktivno saraduju da bi promovisali učenje i učešće. Pravo učenje u stvari nije moguće bez zajedničkog angažovanja, bez socijalne interakcije i komunikacije. Promovisanje obostranog angažovanja, inkluzivna stručna lica moraju da ulože u građenje poverenja i poštovanja između učenika i da ih uključe u donošenje odluka koje utiču na njihovo učešće i učenje. Ovo se tiče stvaranja pozitivne i prihvatajuće klime, podrška učenicima u rešavanju konflikta i tenzija između njih. Ali takođe se tiče i obezbeđivanja da svi aspekti sredine omogućavaju pristup, učenje i učešće, uključujući uklanjanje fizičkih i društvenih barijera.

RAZVOJ SPOSONOSTI VREDNOVANJA RAZLIČITOSTI UČENIKA

Profesionalni razvoj kroz tri faze

Sledeća tabela daje pregled onoga što se može očekivati od inkluzivnog stručnog lica u toku tri faze profesionalnog razvoja:

Učenic	Inicijalna obuka nastavnika	Kontinuiran profesionalni razvoj	Obrazovanje za mentore, lidere i zastupnike promena
Vrednovanje različitosti učenika	Sposoban da vrednuje različitost učenika	Sposoban da razvije prakse na nivou škole koje vrednuju sve učenike	Sposoban da transformiše prakse radi vrednovanja svih učenika
Zajednica učenika	Sposoban da stvori zajednicu prakse u učionici	Sposoban da stvori zajednicu učenika u školi	Sposoban da transformiše zajednicu učenika
Personalizovanje obrazovanja	Sposoban da adekvatno personalizuje obrazovanje	Sposoban da razvije prakse na nivou škole radi personalizovanja obrazovanja	Sposoban da transformiše personalizovano obrazovanje
Atmosfera inkluzije	Sposoban da doprinese atmosferi inkluzije u učionici	Sposoban da razvije atmosferu inkluzije u školi	Sposoban da transformiše atmosferu inkluzije u školi

Tabela 6: Nivoi sposobnosti tokom profesionalnog razvoja – učenik

Praktični primeri i ideje od nastavnika uključenih u projekat "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" nakon brejnstorminga:

- Refleksija o sopstvenom socijalnom identitetu, predrasudama i stereotipovima;
- Prihvatanje svih đaka kao nekoga ko želi da uči;
- Podizanje svesti o predrasudama i problemu etiketiranja dece;
- Pričati o mišljenjima nastavnika o razlikama kod učenika;
- Nastavnici treba da budu empatični i predusretljivi sa svakim detetom;
- Podići nivo svesti kod đaka, roditelja i obrazovnih zvaničnika o inkluzivnom obrazovanju (aktivnosti podizanja svesti koje ne koštaju ništa);
- Filozofija koju treba da razviju deca u svom načinu razmišljanja o drugima;
- Mešanje odeljenja da bi se podigla svest i podržao razvoj boljeg razumevanja između đaka iz različitih etničkih grupa;
- Novi pristupi upravljanju učionicom za velika odeljenja kako bi se obezbedilo da se na svako dete gleda kao na jedinstveno i da se organizuju efektivni grupni rad gde deca rade jedni sa drugima, potreba za upravljanjem učionicom na način koji poštuje različitost;
- Stvorite zajednicu radoznalosti radi istraživanja alata koji promovišu pripadanje, identitet i autonomiju;
- Razvijte koncepcije o inkluzivnom obrazovanju u školi i u zajednici;
- Uključivanje u projekte na nivou škole radi podizanja svesti;

- Upoznajte se sa drugim kulturama i jezicima zajedno sa porodicama i decom koja iz njih dolaze ili njima govore;
- Uključite se u zajedničke aktivnosti kao što su sportski događaji, pravljenje novina, izložbe;
- Zajednička radionica i događaji za učenje za nastavnike, roditelje, đake radi pojašnjavanja termina "inkluzivno obrazovanje" i "različitost";
- Multikulturalni programi u školama koji se usredsređuju na proslavljanje razlike i sličnosti;
- Uvođenje teme socijalne pravde i promovisanje ljudskih prava;
- Razmotrite pitanja poverljivosti i etičnosti, npr. u vezi sa otkrivanjem informacija o specijalnim potrebama i invaliditetima.

Primeri dobre prakse van okvira projekta

- "Učenje bez granica", projekat Univerziteta u Kembridžu posvećen je razvijanju pristupa predavanju i učenju koji se ne oslanja na deterministička uverenja o sposobnosti. Projekat je inspirisan decenijama istraživanja koja su skrenula pažnju na mnoge složene načine na koje ideje ili strogo određene sposobnosti i prakse koje se zasnivaju na njima mogu da ograniče učenje. Više informacija dostupno na:
 - <http://learningwithoutlimits.educ.cam.ac.uk/>;
- Indeks inkluzije je set materijala za vođenje škola kroz proces razvijanja inkluzivne škole. On se tiče građenja zajednica koje podržavaju i neguju visok nivo postignuća za sve zaposlene i đake. Informacije dostupne na: <http://www.csie.org.uk/resources/inclusion-index-explained.shtml>.

Literatura i dodatne informacije

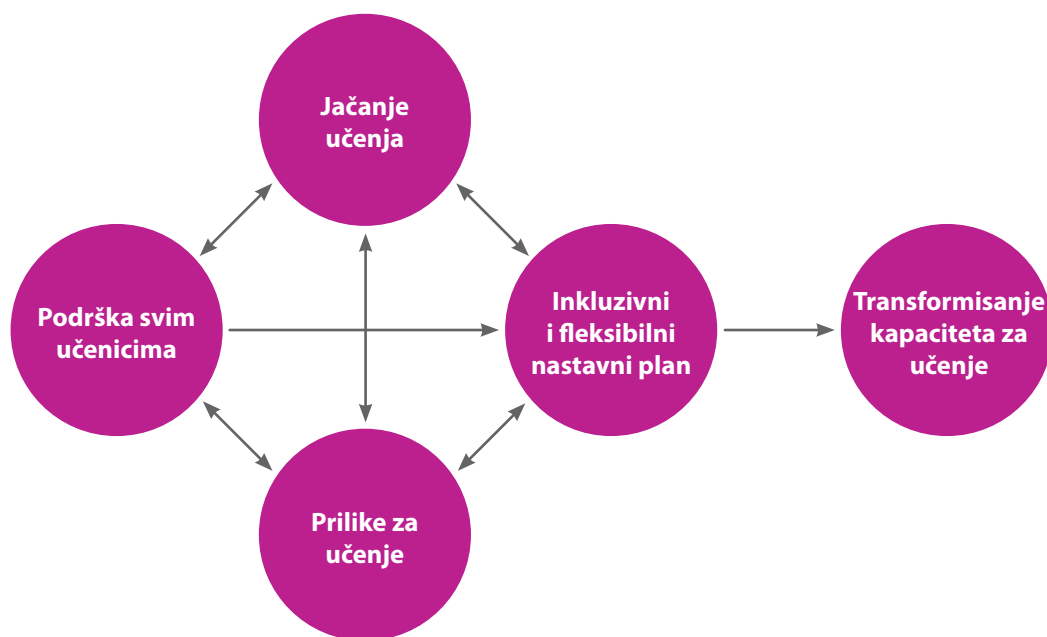
- *Learning Without Limits* (Hart et al. 2004);
- *Creating Learning without Limits* (Swann et al. 2012);
- *Index for Inclusion* (Booth & Ainscow 2002);
- *Educating Culturally Responsive Teachers* (Villegas and Lucas, 2002).

4. Inkluzivne prakse u odnosu na nastavni plan

TRANSFORMISANJE KAPACITETA ZA UČENJE

Pregled

Stručna lica u školama i drugim obrazovnim sredinama koje nastoje da postanu inkluzivnije imaju sposobnost u vezi sa podrškom svih učenika, ali još je potrebnije da budu uključeni u prakse koje imaju za cilj transformaciju kapaciteta za učenje kod studenata ili učenika. Podrška svim učenicima mora biti vođena vizijom da je svako dete ili mlad čovek u stanju da uči, da razvija talente i sposobnosti relevantne za njihov život kao odrasle osobe, ona se tiče transformisanja samog učenja kako bi učenici bili spremni za budućnost gde će sposobnost učenja i prilagođavanja promenljivim uslovima biti najvažnija. Kako bismo obezbedili da sva deca i omladina budu u mogućnosti da uče na najvišem mogućem nivou, ovde je cilj da se stvori inkluzivni i fleksibilni nastavni plan. Prethodno znanje i iskustvo sve dece i omladine treba uzeti u obzir kada se sprovodi nastavni plan. Nastavni plan treba da se upari sa interesovanjima đaka kako bi se oni angažovali. Da bi se ovo postiglo, nastavnici i ostala stručna lica treba da razviju i primene strategije koje imaju za cilj jačanje iskustva učenja. Oni moraju da budu sposobni da omoguće učenje kroz razvijanje nastavnih materijala i korišćenje strategija ocenjivanja koje su prilagođene situaciji svakog đaka. Postoji potreba da planovi učenja odražavaju put đaka kroz nastavni plan. Sprovođenje fleksibilnog i inkluzivnog nastavnog plana u praksu takođe zahteva sposobnost da se stvore prave prilike za učenjem za svu decu i omladinu. Ovo podrazumeva stvaranje pozitivne sredine za učenje u učionici i van nje. Ovo takođe ukazuje na bolju moguću upotrebu dostupnih sredstava, uključujući doprinose od roditelja i zajednice.

Slika 10: Prakse za postizanje inkluzivnih strategija i alata za učenje

Akcent na sposobnostima: podrška svim učenicima

Inkluzivni nastavnici imaju sposobnost da podrže svu decu i omladinu u njihovom procesu učenja. Sva deca dobijaju priznanje za svoje talente, nadanja i ambicije kojima može da se izade u susret putem nastavnog plana kako bi se podržalo učenje i učešće. Inkluzivna stručna lica koncentrišu se na razvoj i transformisanje kapaciteta za učenja dece i pomažu im da prošire svoja životna iskustva. Oni imaju neophodne sposobnosti da postanu svesni, da ocene i uzmu u obzir različite potrebe za učenjem kada planiraju davanje uputstava i odgovaraju na ove potrebe adekvatno u učionici. Prilike za učenjem u učionici i van nje se koriste efektivno ili se stvaraju po potrebi. Inkluzivni nastavnici sa sobom nose stavove, vrednosti, veštine i znanja, kompetencije kao i zastupanje sprovođenja inkluzivnih pristupa predavanju i održavanju učenja svih učenika. Za detalje, molimo pogledajte Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012).

Akcent na predmet i konkretne ciljeve: inkluzivni i fleksibilni nastavni plan

Inkluzivni nastavnici moraju da razviju svest o nastavnom planu kao nečemu što nudi prilike za učenje, a ne nečemu što diktira šta treba da se radi. Nastavni plan je sredstvo pomoću kog se kapaciteti za učenje dece i omladine transformišu. Kako bi podržali sve učenike na načine koji transformišu njihove kapacitete za učenjem, nastavnici moraju da razbiju nastavni plan tako da odgovara potrebama za učenjem, interesovanjima i talentima svakog đaka. Đaci igraju aktivnu ulogu ovde i preuzimaju odgovornost za svoje učenje što je više moguće. Inkluzivni praktičari imaju sposobnosti da koriste nastavni plan kao neko ko omogućava učenje, stvaranjem zahtevnih i interesantnih zadataka ili projekata na kojima đaci razvijaju različite sposobnosti dok rade zajedno ka istom cilju. Ciljevi ili očekivana postignuća su usklađeni sa nastavnim planom. Đaci su svesni ovih ciljeva i kada su ih ostvarili. Ovo pomaže da se učenje učini vidljivim.

Akcent na alatima i strategijama: jačanje učenja

Kako bi sproveli fleksibilni i inkluzivni nastavni plan, neophodno je da nastavnici i druga stručna lica u školi koriste efektivne alate i strategije za jačanje učenja. Ovo se može postići uzimanjem u obzir različitih stilova učenja i razvijanjem zadataka koji koriste različite senzorne modalitete za učenje. Nastavnici treba da imaju dobro razumevanje svog predmeta, ali još važnije, oni moraju da predvide kognitivne izazove i da upotrebe strategije da ih prevaziđu. Oni moraju biti sposobni da daju različita uputstva usklađena sa potrebama za učenjem svakog đaka i za ovo moraju imati dobro razumevanje procesa učenja ili procesa rešavanja problema i kako ih podržati, na primer, davanjem povratne informacije. Dokumentovanje učenja u dnevnicima ili korišćenjem drugih strategija za činjenje učenja vidljivim za đake je važno da bi pomogli đacima da transformišu njihove sopstvene pristupe učenju i stoga da ojačaju učenje. Informaciona i komunikaciona tehnologija (ICT) igra važnu ulogu u jačanju učenja u inkluzivnoj učionici.

Akcent na kontekstu: prilike za učenje

Realizacija inkluzivnog i fleksibilnog nastavnog plana zahteva sredinu za učenje koja pruža prilike za učenje svoj deci i omladini. Sredine za učenje stvaraju potrebu da se prilagode aktivnosti učenja u koje đaci treba da se uključe. Fiksno grupisanje dece može biti barijera pošto za neke aktivnosti deca treba da rade u malim grupama ili sami dok se druge aktivnosti mogu izvesti u većim grupama. Fleksibilno grupisanje i svrsishodna upotreba različitog prostora i sredina dostupnih u školi ili u zajednici može stvoriti bolje prilike za učenje. Prilike za učenje mogu samo da se stvore ako su prostor za učenje i nastavni plan pristupačni i relevantni za sve đake. Nastavnici treba da imaju sposobnost da zamisle prilike, ovladaju njima i osmisle ih na najbolji mogući način. Stvaranje prilika za učenje zahteva školske resurse ali još više najbolje korišćenje dostupnih resursa u okviru škole i van nje. Inkluzivna stručna lica će morati da razviju kulturu učenja, umesto izvršenja u školi. Nejoj deci će biti potrebna dodatna pažnja ili podrška od drugih stručnih lica kako bi osigurali da mogu maksimalno da iskoriste dostupne prilike za učenje.

RAZVOJ SPOSOBNOSTI RADI PODRŽAVANJA SVIH UČENIKA*Profesionalni razvoj u toku tri faze*

Sledeća tabela daje pregled onoga što se očekuje od inkluzivnog stručnog lica u toku tri faze profesionalnog razvoja:

Nastavni plan	Inicijalno obrazovanje nastavnika	Kontinuiran profesionalni razvoj	Obrazovanje za mentore, lidere i agente promena
Podrška svim učenicima	Sposoban da podrži sve učenike	Sposoban da razvije praksu na nivou škole za podršku svih učenika	Sposoban da transformiše praksu radi podrške svim učenicima
Inkluzivni i fleksibilni nastavni plan	Sposobnost primene nastavnog plana	Sposobnost razvijanja nastavnog plana na nivou škole	Sposobnost transformisanja nastavnog plana
Jačanje učenja	Sposoban da koristi strategije za jačanje učenja	Sposoban da razvije prakse davanja uputstava u školi	Sposoban da transformiše prakse davanja uputstava u školi
Prilike za učenje	Sposoban da osmisli situacije u kojima đaci uče	Sposoban da razvije nove prilike za učenje u školi	Sposoban da stvori ili transformiše prilike za učenje u zajednici

Tabela 7: Nivoi sposobnosti kroz profesionalni razvoj – nastavni plan

Praktični primeri i ideje od nastavnika uključenih u projekat "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" nakon brejnstorminga:

- Nastavnik podstiče dete da postigne rezultate;
- Visoka očekivanja za postignuća i učenje učenika;
- Nastavnik dobro poznaje metodologiju nastave;
- Poznavanje potreba za učenjem kod dece sa invaliditetom;
- Metod otvorene učionice: simuliranje časova;
- Obuka o osmišljavanju individualnih nastavnih planova;
- Korišćenje nastavnog plana radi promovisanja akademskog, socijalnog i emocionalnog učenja;
- Potreba za razjašnjavanjem kako razviti pojedinačni obrazovni plan;
- Praktični izazovi prilikom razvijanja ciljeva učenja i njihovog povezivanja sa nastavnim planom, potreba za praktičnim smernicama za metode učenja, ocenu i instrumente za komuniciranje o učenju i podršku učenju sa učenicima, roditeljima i ostalim nastavnicima;
- Programi usmereni ka situacionom razumevanju učenja;
- Potreba za inovativnim metodama davanja uputstava;
- Efektivni pristupi nastavi u heterogenim odeljenjima;
- Mešanje odeljenja kako bi se stvorile prilike za učenje za učenike iz odvojenih etničkih grupa;

- Zajedničke aktivnosti za đake i roditelje;
- Putujuća sveska kao pomoć za bolje organizovanje detetovog domaćeg (stvaranje prilike za učenje),
- Implementacija “vanškolskih” aktivnosti i veština vezanih za radionice (ples, odeća i nakit, znakovni jezik);
- Mobilni timovi za podršku specijalnih obrazovnih potreba dece.

Primeri dobre prakse van okvira projekta

- Organizacija pružanja podrške inkluzivnom obrazovanju (Evropska agencija). Informacije o projektu dostupne na: <https://www.european-agency.org/agency-projects/organisation-of-provision>;
- Podizanje nivoa postignuća za sve učenike (Evropska agencija). Informacije o projektu dostupne na: <https://www.european-agency.org/agency-projects/raising-achievement>;
- Nastavni plan za izuzetnost (Škotska). Informacije dostupne na: <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/thecurriculum/index.asp>;
- ICT za inkluziju – Razvoj i prilike u zemljama Evrope (Evropska agencija). Informacije dostupne na: <https://www.european-agency.org/publications/ereports/ict-for-inclusion-developments-and-opportunities-for-european-countries>;
- ICT za pristupačnost informacija pri učenju. (Evropska agencija). Informacije dostupne na: <https://www.european-agency.org/agency-projects/ict4ial>.

Literatura i dodatne informacije:

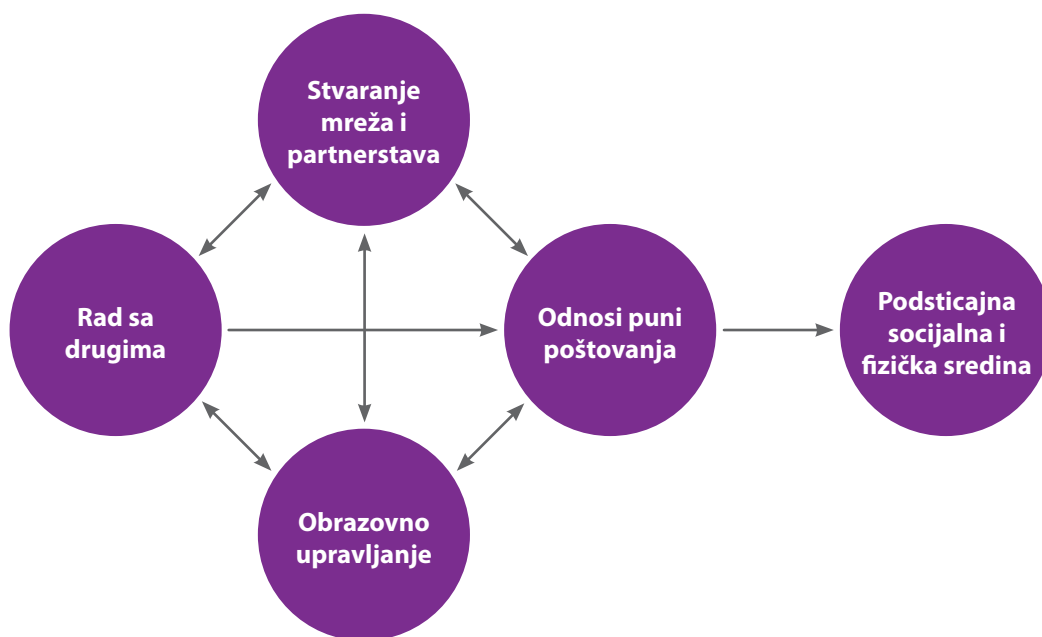
- *Visible Learning* (Hattie 2009);
- *Making learning visible to promote engagement, understanding and independence for all learners* (Ritchhart et al. 2011);
- *The skilful Teacher* (Saphier et al. 2008).

5. Inkluzivne prakse u odnosu na kontekst

STVARANJE PODSTICAJNE SOCIJALNE I FIZIČKE SREDINE

Pregled

Stručna lica u školama i drugim obrazovnim sredinama koji žele da postanu inkluzivni praktičari imaju sposobnost da rade sa drugima, ali još je potrebnije uključiti se u prakse koje imaju za cilj stvaranje podsticajnih socijalnih i fizičkih sredina. Nastavnici i druga stručna lica treba da stvaraju pouzdane i inkluzivne odnose koji pomažu prevazilaženje konflikta, izolacije i fragmentacije koji su pretnje za inkluziju. Odnosi su zasnovani na poverenju i poštovanju i kroz život u skladu sa ovim, stvara se pozitivna klima koja pomaže prevazilaženje poteškoća nastalih iz zajedničkog života i rada. Rad sa drugima je moćan način stvaranja inkluzivnih sredina za učenje spajanjem međusobnih sposobnosti, snaga, napora i aktivnosti. Upravo kroz odnose deca pristupaju novim svetovima i data im je stabilnost u kriznim vremenima. Kako bi zajedno postigli podsticajnu socijalnu i fizičku sredinu, cilj je uspostaviti pouzdane odnose koji će učionicu, školu i zajednicu učiniti pristupačnijom i inkluzivnijom za sve. Ovo uključuje praksu saradnje radi poboljšanja pristupačnosti dostupnih resursa kao što su udžbenici ili nastavni materijali i uvođenje novih resursa kao što je nova tehnologija koja omogućava učenje i učešće. Kroz mreže i partnerstva sa stručnim licima i organizacijama van pojedinačnih škola se neophodna ekspertiza i podrška čini dostupnom inkluzivnim stručnim licima. Ako su odnosi između različitih interesnih grupa zasnovani na saradnji, a ne prijemu i izdavanju direktiva i naređenja, obrazovno rukovođenje ili način na koji se upravlja školom mora biti zasnovan na demokratskom odlučivanju. Moć rukovođenja se mora spustiti sa lokalnih vlasti i škola kako bi se pronašao najbolji dalji put za njihove konkretne situacije. Pristupi od vrha nadole u upravljanju školama nisu kompatibilni sa nužnošću da inkluzivne škole osmisle socijalnu i fizičku sredinu koja odgovara potrebama njenih đaka i zajednice.

Slika 11: Prakse za postizanje socijalnih i fizičkih podsticajnih sredina

Akcent na sposobnostima: rad sa drugima

Inkluzivni praktičari izlaze iz izolacije svojih učionica i rade sa drugima radi stvaranja podsticajne sredine koja pomaže promovisanje učešća i učenja. Da bi se ovo postiglo, nastavnici traže saradnju i timski rad sa relevantnim partnerima, uključujući rad sa roditeljima i porodicama. Oni su svesni dodatne vrednosti rada sa drugima i ne gledaju na to kao na dodatno opterećenje njihovog vremena i energije. Oni cene mišljenje drugih i mogu da se uključe u interakciju da bi našli dobra rešenja koja odgovaraju svima. Oni poseduju veštine za rešavanje problema zajedno i upravljanje kritičnim situacijama korišćenjem uključujućih metoda, umesto nametanja moći. Inkluzivni nastavnici su sposobni da izgrade partnerstva i mreže koje pomažu koordinaciju, saradnju i komunikaciju. Inkluzivni praktičari su svesni važnosti dobrog upravljanja obrazovanjem koje se ogleda u transparentnom odnosu između škola i vlasti. Lokalne vlasti i drugi obrazovni zvaničnici u partnerstvu sa školom pomažu stvaranje uslova koji omogućavaju realizaciju inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivni nastavnici nose sa sobom stavove, vrednosti, veštine i znanja, kompetencije i zastupanja za stvaranje podsticajne socijalne i fizičke sredine zajedno sa drugima. Za detalje, pogledajte Profil inkluzivnih nastavnika (Evropska agencija, 2012).

Akcent na ciljevima: odnosi s poštovanjem

Socijalne i fizičke sredine oblikuju interakcije koje se odigravaju u konkretnom kontekstu. Šta se radi zajedno, kako se radi i sa kojom namerom će definisati odnose u učionici, školi ili zajednici. Fokusiranjem na građenje odnosa punih poštovanja, nastavnici i škole stvaraju sredine u kojima svi mogu da učestvuju i uče, gde konflikti ne eskaliraju lako jer postoji poverenje, zajedničko razumevanje o tome kakva interakcija postoji i zajednička vizija onoga što može da se postigne. Inkluzivne škole ne očekuju samo od nastavnika da rade zajedno, već da aktivno promovišu građenje odnosa. Podsticajne sredine se grade kroz konstruktivan, pun poštovanja i pouzdan odnos i zbog ovih odnosa, ove socijalne sredine su veoma održive. Stvaranje odnosa punih podrške posebno je važno kada se predaje učenicima koji dolaze iz različitih sredina. Živeti sa poštovanjem, fer i omogućavajući odnos sa svim relevantnim interesnim grupama stvara pozitivnu klimu u školi i sredinu koja podstiče svakog da pruži svoj maksimum.

Akcent na alatima i strategijama: stvaranje mreža i partnerstava

Pouzdana odnosi se stvaraju kroz građenje partnerstava i mreža. Partnerstva su zasnovana na obostranom interesu, ali takođe i na obostranom poštovanju u korist svih interesnih grupa. Umrežavanje znači uspostavljanje odnosnih struktura koje mogu da se koriste u različite svrhe. Partnerstva pomažu u rešavanju problema koji mogu prevazilaziti kapacitete škole, na primer specijalizovane službe mogu biti važne za podršku dece sa problemima u učenju. Partnerstva mogu takođe biti stvorena sa privrednim sektorom kako bi se pomogao prelaz iz škola na posao. Svaka škola treba da razvije sopstvene strategije i metode

umrežavanja i da stvori i održava partnerstva. Treba da uzmu u obzir lokalnu kulturu u tom procesu. Partnerstva i umrežavanje je takođe važno za inkluzivne škole kako bi dobile podršku lokalne zajednice. Inkluzivna stručna lica takođe stvaraju mreže i partnerstva sa drugim školama i drugim stručnim licima radi podrške razvoju inkluzivnih praksi.

Akcent na kontekstu: upravljanje obrazovanjem

Ako stručna lica žele da stvore podsticajnu socijalnu i fizičku sredinu, treba da odgovore ne samo na pitanje kako rade zajedno i sarađuju već i kako su škole organizovane i kako se njima upravlja. Inkluzivni praktičari obično rade u socijalnom i političkom kontekstu koji nije idealan za inkluzivne prakse. Politike, regulative i lokalna vlast mogu stvoriti barijere za implementaciju inkluzivnih praksi. Realizacija podsticajne socijalne i fizičke sredine zahteva politiku koja dozvoljava i ohrabruje partnerstva i učešće u donošenju odluka. Lokalne vlasti treba da prihvate škole i zajednice u sklopu opšteg vladanja obrazovanjem. Ovo daje školama neophodno zastupništvo za stvaranje inkluzivnih školskih sredina zasnovanih na potrebama zajednice. Ovaj pristup koordiniranja radnjama između interesnih grupa umesto sprovođenja pristupa od gore nadole naziva se "obrazovnim upravljanjem". Kroz partnerstva i umrežavanje, može se baviti postojećim načinima upravljanja, o njima se može diskutovati i gde je moguće, oni se mogu prilagoditi. Ovde, nastavnik postaje zastupnik društvene promene koja utiče na partnere van škole i koja pomaže u razvijanju inkluzivne prakse u zajednici.

RAZVOJ PRAKSE U VEZI SA RADOM SA DRUGIMA

Profesionalni razvoj kroz tri faze

Sledeća tabela daje pregled šta može da se očekuje od inkluzivnih stručnih lica tokom tri faze profesionalnog razvoja:

Kontekst	Inicijalno obrazovanje nastavnika	Kontinuiran profesionalni razvoj	Obrazovanje mentora, lidera i zastupnika promena
Rad sa drugima	Sposoban da radi sa drugima	Sposoban da razvija zajedničku praksu sa drugima	Sposoban da razvija ili transformiše zajedničku praksu sa drugima
Odnosi s poštovanjem	Sposoban da učestvuje u odnosima s poštovanjem	Sposoban da razvija odnose s poštovanjem u školi	Sposoban da razvija ili transformiše odnose s poštovanjem u školi ili zajednici
Stvaranje mreža i partnerstava	Sposoban da učestvuje u mrežama i partnerstvima	Sposoban da doprinese stvaranju mreža i partnerstava	Sposoban da stvara i transformiše mreže i partnerstva
Obrazovno upravljanje	Sposoban da radi u okviru postojećeg obrazovnog upravljanja	Sposoban da razvija postojeće obrazovno upravljanje	Sposoban da transformiše postojeće obrazovno upravljanje

Tabela 8: Nivoi sposobnosti tokom profesionalnog razvoja – kontekst

Praktični primeri i ideje od nastavnika uključenih u projekat "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" nakon brejnstorminga :

- Nastavnici koji veruju u porodicu, školu i zajednicu kao tri partnera sa zajedničkim ciljevima;
- Stručni timovi koji podržavaju nastavnike;
- Vršnjačko učenje kao moćan pristup učenju kroz saradnju;
- Poboljšati saradnju između škola i saradnju sa članovima zajednice (npr. lokalni investitor koji podržava izgradnju lifta u školi);
- Putujuća sveska radi poboljšanja komunikacije između roditelja i škole. Nagrađivanje liderstva kod nastavnika i saradnje kroz formalne nagrade i sisteme unapređenja. Veb-platfome ili portali kao način učenja;
- Razmene;
- Rad sa različitim drugim obrazovnim stručnjacima;
- Umrežavanje preko tehnologije (društvene mreže);
- Stvaranje zakonske osnove za mentorstvo i programe obuka.

Primeri dobre prakse van okvira projekta

- Međunarodni projekat Nastavnici kao lideri. Informacije dostupne na: <http://www.teacherleadership.org.uk/the-itl-initiative.html>

Literatura i dodatne informacije:

- *The activist teaching profession* (Sachs 2003);
- *Being an expert professional practitioner* (Edwards 2010).

6. Glosar i literatura

GLOSAR

Sposobnosti

Sposobnosti se ovde koriste kao objedinjujući termin za stavove, uverenja, veštine i znanja, kompetencije i zastupanje. One se odnose na to da je neko sposoban da uradi ili postigne nešto.

Zastupništvo

Zastupanje je sposobnost zastupnika da u datoj sredini transformiše prakse i da ih čini inkluzivnijim.

Kompetencije

Kompetencija opisuje dinamičnu kombinaciju znanja, veština, stavova, vrednosti i profesionalnih karakteristika, koje nastavnicima omogućavaju da se ponašaju stručno i prikladno u datoj situaciji, primenjujući iste na koherentan način (Evropska komisija, 2011, 7). Postoji četiri oblasti kompetencije inkluzivnih nastavnika: vrednovanje različitosti učenika, podrška svim učenicima, rad sa drugima, lični profesionalni razvoj (Evropska agencija, 2012).

Inkluzija

Inkluzija u kontekstu obrazovanja se odnosi na proces odgovaranja na različitost sa ciljem prevazilaženja prepreka za učenje i učešće sa akcentom na one grupe učenika koji mogu biti izloženi marginalizaciji, isključivanju i postignućima ispod svojih mogućnosti (Evropska agencija, 2013, 11).

Inkluzivno obrazovanje

Inkluzivno obrazovanje je u suštini kvalitetno obrazovanje, a termin "inkluzivno" naglašava da se kvalitetno obrazovanje pruža svoj deci i omladini. Inkluzivno obrazovanje se istovremeno odnosi na sistem (npr. inkluzivne škole, inkluzivni obrazovni sistemi) i ljude (npr. uključenog ili učestvovanje u obrazovanju, ostvarivanje prava na obrazovanje). Sledeće definicije inkluzivnog/kvalitetnog obrazovanja dodaju se informativno za čitaoce:

Savet Evrope, Preporuka CM/Rec(2012)/13 Odbora ministara za države članice o obezbeđivanju kvalitetnog obrazovanja:

6. Za potrebe ove preporuke, "kvalitetno obrazovanje" se smatra obrazovanjem koje:
 - a) daje pristup učenju svim učenicima i studentima, posebno onima koji pripadaju ugroženim ili siromašnim grupama, prilagođen njihovim potrebama na prikladan način;
 - b) pruža bezbednu i nenasilnu sredinu za učenje u kojoj se poštuju prava svih;
 - c) razvijaličnost, talente i mentalne i fizičke sposobnosti svakog učenika i studenta do njihovog maksimalnog potencijala i ohrabruje ih da završe obrazovne programe na koje se upišu;
 - d) promovise demokratiju, poštovanje ljudskih prava i socijalne pravde u sredini za učenje koja priznaje učenje svih i socijalne potrebe;
 - e) omogućava učenicima i studentima da razviju adekvatne kompetencije, samopouzdanje i kritičko razmišljanje kako bi im pomogli da postanu odgovorni građani i poboljšaju svoje šanse za zapošljavanje;
 - f) prenosi univerzalne i lokalne kulturološke vrednosti na učenike i studente osposobljavajući ih da donose sopstvene odluke;
 - g) sertifikuje ishode formalnog i neformalnog učenja na transparentan način zasnovan na fer ocenjivanju, koje omogućava da stečeno znanje i kompetencija budu priznati u daljem toku učenja, u svrhe zaposlenja ili u druge svrhe;
 - h) oslanja se na kvalifikovane nastavnike koji su posvećeni kontinuiranom profesionalnom razvoju;
 - i) je bez korupcije.

Konvencija UN-a o pravima osoba sa invaliditetom, Član 25.2 (b):

Države potpisnice prepoznaju pravo osoba sa invaliditetom na obrazovanje. S ciljem ostvarivanja ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti, Države potpisnice obezbeđuju **inkluzivni obrazovni sistem** na svim nivoima i celoživotno učenje usmereno na:

- a) potpuni razvoj ljudskog potencijala i osećaja dostojanstva i vlastite vrednosti, te jačanja poštovanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i ljudske različitosti;
- b) razvoj ličnosti osoba s invaliditetom, njihovih talenata i kreativnosti, kao i mentalnih i fizičkih sposobnosti, do punog potencijala;
- c) omogućavanje učinkovitog učestvovanja osoba s invaliditetom u slobodnom društvu.
 - Deca sa invaliditetom moraju imati mogućnost da pristupe inkluzivnom, kvalitetnom i slobodnom osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju na jednakoj osnovi sa drugima u zajednicama u kojima žive;
 - Mora da postoji razumno prilagođavanje individualnim potrebama i pružanje potrebne podrške za omogućavanje njihovog učinkovitog obrazovanja;
 - Vlade moraju da omoguće učenje Brajeve azbuke i druge relevantne oblike komunikacije; veština orijentacije i mobilnosti; podršku vršnjaka i mentorstva;
 - Vlade moraju obezbediti izvođenje obrazovanja za decu koja su slepa, gluva ili gluva i slepa na najadekvatnijim jezicima i sredstvima komunikacije za pojedince i u sredinama koje akademski i socijalni razvoj dovode do maksimuma.
 - Vlade moraju da zapošljavaju nastavnike, uključujući nastavnike sa invaliditetom, koji znaju znakovni jezik odnosno Brajevu azbuku, i obučavati prosvetne radnike iz oblasti invaliditeta i korišćenja relevantnih oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala radi podrške ljudi sa invaliditetom.

Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, Član 26 (definicija koju koristi UNESCO):

U osnovi **inkluzivnog obrazovanja** je ljudsko pravo na obrazovanje, rečeno je u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. gde se navodi:

"Svako ima pravo na obrazovanje ... Obrazovanje treba da bude besplatno, barem u osnovnim i fundamentalnim fazama. Osnovno obrazovanje je obavezno. Obrazovanje je usmereno na potpuni razvoj ljudske ličnosti i jačanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumevanje, toleranciju i prijateljstvo među nacijama, rasnim i verskim grupama, i aktivnosti Ujedinjenih nacija na održavanju mira".

Inkluzija se tiče pružanja adekvatnih odgovora na širok spektar potreba za učenjem u formalnom i neformalnom obrazovnom okruženju. Umesto da bude marginalno pitanje o tome kako neki učenici mogu da budu integrisani u matično obrazovanje, **inkluzivno obrazovanje je pristup koji gleda kako da transformiše obrazovne sisteme i druge sredine za učenje kako bi odgovorili na različitost učenika**. Ono cilja da omogući nastavnicima i učenicima da im bude prijatno u različitom okruženju i da ga posmatraju kao izazov i obogaćenje sredine za učenje, a ne problem. Inkluzija naglašava pružanje prilika za jednako učešće osoba sa invaliditetom (fizičko,

socijalno odnosno emotivno) kada god je to moguće u opštem obrazovanju, ali ostavlja otvorenu mogućnost ličnog izbora i opcija za posebnu pomoć i ustanove za one kojima je to potrebno.

Konvencija UN-a o pravima deteta, 1989:

Član 2: *Deca treba da budu zaštićena od diskriminacije po osnovu rase, jezika, invaliditeta itd.*

Član 28: *Osnovno obrazovanje treba da bude besplatno i obavezno.*

Član 29: *Obrazovanje treba maksimalno da razvija ličnost deteta, kao i njegove talente i mentalne i fizičke sposobnosti.*

Indeks za inkluziju razvijanja učenja i učešća u školama (Booth & Ainscow, 2002)

Inkluzija u obrazovanju podrazumeva:

- *Jednako vrednovanje svih đaka i zaposlenih;*
- *Povećano učešće učenika, u, i smanjenje inkluzije iz, kulture, nastavnog plana i zajednica u lokalnim školama;*
- *Restrukturiranje kultura, politika i praksi u školama tako da odgovore na različitost učenika na lokalnom nivou;*
- *Smanjenje prepreka učenju i učestvovanju svih učenika, ne samo onih koji imaju oštećenja ili onih koji su kategorizovani sa "specijalnim obrazovnim potrebama";*
- *Učenje iz pokušaja radi savladavanja prepreka pristupu i učešću određenih učenika radi sprovođenja većih promena u korist učenika.*
- *Sagledavanje razlika među učenicima kao resursa za podršku učenja, a ne kao problema koje treba prevazići;*
- *Priznavanje prava učenika na obrazovanje na lokalnom nivou;*
- *Poboljšanje škola i za zaposlene i za učenike;*
- *Naglašavanje uloge škola u građenju zajednica i razvijanju vrednosti, kao i u poboljšanju postignuća;*
- *Negovanje obostrano održivih odnosa između škola i zajednica;*
- *Prepoznavanje inkluzije u obrazovanju jeste jedan od aspekata inkluzije u društvu.*

Učestvovanje

Učestvovanje je uključivanje u životne situacije. Ljudi su uključeni ako se angažuju svojim ponašanjem, na emotivnom i kognitivnom nivou u aktivnostima koje su tipične za određeno okruženje i ciljaju ka smislenim socijalnim i ličnim ciljevima.

PRAVNI INSTRUMENTI SAVETA EVROPE KOJI SE NEPOSREDNO BAVE INKLUZIVNIM OBRAZOVANJEM

Koji se neposredno bave inkluzivnim obrazovanjem:

- Preporuka CM/Rec (2012)13 Odbora ministara državama članicama o obezbeđivanju kvalitetnog obrazovanja;
- Preporuka CM/Rec(2010)7 Odbora ministara državama članicama o Povelji Saveta Evrope o Obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju iz oblasti ljudskih prava;
- Savet Evrope Redovni sastanak ministara za obrazovno upravljanje i kvalitetno obrazovanje, 24. sednica, Helsinki, Finska, 26–27. aprila 2013, Konačna deklaracija o temi sastanka;
- Preporuka CM/Rec (2014)5 državama članicama o važnosti jezičkih kompetencija za obrazovanje za jednakost i kvalitet u obrazovanju i za obrazovni uspeh;
- Preporuka Rec(2006)5 Odbora ministara državama članicama o Akcionom planu Saveta Evrope za promovisanje prava i potpunog učešća ljudi sa invaliditetom u društvu; Poboljšanje kvaliteta života ljudi sa invaliditetom u Evropi 2006–2015.

Koji se posredno bave inkluzivnim obrazovanjem

- Preporuka Rec (2001)15 Odbora ministara državama članicama nastavi istorije u Evropi u 21. veku;
- Preporuka Rec (2001)17 o poboljšanju ekonomske situacije i zapošljavanja Roma/Cigana i Putnika u Evropi;
- Preporuka Rec (2003)8 Odbora ministara državama članicama o promovisanju i priznavanju neformalnog obrazovanja/učenja mladih ljudi;

Alat za unapređenje prakse obrazovanja nastavnika za inkluzivno obrazovanje

- Preporuka Rec (2002)6 Odbora ministara državama članicama o politikama visokog obrazovanja u celoživotnom učenju;
- Preporuka Rec (2004)4 Odbora ministara državama članicama o evropskoj Konvenciji o ljudskim pravima u univerzitetskom obrazovanju i profesionalnom obučavanju;
- Preporuka CM/Rec (2008)5 Odbora ministara državama članicama o politici za Rome odnosno nomade u Evropi;
- Preporuka CM/Rec (2009)4 Odbora ministara državama članicama o obrazovanju Roma i nomada u Evropi.

Dodatni pravni instrumenti Saveta Evrope koji podržavaju inkluzivno obrazovanje:

- Evropska socijalna povelja (revidirana);
- Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI);
- Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina (FCNM).

LITERATURA

- Argyris, C. & Schön, D.A. (1996). *Organizational Learning II. Theory, method and practice*. Reading, Mass: Addison Wesley.
- Booth, T and Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. Center for Studies on Inclusive Education.
- Council of Europe (2009). *Diversity and inclusion: challenges for teacher education. Key Competences for Diversity*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe (2010). *Policies and practices for teaching sociocultural diversity. Diversity and inclusion: challenges for teacher education*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Durrant, J. & Holden, G. (2006). *Teachers leading change. Doing Research for school improvement*. Thousand Oaks: Sage.
- Edwards, A. (2005). *Relational agency: Learning to be a resourceful practitioner*. International Journal of Educational Research, 43, 3, 168-182.
- Edwards, A. (2012). *Being an expert professional practitioner*. New York: Springer.
- Engeström, Y. (2001). *Expansive learning at work: Toward an activity-theoretical conceptualization*. Journal of Education and Work, 14(1), 133-156.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2012). *Teacher Education for Inclusion. Profile of Inclusive Teachers*. Odense: European Agency for Development in Special Needs Education.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2013). *Organisation of Provision to Support Inclusive Education. Literature Review*. Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- European Commission (2011). *Literature review Teachers' core competences: requirements and development*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2013). *Supporting teacher competence development for better learning outcomes*. Brussels: European Commission.
- Fullan, M. G. (1993). *Why teachers must become change agents*. Educational Leadership, 50, 12-17.
- Hart, S., Dixon, A., Drummond, M. J., & McIntyre, D. (2004). *Learning Without Limits*. Milton Keynes, UK: Open University Press.
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Abingdon: Routledge.
- Lave, J. & Wenger E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pantić, N., Closs, A., & Ivošević, V. (2011). *Teachers for the Future: Teacher Development for Inclusive Education in the Western Balkans*. Turin: European Training Foundation.
- Priestley, M., Edwards, R., Priestley, A., & Miller, K. (2012). *Teacher agency in curriculum making: Agents of change and spaces for manoeuvre*. Curriculum Inquiry, 42, 191-214.
- Ritchhart, R., Church, M., Morrison, K. (2011). *Making learning visible to promote engagement, understanding and independence for all learners*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sachs, J. (2003). *The activist teaching profession*. Buckingham: Open University Press.
- Saphier, J., Haley-Speca, M-A., Gower, R. (2008). *The skilful teacher. Building your teaching skills*. Acton: Research for Better Teaching.
- Schön, A. (1983). *The Reflective Practitioner. How Professionals think in Action*. New York: Basic Books.
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday.
- Senge, P., Cambron McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J. & Kleiner, A. (2012). *Schools that Learn: A Fifth Discipline Fieldbook for Educators, Parents, and Everyone Who Cares about Education*. New York: Random House.
- Swann M., Peacock A., Hart, S. and Drummond, M.J. (2012). *Creating Learning without Limits*. Maidenhead: Open University Press
- Villegas, M. & Lucas, T. (2002). *Educating culturally responsive teachers – a coherent approach*. Albany: State University of New York Press.

Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku pomoć Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izneti u ovom dokumentu se nikako ne mogu smatrati zvaničnim mišljenjem Evropske unije ili Saveta Evrope.

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Sastoji se od 47 država članica, od kojih je 28 članica Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji je osmišljen da zaštiti ljudska prava, demokratiju i vladavinu prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Evropska unija je jedinstveno ekonomsko-političko partnerstvo 28 demokratskih evropskih zemalja. Njen cilj je mir, prosperitet i sloboda za svojih 500 miliona građana – u pravednijem, bezbednijem svetu. Da bi se stvari pokrenule, države članice EU uspostavile su tela koja rukovode Evropskom unijom i usvajaju njenu zakonsku regulativu. Glavna tela su Evropski parlament (koji zastupa narod Evrope), Savet Evropske unije (koji zastupa nacionalne vlade) i Evropska komisija (koja zastupa zajedničke interese Evropske unije).

www.ec.europa.eu

Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe